

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA DAVA AÇMANIN SONUÇLARI

Mehmet Salih DEMİRKOL
19904002

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAARSLAN

Diyarbakır 2021

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA
DAVA AÇMANIN SONUÇLARI**

Mehmet Salih DEMİRKOL
19904002

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAARSLAN

Diyarbakır 2021

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

25/10/2021

Mehmet Salih DEMİRKOL

ÖN SÖZ

Dava açılmasıyla birlikte usul ve maddi hukuka ilişkin birtakım sonuçlar kendiliğinden meydana gelmektedir. Davanın nasıl açılacağı, dava dilekçesinde bulunması gereken zorunlu unsurların ne olduğu veya davanın ne zaman açılmış sayılacağı hususları 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlendiğinden, doktrinde bu konularla ilgili tartışmalar az sayıdadır. Fakat dava açılmasının usul hukuku ve maddi hukuk açısından doğurduğu sonuçlar dolaylı ve dağınık şekilde düzenlenmiş olduğundan tartışma ve tereddüde sebep olabilmektedir. Dava açılmasının doğurmuş olduğu sonuçlar açısından, medeni yargılama hukuku ile idari yargılama hukuku arasında esasen büyük oranda benzerlikler olsa da önemli bazı farklılıklar söz konusudur. Medeni yargılama hukukunda dava açmanın bazı sonuçları düzenlenmiştir. Medeni yargılama hukukundaki bu düzenlemelerin idari yargılama hukukunda da uygulanmasının mümkün olup olmadığı hususu önem arz etmektedir. Bu çalışmada, doktrindeki görüşler ve yargı kararları dikkate alınarak, idari yargılama hukukunda dava açılmasının maddi hukuk ve usul hukukuna ilişkin sonuçlarını medeni yargılama hukuku, ceza hukuku ve anayasa hukuku ile karşılaştırmalı şekilde ele alınıp incelenmek amaçlanmıştır.

Tez süresince çalışmamda katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAARSLAN'a ve her konuda desteğini esirgemeyen eşime teşekkürü borç bilerek sunarım.

Mehmet Salih DEMİRKOL

Diyarbakır 2021

ÖZET

İdari yargılama hukukunda tıpkı medeni yargılama hukukunda olduğu gibi dava açılmasıyla usul hukuku ve maddi hukuka ilişkin sonuçlar meydana gelmektedir. Dava açılmasının sonuçları kendiliğinden meydana gelmektedir. Dava açılmasının sonuçlarının tümü İYUK’ da düzenlenmediğinden ve son derece önemli sonuçları olduğundan bu tezin yazılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Tezde, dava açılmasının sonuçları doktrin, mevzuat ve içtihatlar çerçevesinde analiz edilip diğer hukuk disiplinlerinden de faydalanılarak farklı açılardan ele alınmaktadır. Bunun yanında tezin konusu ile yakından ilgili ancak mevzuatta tanımı net olarak yapılmamış bazı kavramlar, farklı yazarların görüşleri ışığında ele alınmış ve tartışılmıştır. Davanın açılmasının sonuçlarının hukuk alanında görünümü için Danıştay kararlarının öneminden dolayı sık sık Danıştay kararlarına atıf yapılmış, yer yer alıntılar yapılarak yargının konuya bakışı değerlendirilmiştir. Tezin ilk bölümünde, idari yargılama hukukuyla ilgili temel kavramlar açıklanmaya çalışılmış, tezin ana fikrinin bahsedildiği ikinci bölümde ise dava açılmasının usul hukuku ve maddi hukuka ilişkin sonuçlarına değinilmiştir. Son bölümde ise dava açılmasının sonuçları medeni yargılama hukuku, ceza hukuku ve anayasa hukuku ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

İdari Yargı, Dava Açılmasının Sonuçları, İdari Dava, Dava Dilekçesi, Temerrüt, Zamanaşımı, Derdestlik

ABSTRACT

In Administrative Jurisdiction entering an action brings the results related to Procedural Law and Substantive Law as in the Civil Law. The results of entering an action comes into the stage naturally without any interferences. The results of entering an action are not regulated by Administrative Jurisdiction Procedures Law, and have utmost significant results; therefore there has been the need to enroll the present thesis. In the concerned thesis, the results of entering an action have been inspected from the dimensions of doctrine, regulations, and judicial decisions together with benefitting from the other principles of Law. Apart from that, some certain notions, which are closely related to the subject of the concerned thesis but have not been explained clearly in the regulations are discussed and inspected in the light of the various authors in the field. With the purpose of making visible the results of entering an action in the field of Law, Council of state's judicial decisions have been cited frequently because of their significance, and the perspective of the Jurisdiction has been evaluated through the direct quotations. In the first part of the concerned thesis, basic notions of Administrative Jurisdiction have been tried to be explained. In the second part of the thesis where the main idea of the thesis is mentioned, the results entering an action in the Procedural Law and Substantive Law are mentioned. In the final part of the thesis the results of entering an action are presented by comparing Civil Law.

Keywords

Administrative Jurisdiction, The Results of Entering an Action, Administrative Action, Statement of Claim, Obstinacy, Statute of Limitations, Pendency.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
YARGI YOLLARI VE İDARİ YARGI	3
1.1. GENEL OLARAK	3
1.2. YARGI YOLLARI.....	5
1.2.1. Anayasa Yargısı	5
1.2.2. İdari Yargı	9
1.2.3. Adli Yargı	9
1.2.4. Sayıştay	10
1.2.5. Seçim Yargısı	12
1.2.6. Uyuşmazlık Mahkemesi.....	13
1.3. İDARE VE İDARİ DAVA KAVRAMI	15
1.3.1. İdare Kavramı.....	15
1.3.2. İdari Dava Kavramı	16
1.4. İDARİ YARGININ TARİHÇESİ	17
1.4.1. Genel Olarak	17
1.4.2. Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi	19
1.5. İDARİ DAVA ÇEŞİTLERİ.....	20
1.5.1. İptal Davaları.....	20
1.5.2. Tam Yargı Davaları.....	24
1.5.3. Diğer İdari Dava Türleri.....	27

1.5.3.1. Vergi Davaları	27
1.5.3.2. İdari Sözleşmelerden Doğan Davalar.....	28
1.5.3.3. Tespit Davaları	28
1.6. İDARİ YARGILAMA USULÜNÜN ÖZELLİKLERİ	29
1.6.1. Yazılı Şekle Tabi Olması	29
1.6.2. Resen Araştırma İlkesine Tabi Olması.....	31
1.6.3. Savcılık Kurumunun Olması	33
1.6.4. Basit ve Az Masraflı Olması	33
1.7. İDARİ YARGI DÜZENİ	34
1.7.1. İlk Derece (İdare ve Vergi) Mahkemeleri	35
1.7.2. Bölge İdare Mahkemesi	36
1.7.3. Danıştay.....	37
İKİNCİ BÖLÜM	40
İDARİ DAVA AÇILMASI VE DOĞURDUĞU SONUÇLAR	40
2.1. DAVANIN AÇILMASI.....	40
2.1.1. Genel Olarak	40
2.1.2. Davanın Açılmış Sayıldığı An	41
2.1.3. Dava Dilekçesinin Verilebileceği Yerler	44
2.1.4. Dava Dilekçesinde Bulunması Gereken Unsurlar	47
2.2. İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARI.....	49
2.2.1.Genel olarak	49
2.2.2.Davanın Açılmasının Usul Hukuku Bakımından Sonuçları	50
2.2.2.1. Mahkemenin Davaya Bakma Mecburiyetinin Doğması	51
2.2.2.2. Derdestlik	52
2.2.2.3.Harç ve Posta Masraflarının Yatırılması Zorunluluğu	54
2.2.2.4. Dürüst Davranma Yükümlülüğünün Doğması.....	55
2.2.2.5. Dava Şartlarının Davanın Açıldığı Tarihe Göre Belirlenmesi ..	56
2.2.2.6. Davayı Geri Alma Yasağının Başlaması.....	58
2.2.2.7. Davayla İlgili Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahale İmkânının Doğması	62
2.2.2.8. Vergi Davalarında Davanın Açılmasının Tahsil İşlemlerini Kendiliğinden Durdurması.....	67

2.2.2.9. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı	69
2.2.2.9.1. İddianın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı	69
2.2.2.9.2. Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı	73
2.2.2.10. İdari Yargı Yerlerinde Delil Tespiti Yapılması	74
2.2.2.11. Yürütmenin Durdurulması İsteminde Bulunulması	75
2.2.2.12. Sınır Dışı Etme Kararının İcrasının Durması	76
2.2.2.13. Duruşma İsteminde Bulunulması	77
2.2.2.14. Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması	78
2.2.2.14.1. Davaların Birleştirilmesi	78
2.2.2.14.2. Davaların Ayrılması	79
2.2.2.15. Hakimin Reddi İsteminde Bulunulması	80
2.2.3. Davanın Açılmasının Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları	81
2.2.3.1. Genel Olarak	81
2.2.3.2. Şahsa Bağlı Hakların Malvarlığı Hakkına Dönüşmesi	82
2.2.3.3. Davalı İdarenin Temerrüde Düşmesi	83
2.2.3.3.1. Genel Olarak	83
2.2.3.3.2. Temerrüde Düşme Tarihi	87
2.2.3.3.2.1. Zararın Meydana Geldiği Tarihi Esas Alan Danıştay Kararları	87
2.2.3.3.2.2. Zararın Tazmini Amacıyla İdareye Başvuru Tarihini Esas Alan Danıştay Kararları	88
2.2.3.3.2.3. Zararın Tazmini İçin Yapılan Başvurunun İdarece Açık veya Zımnî Ret Edilmesi Tarihini Esas Alan Danıştay Kararları	89
2.2.3.3.2.4. Davanın Açıldığı Tarihi Esas Alan Danıştay Kararları	89
2.2.3.4. Zamanaşımı Kesilmesi	92
2.2.3.5. Davalının İyiniyetinin Kötüniyete Dönüşmesi	96
2.2.3.6. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararının Sonuçlarından Geçmişe Etkili Şekilde Yararlanma	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	99
İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARININ DİĞER YARGI YOLLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	99
3.1. GENEL OLARAK	99

3.2. İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARININ MEDENİ YARGILAMA İLE KARŞILAŞTIRILMASI	101
3.2.1. Davanın Görevsiz Mahkemede Açılması Bakımından Karşılaştırılması	101
3.2.2. Harcın Yatırılmaması Bakımından Karşılaştırılması	107
3.2.3. Davanın Geri Alınması Bakımından Karşılaştırılması.....	113
3.2.4. Temerrüde Düşme Bakımından Karşılaştırılması	116
3.2.5. Belirsiz Alacak Davası Bakımından Karşılaştırılması	118
3.2.6. Derdestlik Bakımından Karşılaştırılması	120
3.2.7. İddianın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı Bakımından Karşılaştırılması	121
3.3. İDARİ DAVA AÇILMASININ CEZA YARGILAMASI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	122
3.4. ANAYASA MAHKEMESİNDE DAVA AÇILMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	125
3.4.1. Anayasa Mahkemesinde İptal Davası Açılması Durumunda.....	125
3.4.2. İtiraz Yoluyla Dava Açılması Durumunda.....	126
3.4.3. Bireysel Başvuru Yapılması ile Karşılaştırılması	127
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	133

KISALTMALAR

ABD	Ankara Barosu Dergisi
AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz/bkz	Bakınız
c	cümle
C	Cilt
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
Dn/dn	dipnot
D.	<i>Daire</i>
Dr	Dergi
E	Esas no
E.T	Erişim Tarihi
HD	(Yargıtay) Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İBGK	(Yargıtay) İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İBK	(Yargıtay) İçtihadı Birleştirme Kurulu
İDDK	(Danıştay) İdari Dava Daireleri Kurulu
İHAS	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	Karar no
karş	Karşılaştırınız
KT	Kabul Tarihi
m	Madde
N	Numara
örn.	Örneğin
RG	Resmi Gazete
s	Sayfa
S	Sayı
T	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBK	6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu
Teb. K	Tebliğat Kanunu

<i>TL</i>	Türk Lirası
<i>TMK</i>	Türk Medenî Kanunu
<i>TTK</i>	Türk Ticaret Kanunu
<i>vd</i>	ve devamı
<i>Y</i>	Yıl

GİRİŞ

Kişi ile idare arasında bir hukuki uyuşmazlık meydana geldikten sonra bu hukuki uyuşmazlığın giderilmesi amacıyla kişinin idareye yaptığı başvuru neticesiz kalmışsa ve alternatif çözüm yollarından da bir çözüm elde edilememişse, kişi idare mahkemesinde idari dava açarak hakkın tespiti ve hukuki himayesi talebinde bulunabilir.¹ Kişinin idare mahkemesinde dava açması, idari uyuşmazlıkların çözümü noktasında başvurabileceği son çaredir. Hukuk düzenince tanınan bir hakkın idare tarafından yerine getirilmemesi ya da ihlal edilmesi sebebiyle kişi idare mahkemesine dava yoluyla başvurarak hakkının yerine getirilmesi talebinde bulunur.

İdare ile kişi arasında meydana gelen hukuki uyuşmazlık idare mahkemesine taşındığında mahkemenin mevcut dava hakkında usule ya da esasa ilişkin vereceği nihai karara göre uyuşmazlık sonlandırılacaktır. Dava neticesinde hükmün verilmesi ile hukuk düzeninde etkileri meydana gelecektir. Bununla birlikte sırf davanın açılmış olması da hukuk düzeninde bazı sonuçlar doğuracaktır. Dava açılmasının doğurduğu sonuçları genel olarak; usul hukukuna ilişkin ve maddi hukuka ilişkin sonuçlar olarak ikiye ayırabiliriz. Usulüne uygun açılan bir davada yargılama hukuku bakımından dava açılmasına önemli sonuçlar bağlandığından, davanın ne zaman açıldığının tespiti önemlidir.

Davanın nasıl açılacağı, dava dilekçesinde nelerin bulunması gerektiği ya da davanın ne zaman açılmış sayılacağı hususları yasal düzenlemelerde detaylı olarak düzenlendiğinden, uygulama ve doktrinde bu hususlar bakımından tartışma veya tereddüde sebep olacak noktalar azdır. Buna mukabil, davanın açılmasının usul

¹ Gürsel Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İNÜFHD)**, 10/2, 2019, (s. 660-676), s. 660 vd.

hukuku ve maddi hukuk açısından doğurduğu sonuçların dolaylı ve dağınık şekilde² düzenlenmiş olması nedeniyle tartışma ve tereddüde sebep olabilmektedir.³

Dava açılmasının doğurmuş olduğu sonuçlar hususunda medeni yargılama hukuku ile idari yargılama hukukunda esasen büyük oranda benzerlikler olsa da önem arz eden bazı farklılıklar mevcuttur.⁴ İdari yargılama hukukuna nazaran farklılık arz eden Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Borçlar Kanununun söz konusu hükümlerinin birer genel hüküm olarak kabul edilip idari yargılama hukukunda da uygulanmasının mümkün olup olmadığı hususu önem arz etmektedir. Tezimizde, idari yargılama hukukunda dava açılmasının maddi hukuk ve usul hukukuna ilişkin sonuçlarını medeni yargılama hukuku, ceza hukuku ve anayasa hukuku ile karşılaştırmalı olacak şekilde ele alıp inceleyeceğiz.

² Benzer durum kısmi olarak medeni yargılama hukukunda da geçerlidir. Fakat dava açılmasına bağlanan sonuçlardan önemli olan bazıları Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu'nda yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. Örneğin açılmış olan bir davanın sadece davalının açık rızası ile geri alınabilmesi (HMK m. 123), derdestlik (HMK m. 114/ı) ve zamanaşımı süresinin kesilmesi (TBK m. 154/2) durumları sayılabilir.

³Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 660 vd.

⁴ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 660 vd.

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGI YOLLARI VE İDARİ YARGI

1.1. GENEL OLARAK

Mahiyeti ve sahip olduğu özellikleri itibariyle benzer olan ve bütün olarak kabul edilen uyuşmazlıkların, aynı yargılama kuralları ile çözümünün sağlanmasına yargı yolu denmektedir.⁵ Ülkemizde, anayasa yargısı, idari yargı, adli yargı, Sayıştay, seçim yargısı ve Uyuşmazlık Mahkemesi olmak üzere altı yargı yolu vardır.

Kişi ile muhatap olduğu idare arasında hukuki bir uyuşmazlık çıktığı zaman bu uyuşmazlığın çözümü hususunda bir sonuç elde edilemezse kişi idare aleyhine idari dava açma yoluna başvurabilir. Anayasa m. 125'te belirtildiği üzere⁶, idarenin her türlü fiil veya işlemlerine karşı yargı yoluna başvurulabilir. İdarenin hangi eylem veya işleminin adli, hangisinin idari nitelikte olduğu ise ilgili yasalarda düzenlenmiştir.⁷

İdari dava, bir kişinin idare mahkemeleri nezdinde hukuki himaye talebinde bulunduğu ve mahkemece hakkının tespitini talep ettiği davadır. İdari yargıda açılan davalara idari dava adı verilmektedir.

İdari davanın açılması ile uyuşmazlığın kesin olarak çözümü dışında sırf dava açılmasına bağlanan bazı sonuçlar da meydana gelmektedir. Gerek davalı idare ve davacı kişi bakımından gerekse ilgili üçüncü kişiler bakımından hukuk düzenince belirlenen birtakım sonuçlar doğmaktadır. İdari davanın açılması ile meydana gelen bu sonuçlar, maddi hukuka (hakka) ilişkin olabileceği gibi usul hukukuna ilişkin de olabilir.

⁵ İsmail Ercan, **Medeni Usul Hukuku**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2014, s.63.

⁶ Anayasa m. 125: “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır”.

⁷ Adalet Bakanlığı, **İdari Yargılama Usulü Hukuku Ders Notu**, s. 1 vd. www.edb.adalet.gov.tr, (E.T. 02.07.2020).

Davanın açılmasına hem yargılama hukuku hem de maddi hukuk bakımından önemli bazı sonuçlar bağlandığından, davanın açılmış sayılması ve davanın hangi tarihte açıldığının tespiti önem arz etmektedir. İdari yargılama hukukunda davanın nerede ve nasıl açılacağı, dava dilekçesinde nelerin olması gerektiği veya davanın ne zaman açılmış sayıldığı hususları yasal düzenlemelerde detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu hususlar bakımından uygulama ve doktrinde tartışma veya tereddüde mahal verecek noktalar azdır. Buna mukabil, dava açılmasının doğurduğu sonuçlar doğrudan ve toplu bir şekilde düzenlenmediğinden uygulama ve doktrinde tartışmalıdır.

Medeni yargılama hukuku bakımından ise idari yargılama hukukundan farklı olarak davanın açılmasının bazı sonuçları yasal düzenlemede yerini almıştır. Örneğin; davanın açılmasıyla meydana gelen derdestlik (HMK m. 114/1), davanın açılması ile meydana gelen davanın geri alınması yasağı (HMK m. 123) veya davanın açılmasıyla zamanaşımının kesilmesi (TBK m. 154/2) gibi durumlar sayılabilir.⁸

Belirtmek gerekir ki, HMK ve TBK’da örnek olarak verilen bu durumların (hükümlerin) idari yargılama hukuku bakımından da uygulama alanı bulup bulmayacağı hususu üzerinde durmak gerekir. HMK ve TBK’daki ilgili hükümlerin genel kaide olarak kabul edilmesi durumunda idari yargılama alanında da uygulama imkanı bulması hususunu karşılaştırmalı hukuk bakımından da ele alıp incelemeye çalışacağız.

Medeni yargılama hukukunda olduğu gibi idari yargılama hukukunda da davanın açılması ile hem usul hukukuna hem de maddi hukuka ilişkin birtakım sonuçlar meydana gelmektedir. Fakat idari yargılama hukukunun niteliği gereği bazı hususlarda medeni yargılama hukuku ile farklılık arz etmektedir. Örneğin, TBK m. 154/2’de zamanaşımı süresini kesen sebeplerden biri olarak sayılan davanın açılmış olması durumunun idari yargılama hukukunda görünümü farklıdır. Zira idari yargılama hukukunda dava açma süresi ve dava açılmadan önceki başvuru mercileri

⁸ Detaylı bilgi için bakınız: Seda Özmumcu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFİM)** C. LXX, S. 2, s. 183-206, 2012, s. 183 vd.

medeni yargılama hukukundan farklı olduğundan, kanaatimizce, idari yargılama hukuku bakımından TBK m.154/2 hükmünün uygulanmaması gerekmektedir.

Benzer şekilde, medeni yargılama hukukunda davanın açılmasına bağlanan sonuçlardan olan, hak düşürücü sürelerin kesilmesi, temerrüde düşme⁹ veya davanın geri alınması yasağı gibi durumlarda da idari yargılama hukuku bakımından farklılıklar mevcuttur. İlerleyen kısımlarda bu hususlar üzerinde detaylı bir şekilde durulacağından şimdilik inceleme konusu yapılmayacaktır.

1.2. YARGI YOLLARI

Ülkemizde, anayasa yargısı, idari yargı, adli yargı, Sayıştay, seçim yargısı ve Uyuşmazlık Mahkemesi olmak üzere altı yargı yolu vardır.

1.2.1. Anayasa Yargısı

Anayasa Mahkemesi, 25.04.1962 yılında kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi ilk olarak 1961 Anayasasında yer almıştır.¹⁰ Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasasının 146 ila 153. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Anayasa Mahkemesinin yargılamaya ilişkin hükümleri 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda yer almaktadır.¹¹

1982 Anayasasının 146. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi on beş üyeden oluşmaktadır. Anayasa Mahkemesi üyeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üç üye seçerken Cumhurbaşkanı on iki üye seçmektedir. TBMM seçeceği üç üyeden ikisini Sayıştay Genel Kurulu'nun üye ve başkanlarının arasından göstereceği adaylardan her boş yer için gösterecekleri üçer aday içerisinde, kalan bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından göstereceği üçer aday içinden gizli oyla

⁹ İdari dava açıldığında temerrüdün meydana gelip gelmediği hususu tartışılabilir. Zira ilgili idarenin hukuki sorumluluğu idari işlem ve eylemlerden (yani esas olarak sözleşmesel olmayan sebeplerden) kaynaklanmaktadır. TBK, sözleşmesel olmayan ilişkilerden kaynaklanan borçlarda borçlunun temerrüdü için herhangi bir şart aramamıştır. Nitekim TBK m. 117'ye göre, “*haksız fiilde fiilin işlendiği, sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur*”. TBK'nın bu hükmü gereği tam yargı davalarında da idarenin temerrüde düşmesi için ihtara gerek olmadığı ve dolayısıyla dava açılmasıyla böyle bir neticenin meydana gelmeyeceği sonucuna varabiliriz. Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 660.

¹⁰ Ahmet Nohutçu, **Anayasa Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2013, s.349.

¹¹ Ramazan Yıldırım, **Türk İdari Rejimi Dersleri (İdari Yargılama Hukuku)**, Mimoza Yayınları, Konya 2015, s.19.

seçmektedir. Her boş üyelik için oylama yapılmaktadır. Oylamada ilk olarak üye tamsayısının 2/3 çoğunluğu aranmakta, eğer sağlanamazsa ikinci oylamaya geçilmektedir. İkinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Salt çoğunluk da sağlanamazsa adaylar arasında en çok oy alan iki aday için 3. kez oylama yapılır. Üçüncü oylamada en çok oy alan kişi üye olarak seçilir.

Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesine on iki üye seçmektedir. Seçtiği üç üyeyi Yargıtay Genel Kurulunca her üyelik için başkan ve üyeler arasından seçtiği her boş yer için gösterilen üçer kişi arasından seçmekte, iki üyeyi Danıştay Genel Kurulunca her boş üyelik için üyeler ve başkan arasından seçtiği üçer kişi arasından seçmektedir. En az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi ise, Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyelerinin arasından her üyelik için gösterilen üçer üye arasından seçmektedir. Yani Cumhurbaşkanı seçtiği sekiz üyeyi iki dereceli seçim sonucunda seçmekte olup Cumhurbaşkanının seçim yapma hakkı, anayasal olarak sınırlandırılmıştır. Cumhurbaşkanı kalan dört üyeyi ise, üst kademe yöneticileri, avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az 5 yıl görev yapan raportör olarak görev yapan anayasa mahkemesi raportörleri arasından seçebilmektedir. (Any.m.146)

İlgili mesleklere sahip kişiler ön seçim yapılmaksızın Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne üye olarak atanabilmektedir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilmekte ve bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilememektedir. Altmış beş yaşını dolduran üyeler emekliye ayrılmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin düzenlendiği 148. maddesine göre; Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün Anayasaya uygunluğunu şekil ve esas bakımından denetlemekte, temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları karara bağladığı gibi, Anayasa'da belirtilen kişileri görevleriyle ilgili işlediği suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılayan ülkemizin en güçlü ve en önemli yargı yerlerinden biridir.

Öte yandan, yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekillerinin milletvekilliğinin düşmesine karşı yapılan itirazları karara bağlar (Any. m. 85). Siyasi partilerin mali denetimlerini yapmaktadır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine siyasi partilerin kapatılmalarına karar vermektedir (Any. m.69).

Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından incelemektedir. Ancak, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerin şekil ve esas bakımından anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla dava açılmaz. Şekil açısından denetleme Cumhurbaşkanı veya TBMM üyelerinin beşte biri tarafından istenebilmektedir. Şekil denetlemesi her yönüyle denetleme manasına gelmemektedir. Kanunların şekli denetlemesinde, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı denetlenirken, Anayasa değişikliğine karşı yapılan şekli denetimde ise, teklif ve oylama çoğunluğu ile ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uygunluğunun denetlenmesi ile sınırlıdır. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren 10 gün geçtikten sonra şekil bozukluklarına dayalı iptal davası açılmaz (Any.m.148).

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile ülkemizde yaşayan herkese bireysel başvuru hakkı verilmiştir.¹² Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan herkes, temel hak ve özgürlüklerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek olarak Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru (Anayasa Şikâyeti) yapabilir.

Bireysel başvuruda bulunulması için birtakım şartlar vardır. Bu şartlar kısaca, Anayasa'da düzenlenen temel hak ve hürriyetlerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası, hukuk yollarının tüketilmiş olması şartları aranmaktadır.

¹² Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, **Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2019, s.1743.

Bireysel başvuru istinaf ya da temyiz incelemesi değildir. Asıl değil tali bir hukuki çözümdür.¹³

Olağan hukuk yolları tüketilmeden bireysel başvuruya gidilemeyeceği gibi, temyiz ve istinaf gerekçeleriyle de bireysel başvuru yoluna gidilemez. Mahkemenin verdiği karar süresi içerisinde istinaf yahut temyiz edilmeden kesinleşirse bireysel başvuru yoluna gidilememektedir.

6216 sayılı *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*'un 46/2. maddesine göre, devletin, sadece eylem ve işlemleri değil yargılama faaliyetinden kaynaklı ihlalleri de başvuru konusu olabilmektedir. Gerçek ve Özel hukuk tüzel kişileri bireysel başvuruda bulunabilir. Özel hukuk tüzel kişileri tüzel kişiliğine ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle sınırlı olarak bireysel başvuruda bulunabilmektedir. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuruda bulunamaz.

Bireysel başvuruya konu edilemeyecek işlemler de bulunmaktadır. Kanunlar, düzenleyici işlemler, Anayasa Mahkemesi kararları, Anayasa tarafından yargı denetimi dışında bırakılan işlemler (Yüksek Askeri Şüranın terfi işlemleri, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri, HSK'nın meslekten çıkarma cezası hariç diğer kararları, Yüksek Seçim Kurulu Kararları) kesin olduğundan bireysel başvuru yoluna gidilememektedir.¹⁴

Bireysel başvurularda tüketilmesi gereken hukuk yolları olağan kanun yollarıdır. Olağanüstü kanun yollarına gidilmemesi bireysel başvuruya engel teşkil etmemektedir. Türkiye'de yaşayan yabancılar da bireysel başvuru yoluna gidebilir. Başvuru süresi otuz gündür. 6216 sayılı *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*'un 47/5.maddesine göre bireysel başvuru süresi, başvuru yolları tüketildikten sonra, başvuru yolu öngörülmediyse, ihlalin öğrenilmesi ile başlamaktadır. Başvuru harca tabidir.

6216 sayılı Kanunun 50. maddesine göre, bireysel başvuru sonucunda yapılan esas inceleme sonucunda hakkın ihlal edildiği ya da edilmediği yönünde iki tür karar

¹³ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.1744.

¹⁴ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s.775.

verilir. Bireysel başvuruda yerindelik denetimi yapılamamaktadır. Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklı ise ihlalin giderilmesi için dosya mahkemesine gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuken yarar bulunmuyorsa başvuran lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir.

1.2.2. İdari Yargı

İdari yargı, idari makamların idare hukuku kapsamındaki faaliyetlerinden doğan, uyuşmazlık ve davaların görüldüğü yargı koludur. İdari Yargı düzeni ilk derece mahkemeleri olan idare ve vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'dan oluşan üç dereceli yargı sisteminden meydana gelmektedir.

İdari yargılama hukukunda, ilk derece mahkemeleri olan idare ve vergi mahkemeleri ile kanunda sayılan hususlarla sınırlı olarak Danıştay 'da idari dava açılabilirken, bölge idare mahkemelerinde idari dava açılamamaktadır. İdari yargı yolunun yüksek mahkemesi Danıştay'dır.¹⁵ İdari yargı yerlerinde yapılan yargılamalarda, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na göre yargılamalar yapılmaktadır. 2577 sayılı Yasanın 31. maddesinde yazılan durumlarla sınırlı olmak üzere, İYUK'ta hüküm bulunmayan bazı hususlarda HMK hükümleri uygulanacaktır.

1.2.3. Adli Yargı

Özel hukuk kişileri arasındaki hukuki uyuşmazlıklar ile ceza yasalarının uygulanmasından doğan davalara adli yargı mahkemelerinde bakılır.¹⁶ Adli yargı, asıl, idari yargı ikincil ve istisnaidir. Adli yargı, idari yargıya nazaran eski ve daha geneldir. Genel görevli yargı yeridir. Uyuşmazlık, idari yargının görevine girmediği durumlarda kural olarak adli yargının görevine girmektedir. Adli yargı, kendi arasında medeni yargı (hukuk yargısı) ve ceza yargısı olmak üzere ikiye ayrılır. Yani Adli yargı, hukuk ve ceza mahkemelerinden oluşur.

¹⁵ Ramazan Yıldırım ve Serkan Çınarlı, **Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri**, Astana Yayınları, Ankara, 2018, s.38.

¹⁶ Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, Ekin Yayınevi, Bursa 2020, s.77.

Adli yargıda, ilk derece mahkemeleri (asliye hukuk, sulh hukuk, ağır ceza, asliye ceza mahkemeleri, iş mahkemeleri, asliye ticaret mahkemeleri... gibi), bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay olmak üzere üç dereceli yargı sistemi mevcuttur. Adli yargının yüksek mahkemesi Yargıtay'dır. İlk derece mahkemelerinin kararlarının büyük çoğunluğuna karşı yapılan istinaf inceleme başvurularını Bölge Adliye Mahkemeleri karara bağlamaktadır. Bölge adliye mahkemelerinin kararlarının temyiz incelemesi Yargıtay tarafından karara bağlanmaktadır.

1.2.4. Sayıştay

Sayıştay, 1982 Anayasasının 160. maddesinde düzenlenmektedir. Anayasamıza göre, Sayıştay'ın merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idarelerini, sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumlu kişilerin hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevi bulunmaktadır. (Any. m. 160)

6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 4. maddesinde de Anayasanın 160. maddesine paralel olarak Sayıştay'ın görev alanı düzenlenmektedir. Sayıştay, *“a)Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahalli idareleri, sermayesindeki kamu payı doğrudan ve dolaylı olarak %50 'den fazla olan özel kanunlar ile kurulmuş anonim ortaklıkları (%50'den az olması halinde ortaklık hakları yönüyle), diğer kamu idarelerini, b) (a) bendinde sayılan idarelere bağlı veya bu idarelerin kurdukları veya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ortak oldukları her çeşit idare, kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketleri”* denetleyeceği düzenlenmektedir. Sayıştay danışma ve yürütme organı değildir.¹⁷

1982 Anayasasının 160. maddesinde yer alan Sayıştay'ın hukuki niteliği oldukça tartışmalıdır. Anayasa'nın yargı bölümünde yer almasına karşın, yüksek mahkeme olarak isminin sayılmadığı görülmektedir.¹⁸

Sayıştay Kanununda, Sayıştay Dairelerinin hesap mahkemesi olarak tanımlanması, Sayıştay dairelerinin kesin hüküm haline gelen kararlarına karşı karar

¹⁷ Tayfun Akgüner, **İdare Hukuku Dersleri**, DR yayınları, İstanbul 2017, s.124.

¹⁸ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.6.

düzeltilme yoluna başvurulabilmesi ve idari yargı yolunun kapalı olmasından dolayı Sayıştay'ı hesap mahkemesi olarak kabul eden görüşler bulunmaktadır.¹⁹

Sayıştay'ın mahkeme olmadığı yönünde, 2011 yılına ait Yargıtay Hukuk Genel kurulu kararı²⁰ ile Anayasa Mahkemesi'nin 1991 yılında verdiği karar vardır.
21

Öte yandan, Sayıştay'ın yargısal faaliyet yerine getirdiği yönünde nispeten daha güncel Anayasa Mahkemesi kararlarının da bulunduğu²² göze çarpmaktadır.

Doktrinde kimi yazarlar Sayıştay'ın yargı organı olarak kabul etse de kimi yazarlar Sayıştay'ın yargı organı olmadığı görüşündedir. Öğretide kimi yazarlar, mahkemelerin “Türk Milleti Adına” karar verdiği, Sayıştay'ın ise meclis adına karar verdiği, adli ve idari yargı yollarına ait olmadığı, yargılamasının sadece 5018 sayılı Kanuna göre sorumlu olan kişilerin yargılamasının yapıldığından Sayıştay'ın mahkeme olmadığı görüşü mevcuttur.²³

Sayıştay üyelerinin anayasal düzeyde hakim ve savcı olmadıklarından güvencelerinin bulunmaması, tüm kararlarının kesin hüküm niteliğinde olmaması ve anayasa da yüksek mahkemeler arasında sayılmadığından Sayıştay'ın mahkeme olmadığına ilişkin görüşler de bulunmaktadır.²⁴ Kanaatimizce, Sayıştay yargı organı değil mali denetim kurumudur.²⁵

Sayıştay'ın, muhakemeye ilişkin ve idari olmak üzere 2 görevi bulunur. İdari görevi, yasalarda sayılan idarelerin gelir, giderlerini, mülklerini TBMM adına inceleme ve denetleme görevi bulunur. Muhakeme görevine ilişkin ise, denetlemekle yükümlü olduğu idarelerin, gelir, gider ve mülklerini denetleyip, sorumluların kamu zararına yol açan eylemlerini kesin hükme bağlamaktadır.

¹⁹ Metin Günday, **İdare Hukuku**, İmaj Yayinevi, Ankara 2017, s.438.

²⁰ Yargıtay HGK T.29.062011, E.2011/4-206 K.2011/461.

²¹ AYM T.11.07.1991, E.1990/39, K.1991/21.

²² AYM T.28.02.2013, E.2011/21 K.2013/36.

²³ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**,s.7.

²⁴ Akgüner, **İdare Hukuku Dersleri**, s.124.

²⁵ Yıldırım ve Çınarlı, **Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri**, s.59.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kitler, vakıf üniversiteleri Sayıştay denetimine tabi değildir.

1982 Anayasasının 160. maddesine göre, vergi ve benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Sayıştay ile Danıştay kararları arasında uyumsuzluk çıktığı durumda, Danıştay kararlarının geçerli olduğu düzenlenmiştir. 6085 sayılı Sayıştay Kanununda yapılan düzenlemelerde Anayasanın 160. maddesine uygun olarak düzenlenen hükümler mevcuttur. 1982 Anayasasına göre Sayıştay kararlarına yargı yolu kapalıdır.

Sayıştay ile diğer yargı organları arasında çıkan uyumsuzlukların çözümüne ilişkin düzenlemelerin olmaması, Anayasa’da ve kanunlarda yargı organı olarak açıkça düzenlenmemesi, usul kanununun bulunmaması Sayıştay’ın her ne kadar yargısal görevleri olsa da mahkeme olup olmadığı yönünde belirsizliğe neden olmaktadır.

1.2.5. Seçim Yargısı

1982 Anayasasına göre; seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağının düzenlendiği, yani bu tanıma göre seçim yargısının da mahkeme olarak kabulü gerektiği açıktır. Seçim yargısından kasıt, il seçim kurulu, ilçe seçim kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu’nun bulunduğu sistemdir.

Yüksek Seçim Kurulunun seçim sürecinde, seçim ile ilgili işleri yapma, seçimle ilgili yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama, seçim tutanaklarını kabul etme görevi bulunur. Kararları kesindir. Kararlarına karşı idari yargıda dava açılmaz. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurulunun oluşumu, görev ve yetkileri ile ilgili düzenlemeler yer alır.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kurulu üyeleri altı yıl için seçilmekte, üyelerin birden fazla görev yapmasında yasal olarak

engel bulunmamaktadır. Yüksek Seçim Kuruluna, Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler. (Any.m.79)

Yüksek seçim kurulunun hukuki niteliği tartışmalıdır. 1982 Anayasasında yüksek mahkeme olarak düzenlenmese de verdiği kararların kesin oluşu ve yaptığı yargılama niteliğine bakıldığında, yargı organı ve yüksek mahkeme olduğunun kabulü gerekmektedir. Danıştay, Yüksek Seçim Kurulu'nu özel bir yargı yeri olarak belirtmesine karşın²⁶, Anayasa Mahkemesi 1992 sayılı kararında, Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurullarının yargı organı olmadığı görüşündedir.²⁷

1.2.6. Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesi, adli ve idari yargı arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını karara bağlamaktadır.²⁸ Uyuşmazlık mahkemesi 1945 yılında kurulmuş olup ilk olarak 1961 Anayasasında yer alarak anayasal kurum haline gelmiştir. 1982 Anayasasının 158. maddesinde yer alır.²⁹

1982 Anayasasının 158. maddesine göre, Uyuşmazlık mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümler. Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlığını çözmek ve hüküm uyuşmazlığını çözmek olmak üzere görevleri vardır. Görev uyuşmazlığı, olumlu görev uyuşmazlığı ve olumsuz görev uyuşmazlığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Olumlu görev uyuşmazlığı iki şekilde meydana gelmektedir. İlki, yargı yerinde açılan davada, süresi içerisinde görevsizlik itirazı bulunulmasından sonra mahkemece görevsizlik iddiasının reddedilmesi üzerine, 15 gün içerisinde uyuşmazlık çıkarılmasının istenilmesi gerekmektedir. Görev alanı korunmak istenen başsavcı görev uyuşmazlığı çıkarmak üzere Uyuşmazlık mahkemesine gönderirse olumlu görev uyuşmazlığı çıkmış olur. (2247 sayılı Kanunun 10.md)

²⁶ Danıştay 12.D. T.18.07.1968, E.1968/1611 K.1968/1624.

²⁷ AYM T.18.02.1992, E.1992/1 K.1992/7.

²⁸ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.105.

²⁹ Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt 2 İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s.216.

Örnek vermek gerekirse, karayollarında meydana gelen kazadan dolayı Karayolları Genel Müdürlüğü'ne karşı idare mahkemesinde tam yargı davası açılması durumunda, davalı idare avukatının görevsizlik itirazında bulunduğu, mahkeme görevli olduğuna karar verirse, davalı idare avukatı on beş gün içerisinde mahkemeye dilekçe vererek görev uyuşmazlığı çıkarmasını görevi korunmak istenen Yargıtay Başsavcısından isteyebilmekte ve başsavcı adli yargının görevli olduğuna karar verirse, görüşüyle Uyuşmazlık Mahkemesine dava yollanmakta ve Uyuşmazlık mahkemesi kararına kadar bekleme kararı verilmektedir.

Olumlu görev uyuşmazlığının diğer türü ise, idari-adli yargı yerlerinin her ikisinde açılan iki ayrı dava olmalı, davaların tarafı, konusu aynı olan davalarda kendilerini görevli gördükleri kararlar verdikleri durumda olumlu görev uyuşmazlığı çıkmaktadır. Uygulamada olumlu görev uyuşmazlığının oluşma ihtimali çok azdır.

Olumsuz görev uyuşmazlığı ise, açılan davalarda adli ve idari yargı yerlerinin her ikisinin de görevsizlik kararı verdiği durumda meydana gelir.³⁰ Olumsuz görev uyuşmazlığını çözmek için mahkemelerde verilen görevsizlik kararlarının kesinleşmesi gerekmektedir.

Görev itirazında bulunulması üzerine, mahkemenin bu itiraz hakkında karar vermesi zorunludur. Aksi takdirde kararın bozulacağı açıktır.

Adli ya da idari mahkemeler tarafından, görev kararı haricinde, kesin olarak verilen ya da kesinleşen aynı konu ve sebebe ilişkin, taraflarından en azından birinin aynı olduğu ve kararlardaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız olduğunda hüküm uyuşmazlığı oluşmaktadır. Taraflar hüküm uyuşmazlığının giderilmesini süreye tabi olmadan Uyuşmazlık Mahkemesinden talep edebilmektedir.³¹

“2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un” 2. maddesine göre bir başkan altı asıl ve altı yedek üyeden meydana gelmektedir. Üyeler, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulunca üç asıl ve üç yedek üye

³⁰ Zehra Odyakmaz, Ümit Kaymak ve İsmail Ercan, **Themis İdari Yargılama Hukuku**, Ankara 2021, s.116.

³¹ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.114.

seçilir. Uyuşmazlık mahkemesi üyeleri dört yıl için seçilmekte ve görev süresi dolan üyeler tekrar seçilebilmektedir.

02/07/2018 tarihli 703 sayılı KHK'nın 183. maddesiyle mahkemenin ceza bölümü kaldırılmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk bölümünden oluşur. Uyuşmazlık Mahkemesi heyet halinde çalışır. Kararları kesindir ve kararlarına karşı kanun yoluna başvurulamamaktadır.

2247 sayılı Kanun'un 11. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'nin yüce divan sıfatıyla baktıkları davalar ile Anayasa Mahkemesinde açılan siyasi partilerin kapatılması davalarında Uyuşmazlık Mahkemesinde uyuşmazlık çıkarılamaz.

1.3. İDARE VE İDARİ DAVA KAVRAMI

1.3.1. İdare Kavramı

İdare Arapça kökenli bir kelime olup, hem belirli bir amacı gerçekleştirmek için kurulan topluluk hem de hedeflenen sonuca varmak için gerçekleştirilen faaliyet anlamına gelmektedir.³² Yani idare (yönetim), hem bir örgütü (topluluğu) hem de bu örgütün planlı yapılan faaliyetini ifade etmektedir.³³

İdare hukukunun konusu kamu idaresidir. İdare kavramı, organik ve fonksiyonel anlam olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. İdare kelimesi, bir kurum, kuruluşu veya örgütü ifade etme alanında kullanıldığında organik; bir faaliyeti ifade etme anlamında kullanıldığında maddi anlamda ya da fonksiyonel anlamda kullanılır.³⁴ Yani fonksiyonel anlamda idare, devletin amaçlarına ulaşmak için yapmış olduğu faaliyetlerinin bütünüdür.

İdare hukuku bakımından idare kelimesi bir teşkilatın, bir idari birimin veya resmi bir dairenin yerine kullanılabilir. Dolayısıyla idare, resmi bir faaliyetin görüldüğü, herhangi bir yönetim işinin yapıldığı kurum, kuruluş, teşkilat veya resmi daireyi ifade etmektedir. İdare kelimesi bu anlamda kullanıldığında, organik ya da uzvi anlamında kullanılmış olur. Any. m.125'te ifade edilen "*idarenin her türlü*

³² Hasan Nuri Yaşar, **İdare Hukuku**, DER Yayınları, İstanbul 2016.

³³ Lütfi Duran, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982.

³⁴ Ender Ethem Atay, **İdare Hukuku**, Turhan Yayınları, Ankara 2009, s.37.

eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” hükmündeki idare kelimesi de idari teşkilât anlamında kullanılmıştır.

Hukuk literatüründe idare kavramı, genel olarak organik ve fonksiyonel anlamında kullanılmakla birlikte, bazı durumlarda iki anlamı birlikte de kullanılmaktadır. Örneğin, Anayasa m. 123’te düzenlenen “*idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir*” hükmündeki idare kavramı, hem idari teşkilât (organik anlamıyla) hem de idari faaliyet (fonksiyonel anlamıyla) kullanılmıştır.

1.3.2. İdari Dava Kavramı

İdarelerin, idare hukuku çerçevesi içerisinde yaptığı işlem ile eylemlerinden meydana gelen ve idari yargıda görülen davalara idari dava denmektedir. Bir başka deyişle, idarelerin idare hukukuna dayanarak tesis ettiği işlem ve eylemleri sonucunda oluşan her davaya idari denmemekte olup, idari dava olabilmesi için idari yargı yerlerinde dava olarak görülmesi gerekir.³⁵

İdari dava, bireyin idare (Danıştay veya vergi) mahkemeleri nezdinde hukuki himaye talebinde bulunduğu ve mahkemece hakkının tespitini talep ettiği davadır. Bireyin idari dava açması, idare hukuku bakımından idari uyuşmazlığın çözümü noktasında başvurabileceği son çaredir.

İdari davalar, bir işlemin iptali ya da idarenin bir eylemi/eylemsizliği sonucunda uğranılan zararların giderilmesi amacıyla açılır. İdari yargıda birden fazla idari dava türü bulunmaktadır. 521 sayılı Danıştay Kanunu döneminde, iptal, tam yargı, yorum ve temyiz davaları olmak üzere dört davanın olduğunun belirtildiği, 2577 sayılı yasa ile birlikte idari davalar iptal ve tam yargı olarak sayılmış olup, temyiz dava türünden ziyade temyiz yoluna dönüştürülmüştür.

İdare, kamu hizmetini yerine getirirken idare ile bireyler arasında hukuki bir uyuşmazlık çıkarsa ve bu uyuşmazlığın çözümü hususunda muhatap idareden bir sonuç elde edilemezse, birey idare aleyhine idari dava açma yoluna başvurabilir. Zira Anayasa m. 125’te belirtildiği üzere , idarenin her türlü eylem veya işlemlerine karşı

³⁵ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.169.

yargı yoluna başvurulabilir (Any. m. 125). İdarenin hangi eylem veya işleminin adli, hangisinin idari olduğu ise ilgili yasalarda düzenlenmiştir.

İdarenin genel anlamda temel görevi, modern bir devlette insanların mutluluğunu, refahını ve güvenliğini sağlamak üzere kamu hizmetini sunmasıdır. Nitekim Anayasa’da “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. maddesinde, bu husus açıkça ifade edilmiştir.

1.4. İDARİ YARGININ TARİHÇESİ

1.4.1. Genel Olarak

İdarenin denetim sistemi, yargı birliği ve yargı ayrılığı sistemi olarak ikiye ayrılmaktadır.³⁶

Yargı birliği sisteminde, idare tıpkı bireyler gibi genel mahkemelerde yargılanmakta ve idare hukuku kuralları bulunmamaktadır. ABD, İngiltere gibi ülkelerde uygulanan bu sisteme “adli rejim” adı da verilmektedir. Yargı birliği sisteminde ayrı bir idari yargı düzeni bulunmamaktadır.³⁷

Fransa, Avrupa ve ülkemizde uygulanan yargı ayrılığı sistemine aynı zamanda, idari yargı sistemi ya da “iki ayrı hukuk ve iki ayrı yargı sistemi” adı da verilmektedir.³⁸

İdari yargı sistemi tarihte ilk defa Fransa’da hukuk âleminde kullanılmaya başlanılmıştır. Bu sebeple idari yargı denince akla ilk gelen ülke Fransa’dır.³⁹ Fransız ihtilalinden önce de idari yargı olsa da asıl hüviyetine ihtilalden sonra kavuşmuştur.⁴⁰ Fransız ihtilalinin vukuundan sonra, 1790 tarihli Kanunla adli ve idari makamların ayrılığı ilkesi açıkça kabul edilmiş ve adli hâkimlerin idari davalara ve idare ile ilgili işlere bakmaları yasaklanmıştır⁴¹. Bu yasaklamanın ardından Fransa’da idari eylem ya da işlemlerden zarar gören bireyler, zararlarının giderilmesi amacıyla adli makamlarda dava açma yerine doğrudan ilgili idari makama başvurmaya başladılar.

³⁶ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, **Themis İdari Yargılama Hukuku** s.23.

³⁷ Reşit Gürbüz, **İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi Ankara 2020, s.15.

³⁸ Günay, **İdare Hukuku**, s.25.

³⁹ Nihat Kayar, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, Ekin Yayınevi, Ankara 2019, s.47.

⁴⁰ Ali D. Ulusoy, **Yeni Türk İdare Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019, s.28.

⁴¹ Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Yayınevi, Bursa 2018, s. 748 vd.

İdari işlem ya da eylemi yapan idarenin kendisi yine zarar gören kişilerin taleplerine cevap veriyordu. İdari yargı sisteminin henüz kurulmadığı Fransa'daki durumun hukukun genel ilkelerinden olan "kimse kendi davasında hakim olamaz." prensibine aykırılık durumu söz konusu olmaktadır⁴². Bu yanlışlığın giderilmesi amacıyla 13 Aralık 1799 tarihli Anayasa ile '*Conseil d'Etat*' bugünkü ismi ile Danıştay kurulmuştur. Daha sonra 24 Mayıs 1872 tarihli kanunla, *Conseil d'Etat*'a idari uyuşmazlıkları kesin olarak sonlandırma yetkisi verilmiştir. Böylelikle Fransa'da idari uyuşmazlıkların kesin olarak çözüme kavuşturulduğu bir idari makam olan idari yargı organı meydana getirilmiştir. Adli hâkimlerin idari uyuşmazlıklara bakmasının yasaklanmasıyla başlayan süreç *Conseil d'Etat*'nın kurulmasıyla tamamlanmış ve Fransa'da idari yargı sistemi adli yargıdan farklı olarak varlığını sürdürmüştür.⁴³

Fransa da idari yargının varlığının sebebi hukuki sebeplerden değil, politik nedenlerden dolayı meydana gelmiştir.⁴⁴

İdari yargı sistemi olarak da adlandırılan yargı ayrılığı sisteminde, idari davalar, genel mahkemelerin dışında yer alan farklı yargı düzeni içerisinde yer alan mahkemeler tarafından açılmaktadır.⁴⁵

İdari yargı sisteminde üç tür örgütlenme modeli bulunmakta; bunlar Danıştay sistemi, Yüksek Mahkeme sistemi ve Tek Çatılı Sistem olarak adlandırılmaktadır.⁴⁶

İdari yargıda Danıştay biçiminde örgütlenmede, yüksek mahkemenin hem idari hem de yargısal görevleri bulunmaktadır. Ülkemizde ve Fransa'da Danıştay sistemi örgütlenme egemendir.⁴⁷ Almanya'da ise yüksek mahkeme sistemi uygulanmaktadır. Yüksek mahkeme sisteminde, yüksek mahkemenin sadece yargısal görevleri bulunmaktadır.⁴⁸

⁴² Halil Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s.33.

⁴³ Detaylı bilgi için bakınız: Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 748 vd.

⁴⁴ Kayar, *İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş*, s.28.

⁴⁵ Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, s.15.

⁴⁶ Ali D.Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020, s.26.

⁴⁷ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, *Themis İdari Yargılama Hukuku*, s.24.

⁴⁸ Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s.43.

Tek çatılı sistem ise adli ve idari yargı yerlerinin temyiz mercii aynı yüksek mahkemededir. Yüksek Mahkemenin belirli daireleri idari yargıya, belirli dairelerde de adli yargı davaları temyiz mercii olarak çalışır. Görev uyuşmazlıklarının çözümünde ve tasarruf bakımından önemli avantajlar sunan bu sistem, İspanya’da uygulanmaktadır.⁴⁹

Görev yönünden ise idari yargı sistemlerini ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; dar görevli ve geniş görevli idari yargı sistemleridir. Görev açısından değerlendirildiğinde, ülkemizde olduğu gibi Fransa’da da idari davaların, idare mahkemelerinde görülmesi asıl; adli yargıda görülmesi ise istisnadır.⁵⁰ İptal ve tam yargı davaları idari yargı yerlerinde dava konusu edilmektedir.

Dar görevli idari yargı sistemi ise, idarenin işlemlerine karşı iptal davaları idari yargı yerlerinde açılırken idareye yöneltilen tazminat davaları adli mahkemelerde açılmaktadır. Belçika ve İtalya’da uygulanmaktadır.⁵¹

1.4.2. Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Tanzimat Fermanına kadar Osmanlı Devletinde, idarenin işlemlerine karşı dava açılması mümkün olmamakla birlikte, başvuru yapabilecek herhangi bir kurum dahi bulunmamaktaydı. Bu dönemde vatandaş ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk kuralı yoktu.⁵²

Türk idari yargılama hukuku da kendisi gibi katı merkeziyetçi yönetime sahip Fransa ‘da meydana geldiği gibi köklü siyasi değişikliklerden etkilenmiştir.⁵³

Fransa’daki *Conseil d’Etat*’a paralel olarak Türkiye’de (o tarihte Osmanlı Devleti’nde) idare ile bireyler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için “*Şurayı Devlet*” kurumu kurulmuştur. Şurayı Devlet’in verdiği kararlar Sadrazam’ın onayı ve Padişah’ın irade ile geçerlilik kazanıyordu. Fakat daha sonraki süreçte 1876 tarihli

⁴⁹ Ulusoy, **İdari Yargılama Hukuku**, s.26.

⁵⁰ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.29.

⁵¹ Oğuz Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, www.sorubankası.net yayınevi, 2019,s.6.

⁵² Mehmet Karaarslan, “Tanzimat ve Şurayı Devlet”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt:54 Sayı:3 (2005) s.341-363

⁵³ Hasan Nuri Yaşar, **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir**, On İki Levha Yayınları, Haziran 2013.

Kanun-i Esasi ile idari uyuşmazlıklar da adli mahkemelerin görev alanına alınmıştır.⁵⁴

1922 yılında Cumhuriyet döneminde saltanatın kaldırılması ile birçok Osmanlı dönemine ait kurumun kaldırıldığı gibi Şurayı Devlet kuruma da kaldırılmıştır. Fransa'daki düzenlemeye benzer şekilde dönemin Osmanlı devletinde Şurayı Devlet kurulmuşsa da tam anlamıyla idari yargı sisteminin mevcudiyetinden bahsedilemez.⁵⁵

Cumhuriyet döneminde 1924 Tarihli Teşkilat'ı Esasiye Kanunu m. 51'de, idari uyuşmazlıkları çözmesi için Şurayı Devlet'in kurulması öngörülmüştür. Daha sonra 23 Kasım 1925 tarihli ve 669 sayılı Kanunla Şurayı Devlet kurulmuş ve 6 Temmuz 1927 yılında faaliyete başlamıştır. 1961 Anayasası ile Danıştay kurulmuş ve idari uyuşmazlıkları çözmek ve idari davalara bakmakla görevlendirilmiştir. 1961 Anayasası ile kurulan Danıştay daha sonraki düzenlemeler ve 1982 Anayasasında da yerini alması ile bugünkü son halini almıştır. 1961 Anayasası döneminde idari yargı Danıştay'dan ibaret iken, 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare, İdare ve Vergi Mahkemeleri kanunları ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ile ilk derece yargı yerleri kurulmuştur.⁵⁶ Mevcut sistemde, ilk derece mahkemeleri, istinaf ve Danıştay'dan oluşan üç dereceli idari yargı düzenimiz mevcuttur. 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla yapılan Anayasa Değişikliği ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırılmış ve böylelikle Türkiye'de adli yargıdan ayrı olarak en üstte Danıştay'ın olduğu bir idari yargı sistemi oluşturulmuştur.⁵⁷

1.5. İDARİ DAVA ÇEŞİTLERİ

1.5.1. İptal Davaları

İdari işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı oldukları gerekçesiyle açılan davalardır.⁵⁸ İdarelerin hukuka aykırı işlemlerini

⁵⁴ 1876 Tarihli Kanun-i Esasi m. 85: “Hükümet ile eşhaş beynindeki davalar dahi mehakim-i umumiyyeye aittir.”.

⁵⁵ Mükbil Özyörük, “İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi**, 1977, s. 41-52.

⁵⁶ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulu Hukuku**, s. 36.

⁵⁷ Danıştay Tarihçesi, www.danistay.gov.tr (E.T. 17.08.2020).

⁵⁸ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulu Hukuku**, s.175.

ortadan kaldırılmasını sağlayarak idarelerin hukuki olmasını sağlayan önemli araçlardır.⁵⁹

Özel hukukta bulunmayan iptal davaları, idari yargıya mahsus dava türüdür.⁶⁰ İptal davalarında, davalı iptali istenilen işlemi yapan idaredir.⁶¹ İdarenin açık olarak yani yazılı olarak tesis ettiği işlemlerine karşı dava açılabilirdi gibi, idareye yapılan başvuruya 30 gün cevap vermeyerek başvurunun zımnen reddedildiği durumlar da oluşan zımni ret işlemine karşı da dava açılabilir. Davacı, iptali istenilen işlemi tebliğ edildiği tarihten tebliğ edilmediyse öğrendiği tarihten itibaren dava açma süresi içerisinde (özel olarak belirtilmediyse 60 gün içerisinde) iptal davası açabilmektedir. Bu süre hak düşürücü niteliktedir. İptal davaları gerçek kişilere karşı açılmamaktadır.⁶² Gerçek kişilere karşı açılan davalarda mahkemece resen hasım düzeltilmektedir.

İptal davaları sonucunda mahkeme işlemi iptal edebileceği gibi davanın reddine de karar verebilmekte olup, iptal kararı sonucu itibariyle objektif nitelikte olduğundan işlem hukuk alanında ortadan kalkacağından dava açmayan kişi de iptal edilen işleminden faydalanmaktadır.⁶³

İptal davaları özel hukuktaki edim davalarından farklı olarak idareye emir talimat verilemese de iptal kararının gereğinin 30 gün içerisinde uygulanması zorunludur. İptal davalarında işlemin hukuka aykırı olup olmadığı irdelenmekte, iptal kararları geriye yürümektedir. İptal davalarında, iptal kararı verildiğinde, işlem hukuk alanından ilk yapıldığı andan itibaren kalkmaktadır.⁶⁴

İptal davalarını gerçek kişiler açabileceği gibi tüzel kişiler de açabilmektedir. İptal davaları ilk derece idare ve vergi mahkemeleri ile Danıştay da açılabilir. Bölge idare mahkemelerinde iptal davaları açılmamaktadır. İptal davalarında genel

⁵⁹ Turan Yıldırım, **İdari Yargı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.375.

⁶⁰ Ulusoy, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 81.

⁶¹ İbrahim Topuz ve Kadir Özkaya, **Açıklamalı İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Mahalli İdareler Derneği Yayını, Ankara, 2002, s.8.

⁶² Danıştay 10. D., T. 26.11.2008, E. 2006/7165, K. 2008/8312, (www.kazanci.com.tr).

⁶³ Ender Ethem Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020,s.155. Topuz ve Özkaya, s.9.

⁶⁴ Turan Yıldırım, Gül Fiş Üstün, **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2020, s.20.

görevli mahkeme idare mahkemeleridir. Danıştay ve vergi mahkemeleri özel görevli mahkemelerdir.

2577 sayılı İYUK m. 32'ye göre iptal davalarında genel yetkili mahkeme işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesinin iptal davasına bakmaya yetkili olduğu düzenlenmektedir. İptal davaları birel işlemlere ve düzenleyici işlemlere karşı açılır. İptali istenilen işlem bir tek işlem olabileceği gibi zincirleme işlemler de olabilir.

İptal davaları, idarenin icrai, kesin ve yürütülebilir işlemlerinin mahkeme tarafından iptal edilerek geçmişe yönelik olarak kaldırılması amacıyla menfaati ihlal edilen kişiler tarafından açılan davalardır.⁶⁵

Danıştay'a göre iptal davalarını herkes açamamakta münhasıran idare tarafından alınan karardan şahsi, meşru ve güncel menfaati etkilenenlerin açabileceği⁶⁶ ve kararın; yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı olduğu ileri sürerek açtığı dava türüdür.⁶⁷

İptal davası açılması için gerekli olan menfaat kavramı kanun koyucu tarafından tanımlanmamış olup, açılan davalarda davacıların maddi yahut manevi olarak menfaatlerinin etkilenip etkilenmediği ve dava açma ehliyetlerinin olup olmadığı hususları mahkeme tarafından önüne gelen her olayda ayrı ayrı değerlendirilmektedir. İptal davalarının herkes tarafından açılmasının önüne geçilmesinin gayesi, mahkemelerin iş yükünün azaltılması ve idarenin karşılaşılabileceği davaların önüne geçmektir.

Menfaat konusunda mahkemece yapılacak değerlendirmede menfaat konusu dar yorumlandığında davacıların mahkemeye erişim hakkı kısıtlanmakta ve adil yargılanma hakkı engellenebilmektedir. İptal davalarını açmak kanunda menfaat

⁶⁵ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulu Hukuku**, s. 176.

⁶⁶ Danıştay 10. D. T. 13.11.2002, E. 2002/1496, K. 2002/4319, Danıştay 6. D. T. 18.03.2021, E. 2016/8635, K. 2021/4141, (www.kazanci.com.tr).

⁶⁷ Zehreddin Aslan, **Açıklamalı ve İctihath İdari Yargılama Usulü Kanunu Vergi Yargılaması İle Birlikte**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 39.

şartına bağlandığından, davacının Türk vatandaşı olması şart olmayıp, davacı tüzel kişiler, yabancılar ve vatansız kişiler dahi olabilmektedir.⁶⁸

Dava açılmasında davacının menfaatinin olup olmadığına Danıştay ve Anayasa Mahkemesi hayatın olağan akışına göre öznal durumlar göz önünde bulundurularak karar verilmesi gerektiğini belirtmiş olup, kimi zaman dava açılması için davacıların ikametinin bulunması aranmışken kimi zamanda davacıların ikameti olmasa dahi dava açabileceği belirtilmektedir.⁶⁹

İdari mahkemeler, davacının işlemde ileri sürmediği iddialar yönünden de inceleme yapacağından dilekçede salt işlemin iptalinin talep edilmesi yeterlidir. Davacı öne sürmese dahi mahkeme işlemin yetki, konu, sebep, şekil ve maksat yönlerinde irdeleme yapacağı unutulmamalıdır. Bir idari işlemin tamamı dava konusu edilebileceği gibi, bir kısmının da iptali talep edebilir ve mahkemece de işlemin bir kısmının iptaline karar verilebilmektedir. 1982 Anayasası m. 125'e göre, iptal davalarında işlemin hukuka aykırılığı yargılanmakta olup, mahkemeler yerindelik denetimi yapamamaktadır.

İdarenin tüm işlemlerine karşı iptal davası açılmamaktadır. İdari işlemlere yani idarenin icrai, yürütülmesi kesin ve zorunlu işlemlerine karşı iptal davası açılabilmektedir.

İdari işlemin yürütülmesi gerekli işlem, bu işlemin hukuk dünyasında değişiklik meydana getirebilmesi anlamına gelmektedir.⁷⁰

İdarenin hazırlık mahiyetindeki işlemleri, görüş işlemlerine, açıklayıcı işlemlerine, tavsiye niteliğindeki işlemlerine karşı dava açılmamalıdır. İdarenin hazırlık işlemleri ilgililerinin üzerinde doğrudan etki doğurmadığından iptal davasına konu edilmemelidir. Danıştay, trafik suç tutanağını⁷¹, müfettişin hazırladığı

⁶⁸ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 78.

⁶⁹ AYM 05.03.2020 tarih ve Başvuru No:2016/13846; Danıştay 6. D. T. 11.03.2021, E. 2021/570, K. 2021/3710.

⁷⁰ Turgut Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Gözden Geçirilmiş, Yetkin Yayınları, Ankara 2017,s.84.

⁷¹ Danıştay 8.D. T.17.10.2011, E.2011/4664, K.2011/4853.

soruşturma raporunu⁷², alkol adli tıp raporunu⁷³, vergi denetmeninin düzenlediği inceleme raporunu,⁷⁴ hazırlık işlemi olarak kabul etmektedir.

İdarenin görüş niteliğindeki işlemleri, idarenin resen ya da istem üzerine ilgililere yol göstermek amacıyla tesis ettikleri işlemlerdir. Bu işlemlere karşı açılan davalarda mahkemeler davanın incelenmeksizin reddine karar vermektedir.

İdari işlemler, hukuka uygunluk karinesinden yararlandığından iptal davasının açılması işleminin yürürlüğüne durdurmamakta olup, mahkeme tarafından iptal kararı verilinceye kadar işlem geçerliliğini korumaktadır.⁷⁵ Dava sürecinde işlemin yürütülmesinin durdurulması için yürütmeyi durdurma talebiyle dava açılması gerekmektedir.⁷⁶ Mahkemece davacının yürütmenin durdurulması talebi yerinde görülürse işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilebilmektedir. İstisnai olarak 2577 sayılı Kanunun 27/4. maddesine göre vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülüklerin bunların zam ve cezalarına karşı tahsilini durdurur.

1.5.2. Tam Yargı Davaları

1982 Anayasası m. 125'te idarelerin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararlarının tazmin etmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir. Kanun koyucu bu yükümlülüğün yerine getirilmesi amacıyla tam yargı davaları müessesini meydana getirmiştir. İdarenin eylem veya işlemleri üzerine zarara uğrayan davacıların zararlarını tazmini amacıyla açtıkları davalara tam yargı davaları denilmektedir. Davacıların maddi ve/veya manevi zararlarının karşılığı olan parasal tutarın davalı idareden alınarak verilmesi mahkemelerden talep edilmektedir.

⁷² Danıştay 2. D. T.05.10.2007, E.2005/2684, K.2007/3695.

⁷³ Danıştay 8.D. T.23.12.2002, E.2002/3476, K:2002/6237.

⁷⁴ Danıştay 4.D. T.30.10.2003, E.2002/509, K.2003/2652.

⁷⁵ Onur Karahanoğulları, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, Turhan Kitabevi, Ankara 2019, s. 527.

⁷⁶ İsmet Giritli, Pertev Bilgin ve Tayfun Akgüner, **İdare Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s.815.

Tam yargı davaları, idarenin işlem, eylem ve sözleşmelerden kaynaklanmaktadır.⁷⁷ Tam yargı davalarından iptal davalarının aksine sadece taraflar yararlanmaktadır. Tam yargı davaları hukuk mahkemelerindeki davalara benzemektedir. Tam yargı davaları iptal davalarına nazaran maliyetlidir.⁷⁸ Davacılar, iptal davası açarken maktu harç ödemekte iken, tam yargı davalarında nispi harç ödemektedir.

Tam yargı davaları kişisel hakları doğrudan etkilenen kişilerce açılabilmektedir. Bu yönüyle iptal davalarına nazaran sübjektif davalardır.

2577 sayılı Kanunun 13. maddesinde, davalı idarenin eylemi üzerine tam yargı davası açılabilmesi için davadan önce davalı idareye başvurunun yapılmasını şart koşmakta, bu başvurunun idarenin eyleminin öğrenildiği tarihten itibaren bir yıl ve herhalde beş yıl içinde davalı idareye başvuru yapılması gerektiği düzenlenmektedir. Yapılan başvurunun reddedilmesi üzerine ise 60 gün içerisinde tam yargı davasının açılması gerekir.

Tam yargı davasının görevli olmayan adli yargı merciilerinde açılması sonucunda görev yönünden ret edilerek sonradan idari yargıda açılan davalarda başvuru şartı aranmamaktadır. Danıştay, bir ve beş yıl olan başvuru sürelerinin başlangıcını eylemin idareden kaynaklandığının öğrenilmesinden itibaren başlatma eğilimindedir.

İdareye yapılan başvuru dilekçesinde tazminat miktarının yazılması şart olmayıp, yazılsa dahi dava dilekçesi ile başvuru dilekçesindeki rakamların aynı olması gerekmemektedir. Başvuru yapılmadan dava açılması durumunda, mahkeme merciine tevdi kararı vererek dava dilekçesini davalı idareye tebliğ etmektedir.

Merciine tevdi kararı verildiğinde ve dava dilekçesi davalı idareye tebliğ edildiği durumda eğer davalı idare 30 gün içerisinde cevap vermezse zımni ret oluşacağı ve bu süreden itibaren dava açılması gerektiği aksi takdirde dava açma süresi bitmektedir. Davalı idarenin işlemi üzerine açılacak davalarda ise başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır. Tam yargı davalarında tazminatın tutarının miktar

⁷⁷ Kayar, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, s.253.

⁷⁸ Ulusoy, **Yeni Türk İdare Hukuku**, s.685.

olarak belirtilmesi zorunludur.⁷⁹ Bu noktada, davacı tazminat istemini bir defaya mahsus olmak üzere arttırabilmektedir.⁸⁰

İdarenin kusurlu sorumluluğu (hizmet kusurundan kaynaklı) ve kusursuz sorumluluk olmak üzere iki çeşit sorumluluğu bulunmaktadır.⁸¹ Tam yargı davaları idarenin hem kusurlu hem de kusursuz sorumluluğu sonucunda oluşan zararların tazmini amacıyla açılabilir. Dilekçede istenen miktara karşılık gelen nispi harcın da yatırılması gerekmektedir.

İptal davaları üzerine tam yargı davaları açılması mümkün iken, tam yargı davaları üzerine iptal davalarının açılması mümkün değildir. İptal davaları üzerine açılan tam yargı davalarında, idareye başvuru şartı aranmamaktadır.⁸²

Tam yargı davaları özel hukuktaki edim davalarına benzemektedir.⁸³

İdari yargıda tam yargı davasında her olay farklı değerlendirmekte olup kimi zaman idarenin kusursuz sorumluluğu tazminat sorumluluğunda yeterli iken kimi zaman ise idarenin hafif kusurunun olması tazminata hükmedilmesi için yetmemekte olup, zarar gören kişinin hizmetten yararlanan durumda olduğu, hizmetin de riskli olduğu durumlarda tazminat için idarenin ağır hizmet kusurunun olması gerekmektedir. Danıştay ve idari yargı da genel kabul gören görüşe göre, nitelikçe güçlük taşıyan faaliyetlerden kaynaklı tam yargı davalarında, davalı idarenin ağır kusurlu olması şart koşulmaktadır.⁸⁴

Günümüzde, Danıştay tam yargı davalarında tazminata hükmedilmesi için davalı idarenin kusursuz sorumluluğun varlığının yeterli olduğu görüşündedir.⁸⁵

Bazı durumlarda ise zarar meydana gelse de idarenin tazmin sorumluluğu doğmamaktadır. Bu durumlar, mücbir sebep, beklenmedik olay, zarar görenin ve 3.

⁷⁹ Tazminatın TL olarak gösterilmesi gerektiği hakkında, Danıştay 10. D., T. 17.09.2020, E. 2020/1156, K. 2020/3065, (www.kazanci.com.tr).

⁸⁰ Aslan, **Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s. 62.

⁸¹ Nazım Taha Koçak, **Tam Yargı Davaları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2020, s.22.

⁸² Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s.210.

⁸³ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, **Themis İdari Yargılama Hukuku**, s.152.

⁸⁴ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.685.

⁸⁵ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.687.

kişinin kusurudur. Bunlar meydana geldiğinde hükmedilecek tazminat tamamen veya kısmen ortadan kalkabilmektedir.⁸⁶

1.5.3. Diğer İdari Dava Türleri

1.5.3.1. Vergi Davaları

Davacıların vergi, resim ve harç ile ilgili yaşadıkları uyuşmazlıklara karşı açtıkları davalara vergi davaları denilmektedir. Vergi davalarında taraflardan biri mutlaka vergi idaresi olmalı, dava konusu vergilendirme ilişkisinden kaynaklanmalı, istem parasal edimden başka olmamalıdır.⁸⁷

2577 sayılı Kanunu'nun 27/4. maddesi uyarınca vergi davalarında, vergi, zam ve cezalarına karşı davanın açılması durumunda, dava açılan kısım hakkında tahsil işlemi kendiliğinden durmaktadır. Vergi davaları tahsil aşamasından önce iptal davası şeklinde açılabilceği gibi davacının ödeme yaptıktan sonra yaptığı ödemenin iade edilmesi şeklindeki tam yargı davası da olabilmektedir. 2577 sayılı Kanun'da idari dava türleri olarak iptal ve tam yargı davası olarak iki dava türünün bulunduğu belirtilmesine rağmen İYUK 3/2, 17, 28, 45, 46. maddelerinde vergi davası tabiri bulunmaktadır.⁸⁸

Vergi davalarının hukuki niteliği konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Doktrinde yaygın görüşe göre ve Fransa'da vergi davaları tam yargı davası olarak nitelendirilmektedir.⁸⁹ Kanaatimize göre, vergi davaları 2577 sayılı kanunda sayılan idari dava türlerinden olmadığından vergi davalarını vergi uyuşmazlıklarından kaynaklanan iptal ve tam yargı davaları şeklinde kabul edilmesi gerekmektedir.⁹⁰

2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna göre vergi mahkemelerinin

⁸⁶ Hüseyin Bilgin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, Seçkin, Ankara 2020, s.101.

⁸⁷ Ramazan Armağan, "Yönetmelik yargıda vergi davalarının hukuki niteliği: tam yargı- iptal davası tartışmaları", **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2015, s. 11.

⁸⁸ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.174.

⁸⁹ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulu Hukuku**, s. 231.

⁹⁰ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 174.

görevi, vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ile bunların zam cezaları ile bu konulardaki 6183 sayılı uyuşmazlıklarla sınırlıdır.⁹¹

1.5.3.2. İdari Sözleşmelerden Doğan Davalar

İYUK m. 2'ye göre belirtilen idari sözleşmelerden kaynaklı davalar idari dava türleri arasında sayılmaktadır.⁹² İdarenin kamu gücü kullanarak kamu hizmeti amacıyla tesis ettiği ve tahkim yolu öngörülme-yen imtiyaz sözleşmeleri haricindeki sözleşmelere idari sözleşmelerden doğan davalar denmekte ve bu davalar idari yargıda görülmektedir.⁹³

İdari sözleşmelerden doğan davaları taraflar ve tarafların dışındaki kişiler açabilmektedir. Ancak, her ne kadar idari sözleşmelerden doğan davalar dava türleri arasında sayılmış olsa da, idari sözleşmelerden kaynaklı davaların iptal ve sözleşmeden kaynaklı zararın giderilmesine ilişkin olarak tam yargı davası olarak dava açılabilir. İdari sözleşmelerde, davaya bakmakla yükümlü olan mahkeme, sözleşmeyi yapan idarenin bulunduğu yerdeki idare mahkemesi yetkilidir.⁹⁴

1.5.3.3. Tespit Davaları

Tespit davaları, hukuki bağlantının var olup olmadığının belirlenmesine yönelik davalar-dır. Tespit davasını sadece hukuki yararı bulunan kişiler tarafından ve hukuki ilişkilere yönelik olarak açılabilir. Sadece maddi vakaların tespiti amacıyla tespit davaları açılmamaktadır.⁹⁵

⁹¹ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 145.

⁹² İYUK m. 2/c: “Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.”.

⁹³ Ebru Zeybek Cebeci, “**Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim ve Kamu Hizmetlerinin Gördürülmesine İlişkin Sözleşmeler**”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 61.

⁹⁴ İYUK m. 32/1, “Göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.” Danıştay İDDK, T.02.12.2010, E.2006/3707 K.2010/1790, Danıştay 13. D., T.08.06.2010, E.200976241 K.2010/4837.

⁹⁵ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 74.

Tespit davaları, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 106'da; tespit davası başlığı altında düzenlenmiştir. HMK m. 106: *“(1)Tespit davası yoluyla, mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilir.(2) Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnai durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunmalıdır.(3) Maddi vakıalar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamaz.”*

İYUK'ta tespit davaları düzenlenmemiştir.⁹⁶ İYUK m. 2'de, idari dava türleri iptal ve tam yargı davaları sınırlı olarak sayılmış olup idari yargıda bu iki dava türünden başka davanın açılmayacağı kabul edilmektedir. Bir başka ifadeyle İYUK'ta açıkça dava türleri arasında sayılmadığından, idari yargıda tespit davası bulunmamaktadır. Mahkeme ve Danıştay'ın görüşü de idari yargı da tespit davalarının bulunmadığı yönündedir.⁹⁷

Nitekim Danıştay iptal talebi bulunmadan yönetmeliğin Anayasa'ya aykırılığının tespit edilmesi istemiyle açılan davanın incelenmesine olanak bulunmadığını ifade etmektedir.⁹⁸

Tespit davalarının, delil tespitiyle karıştırılmaması gerekmekte olup, delil tespiti İYUK m. 58'e göre taraflar tarafından, dava açıldıktan sonra isteyebileceği, delil tespitinin mahkemece uygun görülmesi üzerine yaptırılabilceği düzenlenmektedir.

1.6. İDARİ YARGILAMA USULÜNÜN ÖZELLİKLERİ

1.6.1. Yazılı Şekle Tabi Olması

İYUK m. 1'de, Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri ve ilk derece mahkemelerinde yazılı yargılama usulünün uygulanacağı düzenlenmiştir. Ceza yargılamasında sözlü yargılama birincil iken, idari yargılama hukukunda evrak üzerinden inceleme yapılması kural olduğundan yazılı yargılama asıldır.⁹⁹ İdari

⁹⁶ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 719.

⁹⁷ Davacının borç miktarının tespiti istemiyle açılan davada, tespit davasının idari yargıda bulunmadığından reddi gerektiği hakkında, Danıştay 4. D., T.12.06.2000, E.1999/4053, K:2000/2720

⁹⁸ Danıştay 13.D., T. 16.03.2005, E. 2005/208, K. 2005/1561.

⁹⁹ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s.15.

davaların iptal ve tam yargı davaları olmak üzere iki türü bulunmaktadır. İdarelerin yazılı olarak tesis ettiği işlemlerin iptali istemiyle açılan davalarda olduğu gibi, eylemlerinden kaynaklı açılan tam yargı davalarında da, dava açmadan önce idareye tazminat istemiyle başvuru yapılması ve yapılan başvurunun reddi ya da zımnen reddi üzerine dava açılacağından tüm idari uyuşmazlıklar yazılı ya da yazılı farzedilen birer işlemten kaynaklı olduğundan, bunlara karşı açılacak davalarda yazılı şekle tabi olması son derece akla ve mantığa uygun hakkaniyetli bir düzenlemedir .

Adli yargıda sözlü ve form doldurmak suretiyle dava açılabilmesi mümkündür. Ceza davalarında davacının sözlü ifadesi ile dava açılabilir. Hukuk mahkemelerinde de davacı form doldurarak dava açabilirken, idari davaların yazılı olarak açılması ve savunmaların da yazılı olarak yapılması gerekmektedir.

İdari yargıda her ne kadar yazılılık ilkesi uygulansa da yazılı yargılama usulünün eksikliklerini telafi edilmesi amacıyla duruşma yapılması mümkündür. Asıl olan yazılı yargılama olup, istisnai durum duruşmalı davalardır. İptal davalarında ve yirmi beş bin Türk Lirasını aşan tam yargı davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılır. (İYUK 17.md) Duruşma istemi dava dilekçesi, cevap ve savunmalarda yapılabilir. Bir başka deyişle, idari yargıda her ne kadar yazılı yargılama asıl olsa da, iptal ya da 57.000,00 TL'yi aşan (2021 yılı için) tazminat davalarında, davacının ya da davalının savunma dilekçesinde duruşma isteminde bulunması durumunda mahkemenin duruşma yapıp yapmamakta takdir hakkı bulunmamakta, duruşma yapılması zorunlu olmaktadır. Duruşma yapılması gerekirken yapılmadan karar verilmesi durumunda, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'ın görüşü ilk derece mahkemesi kararlarının esasına girmeden kaldırılması yönündedir.

Adli yargıda duruşma asılken; idari yargı da duruşma ikincildir. İdari yargıda, duruşma bir kez yapılır, dosya tekemmül ettikten sonra bilirkişi raporları, dosyadaki tüm eksiklikler tamamlandıktan sonra duruşma yapılır. İstinaf ve temyiz istemlerinde duruşma istemi mahkemelerin takdirine bırakılmıştır.

Yazılılık ilkesinin doğal sonucu olarak, idari yargıda tanık dinlenememektedir. Duruşmalarda sadece taraflar konuşabilmektedir. Taraflar, davacı ve vekili ile davalı idarenin avukatı katılabilmektedir. Duruşmada tanık dinlenmesi hukuka aykırı olmaktadır. Danıştay, duruşma sırasındaki belirlemelere göre verilen kararın bozulması gerektiği düşüncesindedir.¹⁰⁰ Nitekim idari yargıda tanık dinlenemese de, özellikle disiplin soruşturmalarında, 3091 sayılı Taşınmaz Zilyetliğinin korunmasına dair davalarda, raporlarda yer alan tanık ifadeleri yargılamada büyük önem taşımaktadır. İYUK m. 31'in atıf yaptığı HMK maddelerinde tanık dinlenmesine dair hüküm bulunmamasıyla birlikte, 213 sayılı Vergi Usul Kanunun 3. maddesine göre vergi mahkemelerinde tanık ifadesi delil olarak kabul edilebilmektedir.

1.6.2. Resen Araştırma İlkesine Tabi Olması

Resen araştırma ilkesinin dayanağı İYUK 20. madde de yer almaktadır. İYUK 20/1. maddesinde “ *Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. Bu husustaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir. Haklı sebeplerin bulunması halinde bu süre, bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.*” düzenlemesi yer almaktadır.

İdari yargıda davalar hâkim tarafından, hukuk yargılamasında tarafların istemiyle yönetilmektedir. İdari yargıda, hukuk mahkemelerinde uygulanan taraflarca getirilme ilkesinin yerine, resen araştırma ilkesi uygulanmakta, hâkimler bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapmaktadır.

İdari yargıda davalı tarafta idare olduğundan, davacı ile davalı arasında eşitsizlik bulunmaktadır. Davacı tarafın hakkının korunması ve bu eşitsizlikten zarar görmemesi amacıyla resen araştırma ilkesi vardır.¹⁰¹

¹⁰⁰ Danıştay 8.D. T.11.01.2001, E.2000/3916 K.2001/22.

¹⁰¹ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s.17.

Re'sen araştırma ilkesi davacılara hukuki güvence sağlamaktadır.¹⁰² Davacının ileri sürmediği iddialarda gözönüne alınarak araştırma yapılmaktadır. Tarafların istemi olmasa da uyuşmazlığın çözümü için gerekli ise resen keşif ve bilirkişi incelemesi yapabilmektedir. Hakim Adli Tıptan rapor aldırabilmekte ve davacıyı hastaneye sevk edebilmektedir. Resen araştırma hem iptal hem de tam yargı davalarında uygulanmaktadır.

Hâkim, gerekli bilgi ve belgeleri taraflardan ve ilgili üçüncü kişilerden talep edebilmektedir. Talebin yerine getirilmesi zorunludur. Elbette davacıdan istenen bilgi ve belgeler davacı tarafça sunulmuyorsa, bu durum davacının aleyhine karar verilmesine sebep olabilecektir.

İdari yargıda, hâkim davacının sunduğu gerekçelerle bağlı değildir. Yani, davacı idari işlemin amaç unsurundan hukuka aykırı olduğunu dilekçesinde yazmış ise salt amaç yönünden yargılama yapılmaz, tüm yönleriyle hâkim araştırma yapar. Davacı işlemin iptalini istemesi yeterlidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus resen araştırma ilkesiyle, davacının talebinin genişletip değiştirilemeyeceğidir. Resen araştırma ilkesi gereğince kamu düzenine ilişkin olan davacının öne sürmediği vakalar ile delillerde mahkemece incelenecektir. Bu sebeple, idari yargıda iddianın genişletilmesi yasağının kapsamı son derece dar kapsamlıdır.

Resen araştırma ilkesi taraflardan birinin idare olduğu ve idare hukuku ilişkisi içinde üstün güç konumunda olduğu davalarda uygulanması son derece akla yatkın bir düzenleme olmaktadır. Şöyle ki, uyuşmazlıkla alakalı belgeler davalı idarelerde bulunmakta, idarenin avukatlarının bulunması sebebiyle mevzuata hâkim olmasından ötürü mahkemenin istediği belgelere daha rahat sunacaktır. Çünkü iptal davalarında amaç idarenin hukukilik denetimidir. Resen araştırma ilkesi bu amacı sağlamaya yardımcı olmaktadır.¹⁰³

Öte yandan idare, dava masrafları konusunda ekonomik olarak avantajlı olduğundan dava malzemelerini daha kolay tedarik eder.

¹⁰² Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.80; Zehreddin Aslan, "Türk İdari Yargı Sisteminde Re'sen Araştırma İlkesi", **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:23-24, s.55.

¹⁰³ Ulusoy, **Yeni Türk İdare Hukuku**, s.687

1.6.3. Savcılık Kurumunun Olması

İdari yargıda sadece Danıştay'da savcılık kurumu bulunmakta olup, ilk derece mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinde savcılık kurumu bulunmamaktadır. Ancak savcılık kurumu ceza ve medeni yargılamasından farklı olarak havale edilen dosyaları inceleyip hukuki irdeleme yapmaktadır. İlk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay'ın baktığı uyuşmazlıklarla ilgili görüşlerini sunarlar. Görüşleri bağlayıcı değildir. Danıştay dairelerinden bağımsız olarak çalışmaktadırlar. 2577 sayılı Kanuna 02/07/2012 tarihinde yapılan değişiklikle savcının esas hakkındaki yazılı düşüncesi taraflara tebliğ edilir.

Danıştay, her ne kadar görüşleri bağlayıcı olmasa da, savcının esas hakkındaki düşüncesi tebliğ edilerek tarafların savcı görüşüne karşı görüşlerini bildirme imkanı tanınması gerektiği yönünde güncel kararı bulunmaktadır.¹⁰⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hidayet Akgül/Türkiye dosyasında, Danıştay Savcısı düşüncesinin davacıya tebliğ edilmeyerek davacının bu düşünceye karşı yazılı beyanda bulunma imkanının sağlanmaması durumu AIHS 6/1 maddesi kapsamında çekişmeli yargılama hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁵

1.6.4. Basit ve Az Masraflı Olması

İdari yargıda resen araştırma ilkesinin bulunması, dosya üzerinden incelemenin yapılmasının sonucu olarak yargılama adli yargıya nispeten daha basit ve az masraflıdır. İdari yargının basitliğine örnek verecek olursa, dava dilekçesinin 2577 sayılı yasanın 3. maddesine uygun olması yeterli olup, davacının yanlış hasım ya da hasımsız açılan davaları dahi mahkeme resen hasmı tespit edip dava tekemmül ettirilir.

Davacının işlemin iptalini talep etmesi gerekli olup tüm gerekli araştırma ve incelemeleri, eksik belgeleri, planları ölçümleri mahkeme idarelerden temin etmektedir. Davacı bu belgeleri eksikleri tamamlamakla uğraşmamaktadır.

¹⁰⁴ Danıştay İDDK T.23.09.2020, E.2020/1714 K.2020/1562.

¹⁰⁵ Selami Demirkol, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İdari Davalarla İlgili Yargılama Ayrıntıları**, Beta Yayınları, İstanbul 2020, s.112.

İdari yargıda genelde dosya üzerinden karar verilmesi, tanık ifadelerine başvurulamaması, istisnai durumlarda keşif ve bilirkişi incelmesi yapılmasından dolayı idari yargılama hukukunun az masraflı olmasını sağlamaktadır.¹⁰⁶ Bazı idari davalarda bilirkişi incelemesi yapılmadan idarelerden ara karar ile hesaplamalar yapılarak işlem tesis edilebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, memurların parasal haklarının ödenmesine dair davaları örnek verebiliriz. İdari yargıda, duruşma ikincil nitelikte ve duruşma yapılsa dahi tek bir defaya mahsus olarak yapılmaktadır. Bilindiği üzere, adli yargıda davalarda birden fazla duruşma olmaktadır.

İptal davalarında maktu harç alınırken, tam yargı davalarında nispi harç alındığından alınan harç istenen miktarla orantılı olacağından tam yargı davaları bakımından masrafsız olmayacağı görülmektedir.

1.7. İDARİ YARGI DÜZENİ

İdari yargı sistemi, ilk derece mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve Danıştay'dan oluşmaktadır. İdari yargıda idari hakimler görev yapmaktadır. İdari hakimler idari hakimlik yazılı ve sözlü sınavı sonucunda adalet akademisinde aldıkları eğitim sonucunda bu göreve atanmaktadır. Adli hakimler sadece hukuk mezunlarından meydana gelirken, idari hakimler, hukuk mezunları yanı sıra, iktisadi ve idari bilimler fakültesi mezunlarından da oluşmaktadır.

İdari yargı sisteminde, evrak üzerinden yargılama yapılmaktadır. Evrak üzerinden yargılamanın dezavantajlarını kaldırmak adına, iptal davalarında duruşma istenmesi halinde duruşma yapılması zorunludur. Hukuk yargılamasında taraflarca getirilme ilkesi hakim olduğundan, dilekçeler talep olmadan tebliğ edilmemektedir. İdari yargıda ise resen araştırma ilkesi egemen olduğundan, yargılamanın etkeni mahkemedir. Davacı dava dilekçesinde iptali istenen işlem ya da tazminat isteminin belirtilmesi yeterli olup hakim kendiliğinden dilekçelerin tebligatlarını ve araştırmalarını yapmaktadır. Hakim, hasım gösterilmediği durumda resen hasım tespit etmektedir. İdari yargıda dava açılması üzerine, dava açıldığına dair evrak davacıya verilir.

¹⁰⁶ Şahin Üzümlü, “İdari Yargılama Usulünde Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Uygulanabilirliği”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, s.22.

İdari yargı sistemimizde, iptal ve tam yargı davaları açılmaktadır. İlk derece mahkemelerinin kesin olmayan kararlarına karşı 30 gün içerisinde istinaf başvurusunda bulunularak Bölge İdare Mahkemelerinde istinaf yargılaması yapılmaktadır.

1.7.1. İlk Derece (İdare ve Vergi) Mahkemeleri

İdare ve Vergi mahkemelerinin kurulması ve görevleri 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda düzenlenmektedir.¹⁰⁷ İdari yargı kolunda ilk derece mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. (2576 S. Kanun m. I)¹⁰⁸. Bölge İdare Mahkemelerinin yargı çevrelerinde yeterince idare ve vergi mahkemeleri bulunmaktadır. İdare ve Vergi mahkemelerinde bir başkan ve yeteri kadar idari hâkim görev almaktadır. Mahkemelerde belirli parasal sınırın (2021 yılı için 57.000,00) üzerindeki davalar ile iptal davaları bir başkan ve iki üyeden oluşan heyet tarafından karar verebilmekte, bu meblağın altında kalan tam yargı davalarında tek hâkim tarafından karar verilmektedir.

İdari yargıda Danıştay ve vergi mahkemelerinin görevine girmeyen her dava da idare mahkemeleri görevlidir.¹⁰⁹ İdari yargıda genel görevli olan mahkeme idare mahkemeleridir.

Vergi Mahkemeleri 2576 sayılı Kanunu m. 6.'ye göre, "1-Genel Bütçeye, İl Özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ile bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davalar, 2-Genel Bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ve bunların zam ve cezaları ile ilgili 6183 sayılı Kanun uygulanmasına ilişkin davalar, 3-diğer kanunlara ilişkin uyumsuzluklar." dır. Vergi mahkemeleri de tıpkı idare mahkemeleri gibi bir başkan iki üyeden oluşan heyetle karar verebilmekte, tek hâkim sınırında kalan davaları da vergi mahkemesi hâkimi karara bağlamaktadır.

¹⁰⁷ Bilgin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, s. 41vd.

¹⁰⁸ İdare mahkemelerinin görevi için bkz. 2576 S. Kanun m. 5, vergi mahkemelerinin görevi için bkz. (aynı Kanun) m. 6.

¹⁰⁹ Cengiz Derdiman, **İdari Yargının Genel Esasları**, Aktüel Yayınları, Ankara 2014, s.54.

İdare ve Vergi mahkemelerinde kilit rol başkana aittir. Mahkeme başkanı, dosyaların üyelere dağıtımı, heyetlerin oluşumu, heyet günlerini belirleme yetkisine sahiptir.¹¹⁰

1.7.2. Bölge İdare Mahkemesi

2021 yılı itibariyle Adana, Ankara, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun olmak üzere sekiz Bölge İdare Mahkemesi bulunmaktadır. Bölge idare, idare ve vergi mahkemeleri Adalet Bakanlığınca kurulmakta, kaldırılmaları ve yargı çevrelerinin değiştirilmesine Hâkim ve Savcılar Kurulunca karar verileceği 2576 sayılı Kanun'da düzenlenmektedir.

Bölge idare mahkemelerinde idari davalar açılmamaktadır. Danıştay ve idare mahkemeleri gibi ilk derece yargı yeri olmasa da istinaf incelemesinde ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak uyuşmazlığı kendisi çözebilmektedir.

Bölge idare mahkemesinde kesinleşen kararlar hariç olmak üzere, kararlarına karşı temyiz yolu açıktır.

Bilindiği üzere, Danıştay'ın bozma kararlarına karşı ilk derece mahkemelerinin ısrar hakkı vardır. Bölge idare mahkemeleri yüksek mahkeme olmasa da istinaf kararlarına karşı ilk derece mahkemelerinin ısrar hakkı bulunmamaktadır.

Bölge idare mahkemelerinde bir idare bir vergi dairesi olmak üzere en az iki daire bulunmaktadır. Daireler arasında tıpkı Danıştay gibi iş bölümü vardır.

Bölge idare mahkemelerinin yargısal ve idari görevleri bulunmaktadır.¹¹¹ Yargısal görevleri kısaca, ilk derece mahkemelerinin kararlarının istinaf incelemeleri yapar, yargı çevrelerinde bulunan idare ve vergi mahkemelerinin istinaf ve yargı çevresi içerisindeki mahkemelerin görev ve yetki uyuşmazlıklarını giderir. (2576 sayılı Kanunun 3/A) Ayrıca 2577 sayılı kanun uyarınca, yürütmenin durdurulması istemi hakkında itirazları değerlendirmek, mercii tayine karar vermek, istinaf

¹¹⁰ Karahanoğulları, **İdari Yargının Hukuka Zorlanması**, s.67.

¹¹¹ Karahanoğulları, **İdari Yargının Hukuka Zorlanması**, s.60.

aşamasındaki yürütme durdurma istemlerini karşılamak, aynı bölge içerisindeki bağlantı istemlerine ilişkin karar vermek gibi görevleri de bulunmaktadır.

İdari görevleri ise, 4483 sayılı Kanuna göre verilen yargılama iznine ilişkin kararlara karşı itirazları bölge idare mahkemeleri incelemektedir. Ayrıca, Kamu Denetçiliği Genel Sekreteri, Kamu Denetçiliği uzman ve yardımcılarının görev suçlarıyla ilgili yargılama iznine ilişkin kararlara karşı itirazları Ankara Bölge İdare Mahkemesi karara bağlamaktadır.

Bölge idare mahkemeleri de tıpkı ilk derece mahkemelerinde olduğu gibi bir başkan ve iki üye ile heyet oluşmakta ve toplantı yapılmaktadır. Fakat bölge idare mahkemelerinde idari dava açılmamakta ve tek üye tarafından karar verilememektedir.

Kanaatimizce, belirli parasal değerin altında ilk derece mahkemelerinde (2021 yılı için 7.000 TL) kesin olarak belirli değerin altında ise istinaf edilmek üzere tek hâkimle karar verilir iken, tek hâkimin verdiği kararın bölge idare mahkemelerinde heyetle bakılması zorunluluğunun kaldırılması gerekmektedir. En azından tek hâkimle karar verilen davaların bölge idare mahkemelerinde de tek hâkim ile karara bağlanabilmesi gerekmektedir. Aksi düşünce yargılamanın hızlanması amacıyla kurulan bölge idare mahkemelerinin işlevselliğini azaltarak bölge idare mahkemelerinin kuruluş amacından uzaklaştırılmasına neden olmaktadır.

Bölge idare mahkemesi üyeleri birinci sınıfa ayrılan ve birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmeyen idari hâkimler arasından hâkim ve savcılar kurulunca seçilmektedir¹¹². Üyeleri yüksek hakim olarak sayılmamaktadır.¹¹³

1.7.3. Danıştay

Anayasal bir kurum olan Danıştay, 1982 Anayasasının 155. maddesinde yer almaktadır. İlk derece mahkemelerinin kararlarının son inceleme mercii olmasının

¹¹² 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 3/E. maddesi bölge idare mahkemesi başkanı ve daire başkanları birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş; daire üyeleri ise en az birinci sınıfa ayrılmış olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hâkim ve savcıları arasından HSK tarafından atanır.

¹¹³ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.74.

yanı sıra belirli davalarda ilk derece yargı yeri olarak görev yapar. İdari yargı düzeni içerisinde temyiz mercidir.¹¹⁴ Danıştay kanunda gösterilen durumlarla tahdidi olmak üzere ilk ve son derece mahkemesidir. Hem yargısal hem de rehberlik görevi bulunmaktadır. Ayrıca Danıştay farklı bölgelerde yer alan idari yargı yerleri arasında yer alan yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmektedir.

Danıştay üyelerinin seçimi 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda düzenlenmektedir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü HSK tarafından idari hâkim ve savcılardan, dörtte biri ise Cumhurbaşkanı tarafından belirli meslek gruplardan seçebilmektedir. Danıştay üyeleri on iki yıl için bir defalığına seçilir (2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 9). Heyetler bir başkan ve dört üyeden oluşmakta, salt çoğunluk ile karar verilmekte, yeteri kadar tetkik hakimi görevlendirilmektedir (2575 sayılı Kanun m. 13).

Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar, ilk derece mahkemesi kararlarının istinaf edilmesi sonucunda bölge idare mahkemesi kararlarının temyiz edilmesi ve 2577 sayılı Kanun m. 20/a ve 20/b'ye göre verilen ilk derece kararlarına karşı süresi içerisinde doğrudan Danıştay'a temyiz yoluna gidilmesi durumları Danıştay'ın temyiz merciine yönelik yargısal görevleridir.¹¹⁵ Mevcut durumda, Danıştay'da on bir dava ve bir idari dava dairesi olmak üzere on iki daire bulunmaktadır.

Danıştay'ın yargılamaya ilişkin ve idari olmak üzere iki tür görevi bulunmaktadır.¹¹⁶ Danıştay'ın yargılamayla ilgili görevleri; ilk derece mahkemesi olarak görevli olduğu (2575 sayılı Kanunun 24. maddesinde sayılan davalarda ilk derece mahkemesi olarak görevlidir.)¹¹⁷ ve temyiz yeri olarak bakmakla görevli olduğu davalardır.

¹¹⁴ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 88.

¹¹⁵ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, s. 70.

¹¹⁶ Derdiman, **İdari Yargının Genel Esasları**, s.42.

¹¹⁷ 2575 sayılı Kanun'un 24. maddesinde sayılan Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar; "a) Cumhurbaşkanı kararlarına, b) (Değişik: 2/7/2018 – KHK-703/184 md.) Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere, c) (Değişik: 2/7/2012-6352/45 md.) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, (1) e)

Temyiz yeri olarak Danıştay kısaca ifade etmek gerekirse;

“1-ilk derece mahkemesi olarak Danıştay’da görülen davaların temyiz yolu incelemelerini,

2-idare ve vergi mahkemelerinin ivedi yargılama usulüne tabi davalarda temyiz başvurularını,

3-İyuk 20/b maddesi kapsamında olan Milli Eğitim Bakanlığı ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından gerçekleştirilen sınavlara ilişkin davalarda idare mahkemesinin kararına karşı temyiz başvurularını,

4-2577 sayılı Kanunun 46. maddesinde sayılan ve bölge idare mahkemelerinde görülen davaların temyiz başvurularını incelemekle görevlidir.¹¹⁸”

Danıştay’ın idari nitelikteki görevini ise 1982 Anayasasının 155. maddesi ve 2575 sayılı Danıştay Kanununda açıklanmaktadır¹¹⁹. Danıştay, 2575 sayılı Kanunun 23. maddesine göre kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirme görevine sahiptir. Bu görüş bağlayıcı değildir.

Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine, Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar.”

¹¹⁸ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, s.70.

¹¹⁹ Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku Dersleri**, s. 161.

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ DAVA AÇILMASI VE DOĞURDUĞU SONUÇLAR

2.1. DAVANIN AÇILMASI

2.1.1. Genel Olarak

İdari yargılama usulü yazılı şekle tabi olduğundan¹²⁰, davacının açacağı bir davanın mahkemece görülebilmesi ve o davaya ilişkin usul işlemlerinin yapılabilmesi için öncelikle davacının kanunda belirtilen şekilde düzenlenmiş bir dava dilekçesiyle mahkemeye başvurup davasını açmış olması gerekir. İdari yargıda sözlü olarak dava açılmamaktadır.¹²¹ Hukuk davalarında olduğu gibi idari davalarda da davacının veya vekilinin mahkemeye dava dilekçesini vermesiyle davaya ait işlemler ve etkileri başlar.

İdari Yargılama Usulü Kanunu m. 3'e göre idari dava, idare ve vergi mahkemesi ile Danıştay'a hitaben yazılan dilekçelerle açılır. Dava dilekçesinin idare ve vergi mahkemesi ile Danıştay'a hitaben yazılması, davanın idaresinin hâkime ait olduğunu ve idari yargılama hukukunda hâkim olan resen inceleme ilkesini göstermektedir. Dava dilekçesi mahkemeye sunulmasından sonra davaya bakan mahkeme dava dilekçesini aldıktan sonra kendiliğinden gerekli işlemleri yapar. Örneğin, dava dilekçesinin davalıya tebliğini kendiliğinden yapar.

*“Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin İdari İşleri İle Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik”*e göre, idari davalarda dava dilekçesi, mahkemelerin ön büro ya da tevzi işleriyle görevlendirilen yazı işlerine teslim edilir (m. 62/1). Davacının açmış olduğu idari dava, niteliği itibarıyla harca tabi bir dava ise harç ve posta ücreti, harca tabi

¹²⁰ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.253.

¹²¹ Şeref Gözübüyük, *Yönetmelik Yargı*, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s.403 .

olmayan bir dava ise sadece posta ücreti davacıdan tahsil edildikten sonra tevzi edilir ve tevzi edildiğini gösteren belge davacıya (veya vekiline) verilir (m. 62/2).

Davacı, idari dava açmak istediğinde kanunda gösterilen şekilde doldurup mahkemeye fiziki olarak sunmasıyla davasını açabileceği gibi elektronik ortamda da davasını açabilir. HMK m. 445'te düzenlenen “*elektronik işlemler*” e ilişkin hükümler kıyasen idari yargılama hukukunda da uygulanır (İYUK m. 31/1) .

HMK'da düzenlenen ve idari yargılamada da kıyasen uygulanan, elektronik ortamda davanın nasıl açılacağı, “*Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin İdari İşleri İle Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik*” te detaylı olarak düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre, gerçek kişiler UYAP Vatandaş Bilgi sistemi üzerinden; tüzel kişiler ise temsilcileri vasıtasıyla UYAP Kurum Bilgi Sistemi üzerinden elektronik ortamda dava açabilirler ve davaya ilişkin usuli işlemler yapabilirler. Gerçek kişilerin ve tüzel kişiliğin temsilcilerinin UYAP sistemi üzerinden elektronik ortamda dava açabilmeleri için güvenli elektronik imza sahibi olmaları şarttır (Yönetmelik m. 62/9). Gerçek ve tüzel kişiler vekil vasıtasıyla temsil ediliyorsa, vekilleri de elektronik ortamda (UYAP üzerinden) güvenli elektronik imza yöntemiyle dava açabilirler¹²².

Davacı eğer elektronik ortamda güvenli elektronik imza vasıtasıyla davasını açmışsa, artık tekrardan ıslak imzalı belge (dava dilekçesi) istenmez. Davacının UYAP üzerinden dava açması yeterlidir. Davacının yapmış olduğu işlem sonucunu gösteren ve davacının ulaşabileceği bir tevzi formu oluşturulur (Yönetmelik m. 62/10).

2.1.2. Davanın Açılmış Sayıldığı An

Medeni yargıda, genel olarak davaların ne zaman açılmış sayıldığına ilişkin temel kriter olarak kabul edilen eski tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nda ifade edildiği üzere, harca tabi olan davalar açısından harcın mahkeme veznesine yatırıldığı tarihte; harca tabi olmayan (harçtan muaf olan) davalar açısından ise, dava

¹²² Serdar KALE, **Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti**, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 5-9; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 93 vd.

dilekçesinin hâkim tarafından havale edilerek mahkeme esas defterine kaydının yapıldığı tarihte dava açılmış sayılır.¹²³ Bu İçtihadı Birleştirme Kararı, hukuk davalarında davanın açılmış sayıldığı an bakımından esas belirleyici olarak kabul edilmektedir. Dava bu tarihlerden itibaren usul ve maddi hukuka ilişkin sonuçlarını doğurur.

İdari yargılama hukuku bakımından da hukuk yargılamasına (İBK'ya) benzer şekilde düzenleme mevcuttur. Zira İYUK m. 6'da, Danıştay, idare ve vergi mahkemeleri başkanlığına ya da İYUK m. 4'te belirtilen yerlere verilen dava dilekçelerinin gerekli harç ve posta masraflarının ödenmesi ve defter kayıtlarının yapılmasıyla dava açılmış sayılır.

Dava dilekçesinin harç ve posta ücretlerinin yatırılması ve kayıtlarının yapılması ile dava açılmış sayılır.¹²⁴ Şayet elektronik ortamda (UYAP üzerinden) dava açılmışsa, posta ve harç ücretinin yatırılıp idari davanın UYAP'a kaydedilmesiyle dava açılmış sayılır (Yönetmelik m. 9). Başka bir ifadeyle, elektronik ortamda açılan idari davaların UYAP vasıtasıyla ilgili mahkeme ekranına düştüğü anda (tarihte) idari dava açılmış sayılır.

İdari dava, mahkemede fiziksel ortamda açılacaksa, mesai saatleri içerisinde; elektronik ortamda açılacaksa, saat 00.00'a kadar açılabilir (Yönetmelik m. 11). Davanın açılmış sayıldığı an, davacının dava dilekçesinde belirttiği tarihe göre değil, Kanun'un öngördüğü tarihe göre belirlenir. Yani kanunda davanın ne zaman açılmış sayılacağı belirtilmişse, dava o tarihte açılmış sayılır.

Davacının, görevsiz ya da yetkisiz bir mahkemede dava açması durumunda, görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmişse, yine bu durumda da görevsiz veya yetkisiz olan ilk mahkemede dava dilekçesinin defter kaydına alındığı tarihte dava açılmış sayılır. Aynı şekilde idari yargılama alanına giren bir dava farklı yargı yolunda (örneğin, adli yargıda) açılmışsa, adli mahkemelerde davanın açılmış sayıldığı tarih idari yargı yolunda açılacak davanın da açılma tarihi olacaktır (İYUK m.9/1). Ancak belirtmek gerekir ki yanlışlıkla adli mahkemede açılan idari davanın

¹²³ Yargıtay İBK T.06.02.1984, E.1983/7 K.1984/3.

¹²⁴ Danıştay 9.D. T.23.01.1985, E.1984/2343 K:1985/143, Danıştay 7.Daire T.12.10.1994, E.1992/8157 K.1994/4695.

da idari davalar için öngörülen süreler içerisinde açılmış olması gerekir. Ayrıca görevsiz adli mahkemede açılan davanın daha sonra görevli idare mahkemesinde açılması durumunda, görevsiz adli mahkemede açılmış sayılabilmesi için her iki davanın da aynı olması gerekir.

Buna karşın, idari merci tecavüzü nedeniyle dava dilekçesinin görevli idare merciine tevdi edilmesine karar verilmesi (İYUK m.15/1) durumunda, idari merciine tevdi edilen dilekçenin mahkeme kayıtlarına işlendiği tarihte değil, dilekçenin tevdi edildiği ilgili idari mercein ret kararı üzerine yeni bir dava dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarihte dava açılmış sayılır.

İdari dava açılmadan önce dava açacak kişinin öncelikle ilgili idari makama başvurma zorunluluğunun olduğu durumlarda, davacı ilgili idari makama başvurmadan doğrudan mahkemede dava açarsa, dava dilekçesi ilgili idari makama tevdi edilir. İdari makamın açık veya zımni ret işlemine karşı davacının yeni vereceği dava dilekçesinin mahkemeye kayıtlarına kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılır. İlgili davacının idari dava açmadan önce ilgili idareye başvurma zorunluluğunun temelinde, ilgili idari makama başvurulmadan dava açma hakkının doğmadığı fikri yatmaktadır. Yani açılacak olan davanın (ikinci dava dilekçesinin) konusunu dilekçenin kendisine tevdi üzerine ilgili idarenin ret işlemi oluşturacaktır. Dolayısıyla ilk dava dilekçesi bakımından dava konusunu teşkil edecek bir idari karar olmadığından, öncelikle ilgili idareye başvurulması zaruridir (İYUK m. 15/2).

Davacının idari davayı açıp dava harcını yatırmaması durumunda, mahkeme dava harcını yatırması için davacıya süre verir ve harç süresinde yatırılırsa, dava dilekçesinin mahkemeye verildiği tarihte dava açılmış sayılır (İYUK m. 6/1) . Davacı harcı yatırıp posta ücretini yatırmazsa veya harcı eksik yatırmışsa bu eksikliğin tamamlanması için davacıya otuz günlük süre verilir. Eksik harcın ya da posta ücretinin tamamlanması için davacıya verilen süre içerisinde tamamlanmazsa davanın açılmamış sayılacağına karar verileceği davacıya tebliğ edilir.¹²⁵ (İYUK m. 6/3). Dolayısıyla idari davanın açılması anında yargılama için gerekli harçların

¹²⁵ Danıştay 10.D. T.12.07.2017, E.2016/3546 K.2017/3738.

ödenmesindeki eksiklik, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gibi önemli ve ağır bir neticeyi meydana getirebilmektedir.

2.1.3. Dava Dilekçesinin Verilebileceği Yerler

İdari yargılama hukukunda davanın açılabilmesi için davacının dava dilekçesini verebileceği kurumlar bakımından kolaylıklar sağlanmıştır. Dava ve cevap dilekçesinin verilebileceği yerler bakımından idari yargılama hukukunda diğer yargı yollarına nazaran daha esnek ve ilgililer lehine daha kolaylaştırıcı hükümler düzenlenmiştir. İdari yargılama hukukunda dava ve cevap dilekçesinin verilebileceği yerler bakımından ilgililere sağlanan kolaylık ile ilgililer dilekçelerini mahkeme dışında kanunda belirtilen diğer kurumlara da verebilmektedirler.¹²⁶ Bu hususa ilişkin idari yargıdaki ilgili hükümler eski kanun dönemlerinde cari olduğu gibi İYUK'un yürürlüğe girmesinden sonra da mevcudiyetini korumuştur. Dava dilekçesinin verilebileceği yerler bakımından ilgili hükümler fazla değişikliğe uğramadan günümüze kadar süre gelmiştir.

İYUK'ta dava ve cevap dilekçesinin verilebileceği yerler bakımından eski hükümler aynen düzenlenmiş olup sadece cüzi değişiklikler yapılmıştır (İYUK m. 4). İYUK m. 4'te yapılan değişikliklerden sonra dilekçelerin verilebileceği yerler bakımından idari makamlar çıkarılmış ve bunların yerine adli makamlara dilekçelerin verilebileceği düzenlenmiştir. Ayrıca yurt dışında verilebilecek dilekçeler bakımından ise artık elçiliklere dilekçelerin verilemeyeceği ve sadece konsolosluklara dilekçelerin verilebileceği düzenlenmiştir.

2577 sayılı Kanun'un "Dilekçelerin verileceği yerler" başlıklı 4. maddesinde, " *Dilekçeler ve savunmalar ile davalara ilişkin her türlü evrak, Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına veya bunlara gönderilmek üzere idare veya vergi mahkemesi başkanlıklarına, idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kalıp kalmadığına bakılmaksızın asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarına verilebilir.*" düzenlemesi yer almaktadır.

¹²⁶ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.352.

Özetle, dava dilekçesi, cevap dilekçesi ve idari davaya ilişkin her türlü belgeler adli makamlara veya yurt dışındaki kişiler bakımından konsolosluklara verilebilmektedir. İdari davanın ilk derece mahkemesi, vergi mahkemesi ya da Danıştay'da olması fark etmeksizin bu usulle taraflar dilekçelerini veya davaya ilişkin her türlü belgelerini bu makamlara verebilirler.

Maddenin lafzı incelendiğinde, dilekçeler öncelikle mahkemesine verilmesinin gerektiği, ilgili mahkemenin bulunmadığı durumda büyükşehir belediyesinin sınırları içerisinde kalıp kalmadığına bakılmaksızın asliye hukuk mahkemelerine, yurt dışında ise konsolosluklara dilekçelerin verileceği düzenlenmiştir.

İYUK 4. maddede sayılı yerlerin tahdidi olduğu yönünde görüşler mevcuttur.¹²⁷ Bu görüşe göre, İYUK 4. madde dışında davacının, PTT yada kargo yoluyla dava açılmayacağı düşünülmektedir.

Danıştay güncel bir kararında, dava dilekçesinin 2577 sayılı Kanun'un 4. maddesinde sayılı yerlere verilmediğinden davanın reddine karar vermiştir. Söz konusu karar oyçokluğuyla çıkmış olup, kararın azlık gerekçesinde, PTT aracılığıyla gönderilen dava dilekçesinin süresi içerisinde Danıştay'a ulaştığı göz önüne alınarak hak arama hürriyeti ve mahkemeye erişim hakkını ihlal eder nitelikte katı yorum yapılmaması yönünde görüş bildirilmiştir.¹²⁸

Doktrinde baskın olan görüşe göre ise İYUK 4. madde de sayılan yerlerin tahdidi olmadığı, adli makamlar dışındaki mahkemeler ve savcılıklar ile PTT ve Kargo yoluyla da dava dilekçelerinin gönderebileceği, bu durumlarda dilekçe tarihinin idare mahkemelerinin kaydına girdiği tarih dava tarihidir.¹²⁹ Danıştay, dilekçelerin İYUK 4. maddede sayılı olmayan yerler ile PTT veya kargo ile

¹²⁷ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.260; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 121; Kalabalık, **İdari Yargılama Usul Hukuku**, s. 338; Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s.238.

¹²⁸ Danıştay İDDK T.12.10.2020, E.2020/321 K.2020/1781.

¹²⁹ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.353; Bilgin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, s.129; Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.399.

gönderilmesi durumunda, dava açma tarihinin ilgili mahkeme kaydına girdiği tarih olacağı yönünde kararı vardır.¹³⁰

Dava dilekçesinin verildiği yerlerin önemi dava açma süresi bakımından önem arz etmektedir. İYUK 4. maddede sayılı yerlere verilen dilekçelerde dilekçenin bu yerlerde kayda alındığı tarih mahkemeler tarafından süre hesabında göz önüne alınmaktadır. Danıştay, Ankara İdare Mahkemesi'ne gönderilmek üzere, Şanlıurfa İdare Mahkemesi'ne dava dilekçesinin sunulduğu tarihi davanın açıldığı tarih olarak kabul etmektedir.

Belirtmek gerekir ki, İYUK 4. madde de sayılan adli makamların görevi verilen dilekçeyi göndermektir. Harç ve posta ücreti isteme görevi bulunmamaktadır.¹³¹ Nitekim, Danıştay'ın bu yönde kararları vardır.¹³²

Danıştay, davanın imzalı dilekçelerle açılacağını kabul ettiğinden, faks aracılığıyla davanın açılmayacağına karar vermiştir.¹³³

24/06/2021 tarihli değişiklikle 2577 sayılı Kanuna eklenen 20/c maddesinde, Milli Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile 25/06/2019 tarihli ve 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara mahsus olmak üzere, dilekçelerin verileceği yerlere en yakın amirler eklenmiştir. Bu düzenleme sadece kanunda sayılan kişilerle sınırlı olduğundan tüm davacılar yararlanamamaktadır. Asker kişilerin mahkemeye erişim hakkını kolaylaştırmak amacıyla yapılan bu düzenleme adil yargılanma hakkı açısından bir hayli önemlidir.

İYUK'ta taraflara getirilen bu kolaylığın yanında, taraflar dilekçelerini UYAP sistemini kullanarak elektronik ortamda istedikleri her yerden anında gönderebilmektedir.

¹³⁰ Danıştay 10. D. T.07.11.1988, E.1986/451 K.1988/1807, Danıştay VDDK T.05.06.2009, E.2009/242 K.2009/219, Danıştay 7.D. T.18.02.1992, E.1991/2624 K:1992/309.

¹³¹ Yıldırım ve Üstün, **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.117.

¹³² Danıştay İDDK T.21.10.2015, E.2015/3847 K.2015/3655.

¹³³ Danıştay 8.D., T.21.12.2020, E.2020/7637 K.2010/7114.

2.1.4. Dava Dilekçesinde Bulunması Gereken Unsurlar

İYUK m. 3'te idari dava açılırken dava dilekçesinde bulunması gereken unsurlar düzenlenmiştir. Bu kanun maddesine bakıldığında dava dilekçesinde bulunması gereken unsurlar, davanın görüleceği idare mahkemesinin açıkça belirtilmesi, tarafların (ve varsa vekillerinin) ad-soyad, adres ve TC kimlik numaralarının dava dilekçesinde yazılması, idari işlem ya da eyleminin dava konusu yapılacağı ilgili idarenin adının dilekçede açık bir şekilde yazılması, idari davanın konusunun ve sebebinin delilleriyle birlikte belirtilmesi ve dava konusu yapılan idari işlemin yazılı bildirim tarihinin belirtilmesi unsurlarıdır (İYUK m. 3). Ayrıca davacının veya varsa vekilinin imzasının dava dilekçesinde olması gerekir. Dilekçede birden fazla davacı olması durumunda, tüm davacıların dilekçeyi imzalaması gerekmektedir. İmzasız dilekçeler 30 gün içerisinde eksiklikler düzeltilmek üzere reddedilmektedir.

Dava avukat tarafından yürütülüyorsa avukatın, davacı tüzel kişi ise temsile yetkili kişinin, velayet altında kişiler tarafından açılıyorsa da velinin imzası dilekçede olmalıdır.¹³⁴ Dilekçenin imzalanmadığı durumda, dava açma iradesi bulunmadığından davanın açılmamış sayılmasına kararı verilmesi gerektiği yönünde görüşler mevcuttur.¹³⁵ Doktrinde ve uygulama da ise imzasız dilekçe üzerine dilekçe ret kararı verilmektedir.¹³⁶

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda 24/6/2021 tarihinde yapılan değişiklikle eklenen 20/c maddesinde, Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Asker Alma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklardaki dava dilekçelerinde, 3 üncü maddenin ikinci fıkrasında sayılanlara ilaveten bu madde kapsamındakilerin sicili, varsa sınıfı ve rütbesi de gösterilmesi zorunludur. Aksi takdirde dilekçe reddedilmektedir.

¹³⁴ Yıldırım ve Üstün, , **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.92.

¹³⁵ Kazım Yenice, Yüksel Esin, **Açıklamalı İctihatlı İdari Yargılama Usulü**, Arısan Matbaacılık, 1983, s.149.

¹³⁶ Celal Karavelioğlu, **Açıklamalı, İctihatlı ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s.354; Diyarbakır 2.İdare Mahkemesi T.25.07.2019, E.2019/1207 K.2019/1634.

Dilekçelerde davanın konu, talep sonuç ile içeriği uyumlu olmalıdır. Uygulamada sıklıkla karşılaşılan problemlerden birisi, dilekçede belirtilen dava konusu ile talep ve sonuç kısmının çelişkili olmasıdır. Dava konusu ile netice-i talep arasında çelişki olması durumunda dilekçenin mahkemece reddedilmesi sonucu doğmaktadır.¹³⁷

Davacı idari dava açarken aynı zamanda yürütmenin durdurulmasını da talep ediyorsa bunu da açıkça dava dilekçesinde belirtmesi gerekmektedir. Dilekçe de sonuç ve talep kısmında bu talebini yazması gerekmele birlikte rahatlıkla farkedilebilmesi için dilekçede sağ üst kısımda da yazılabilir.

İdari yargıda, adli yargının aksine terditli istem mümkün olmadığından,¹³⁸ terditli istemli dilekçeler 30 gün içerisinde düzeltilmek üzere reddedilmektedir.

Danıştay, dilekçedeki istemlerin terditli olması durumunda dilekçenin reddine karar verilmesi görüşündedir.

Vergi davalarında dava dilekçelerinde bulunması gereken hususlar ise;

“a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,

b) Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller,

c) Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi,

d) Vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar,

e) Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihi ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası” unsurlarıdır. Dava konusu yapılan ilgili idari kararın ve belgelerin asılları (veya örnekleri) dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler (ve eklenen belgelerin)

¹³⁷ Danıştay 5. D. T.09.05.2018, E.2017/37 K.2018/14142.

¹³⁸ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.123.

örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olacak şekilde dava dosyası ekinde olması gerekir.

İdari davalar, idare mahkemesi, vergi mahkemesi ve Danıştay'a hitaben İYUK'daki ilgili hükümlerde gösterildiği usulde açılır. Davacının dava dilekçesinde İYUK'daki ilgili hükümlere uygun şekilde dava dilekçesinde bulunması gereken zaruri unsurlara yer vererek dava açması gerekmektedir. Dilekçe ret üzerine verilen dilekçelerde dikkat edilmesi gereken, yeni dilekçede istemin genişletilmemesi ve değiştirilmemesidir.¹³⁹

İYUK m. 3'te belirtilen dava dilekçesinde bulunması gereken bu unsurların eksik (veya yanlış) olması durumunda mahkemece dava dilekçesi reddedilir ve bu eksikliğin tamamlanıp dilekçenin yenilenmesi için davacıya otuz günlük süre verilir. Otuz günlük süre içerisinde davacı ilgili eksikliği giderirse davasını açmış olur ve davanın yargılamasına başlanır. Şayet otuz günlük süre içerisinde ilgili eksiklik tamamlanmamışsa, mahkeme davayı reddeder ve idari dava açılmamış sayılır. Bu durumda davanın açılmasına bağlanan sonuçlar da hiç doğmamış olur.

2.2. İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARI

2.2.1.Genel olarak

Davacının açmış olduğu idari dava, bir hukuki işlem olmadığından, davanın açılmasına bağlanan sonuçlar da kendiliğinden meydana gelir.¹⁴⁰ Dolayısıyla idari davanın açılmasına bağlanan sonuçların meydana gelmesi için tarafların bu yönde talepte bulunmasına gerek yoktur. Taraflar talep etmese dahi davanın açılmasına bağlanan bu sonuçlar kendiliğinden doğacaktır. İdari davanın açılmasıyla hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin birtakım neticeler meydana gelir.¹⁴¹

Davanın ne zaman açılmış sayıldığıнын tespiti, yargılama hukuku açısından son derece önem arz etmektedir. Zira davanın açılmasına bağlanan sonuçlar davanın

¹³⁹ Karahanoğulları, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, s.506.

¹⁴⁰ Dava, hukuki korunmanın sağlanabilmesi için mahkemeden yapılan taleptir. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özeker, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, **Medeni Usul Hukuku**, Cilt I Pekcanitez Usul, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017 s.1113.

¹⁴¹ “Bir davanın usulen açıldığı tarihte maddi hukuk ve usul hukuku yönünden hâsıl ettiği neticeleri vardır.” İBK, T. 23.12.1976, 7/6, RG, T. 19.02.1977, Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.421.

açılmış sayıldığı andan itibaren meydana gelmektedir.¹⁴² Yukarıda idari davanın açılmış sayıldığı ana ilişkin zikredilen hususlar göz önüne alınarak bu andan itibaren davaya bağlanan sonuçlar meydana gelir.¹⁴³ Belirtmek gerekir ki, idari davanın açılmış sayılması veya davanın açılmasına bağlanan sonuçların büyük kısmının meydana gelmesi için dava dilekçesinin davalı tarafa tebliği şart değildir.¹⁴⁴ Dava açılmasının sonuçlarından İYUK 27/4. maddesindeki vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması durumunda tarh edilen vergi, resim harç ile bunların zam ve cezalarının tahsil işlemlerinin durması için dava dilekçesinin davalı idareye tebliği şarttır.

İdari dava açılmasının yargılama hukuku ve maddi hukuka ilişkin olmak üzere iki tür sonucu meydana gelmektedir.¹⁴⁵

2.2.2.Davanın Açılmasının Usul Hukuku Bakımından Sonuçları

İdari davanın açılması neticesinde meydana gelen usul hukukuna ilişkin sonuçlar genel olarak; idari davanın görüleceği mahkemenin davaya bakma mecburiyetinin doğması,¹⁴⁶ dava şartlarının davanın açıldığı ana göre belirlenmesi, harç ve posta masrafinin yatırılması zorunluluğunun doğması, tarafların dürüst davranma yükümlülüğünün doğması, davanın derdest hale gelmesi, davanın geri alınması yasağının başlaması, davayla ilgili üçüncü kişilerin davaya müdahale (katılma) imkânının doğması, davacının iddiasını genişletip değiştirilmesi yasağının başlaması, vergi davalarında davanın açılmasıyla tahsil işlemlerinin kendiliğinden durması,¹⁴⁷ idari yargı yerlerinde delil tespiti yapılabilmesi, yürütmenin durdurulması

¹⁴² Ömer Faruk Demir, **İstirdat Davası**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 181 vd; Emre Kıyak, **Dava Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014 s. 44 vd.

¹⁴³ Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Cilt II, İstanbul, 2001 s. 1648.

¹⁴⁴ Bu husus bakımından yargılama hukuku ile (kıyasen) aynı hükümlere tabi olacağından, bu konuda ilişkin Yargıtay kararı için bakınız; Yargıtay 4. HD, T. 24.03.1972, E. 14075/2556, (RKD, 1973/2-3, s. 79-80).

¹⁴⁵ Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..”, s. 183-184.

¹⁴⁶ “Usul hukuku yönünden ise, mahkemelere, açılmış bir davayı sonuçlandırmak görevi verilmiş olur. Dava şartlarının mevcut olup olmadığı da davanın açıldığı tarihe göre tayin edilir ve açıldığı durum ne ise ona göre hüküm verilmesi mükellefiyeti doğar. Davada derdestlik hali de söz konusu olabilir. Davacı davasını açtıktan sonra davalının rızası olmaksızın davasını takipten sarfınazar ve davasını tevsi ve mahiyetini tebdil edemez. İBK, 23.12.1976 tarih ve 7/6 (RG, T. 19.02.1977, S. 15855).

¹⁴⁷ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 664 vd; Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi” s. 184 vd; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. I, İstanbul, 2001, s. 1673 vd; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1181 vd.

isteminde bulunulabilmesi, sınırdışı kararının icrasının durdurulması, duruşma isteminde bulunulması, hakim reddi talebinde bulunulması sonuçları doğmaktadır.

2.2.2.1. Mahkemenin Davaya Bakma Mecburiyetinin Doğması

Mahkeme, idari davanın açılması ile önüne gelen davayı incelemekten, hakkın yerine getirilmesinden kaçınmaz (Anayasa m. 36). Mahkemeler, davaları en az giderle ve hızlı şekilde sonuçlandırmak zorundadır. (Anayasa m.141)

İdari davanın açılmasına ilişkin davacının dava dilekçesini mahkemeye vermesi ile mahkeme bu davayı incelemek¹⁴⁸, davanın görülmesi için gerekli işlemleri yapmak ve duruma göre esastan ya da usulden bir karar verip davayı sonlandırmak zorundadır.¹⁴⁹ Aksi takdirde, idare mahkemesi bir hakkın yerine getirilmesinden kaçınmış sayılacak ve bu durum hâkimin hukuki (HMK m. 46-49), cezai¹⁵⁰ ve disiplin¹⁵¹ sorumluluğuna yol açacaktır. Mahkemenin idari davayı görmekten kaçınması bir başka ifadeyle hakkı yerine getirmemesi durumunda, hâkimin fiili nedeniyle öncelikle devletin sorumluluğu yoluna gidilir, daha sonra hâkime rucü edilir. (HMK m. 46)¹⁵²

Mahkemenin davaya bakma mecburiyeti, davanın esas yönünden karar verilmesi mecburiyetini doğurmamaktadır.¹⁵³ Mahkeme dava hakkında usul yönünden de karar verdiğinde bu mecburiyet ortadan kalkmış olmaktadır.

İdari eylem ya da idari işlem nedeniyle meydana gelen idari uyuşmazlığı ilgili makamlarca çözülmeyen veya hakkı yerine getirilmeyen kişi (davacı), idari uyuşmazlığın çözümü ve hakkının yerine getirilmesi amacıyla son çare olarak idare mahkemesinde idari dava açtığında idare mahkemesi o davaya bakma ve uyuşmazlığı çözme mecburiyetindedir.

¹⁴⁸ “Hâkim açılan davalarla ilgili olarak olumlu ya da olumsuz karar vermek ve uyuşmazlığı çözümlemekle yükümlüdür.” Yargıtay 16. HD, T. 27.12.2002, E. 12548/13159, (YKD, 2003/5, s. 750).

¹⁴⁹ Yahya Kâzım Zabunoğlu, **İdare Hukuku (Cilt 2)**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 584; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 1673.

¹⁵⁰ 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu m. 82-92.

¹⁵¹ 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu m. 62-81.

¹⁵² Özsumcu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların ...”, s. 184; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz ve Sema Ayvaz Taşpınar, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 326.

¹⁵³ Ahmet Nohutçu, **İdari Yargı**, Savaş Yayınevi, Ankara 2012, s.306.

İYUK 14. madde uyarınca, idari davaların açılmasından itibaren 15 gün içerisinde ilgili hakim tarafından ilk incelemesinin yapılması zorunludur.

İYUK 20/5. maddesinde dosyaların tekemmül ettikleri sıraya göre ve tekemmül tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırılır düzenlemesi yer almaktadır. Dava açılınca, altı ay içerisinde mahkemenin dosyayı inceleme zorunluluğu bulunmaktadır.

2.2.2.2. Derdestlik

İdari davanın açılmasıyla usul hukukuna ilişkin meydana gelen sonuçlardan bir tanesi de derdestliktir. Derdestlik davanın açılması ile meydana gelir.¹⁵⁴ Derdest dava, bir uyuşmazlığın dava konusu edilerek mahkemede görülmekte veya incelenmekte olması demektir.¹⁵⁵

Genel usul kavramı olan derdestlik, aynı zamanda aynı veya farklı yargı yollarında tarafları ve konusu aynı iki veya daha fazla davanın olması anlamına gelir.¹⁵⁶

İYUK'ta derdestliğe ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. İYUK'ta derdestliğe ilişkin herhangi bir hükmün olmaması, HMK'nın derdestliğe ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Zira derdestlik, yargılama (usul) hukukunun genel ilkelerindendir.¹⁵⁷ Dolayısıyla HMK m. 114'te derdestliğe ilişkin düzenlenen hüküm niteliğine uygun düştüğü ölçüde idari davalar bakımından da uygulanacaktır.¹⁵⁸

Derdestlik, HMK hükümleri uyarınca bir dava şartıdır (HMK m. 114). Derdestlik bir olumsuz dava şartı olup, bir davanın açılabilmesi için o davanın

¹⁵⁴ Özsumcu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların...", s. 185; Zabunoğlu, **İdare Hukuku (Cilt 2)**, s. 584.

¹⁵⁵ Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1182. Dolayısıyla derdestliği, davanın tekrarlanması olarak da tanımlayabiliriz. Celal Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVI, S: 1, Yıl: 2012, s. 92.

¹⁵⁶ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.212.

¹⁵⁷ Danıştay 15. D, T. 20.09.2011, E. 2011/358, K. 2011/1493.

¹⁵⁸ Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik", s. 92 vd. Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını** No:531, Ankara 1998, s.116; Ersin Şekerci, "Medeni Usûl Hukukunda ve İdari Yargılama Usûlünde Derdestlik I", **Yargıtay Dergisi**, S. 1986/3, (s. 207-226), s. 402.

derdest olmaması yani başka bir mahkemede görülmemesi gerekir. Derdest dava var iken, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan yeni bir dava açılmaz.¹⁵⁹

İdari yargılama hukukunun özelliği olan kamu yararının gözetilmesi ve re'sen araştırma ilkesi nedeniyle derdestlik bir ilk itiraz değil, olumsuz bir dava şartıdır. Dolayısıyla idari yargılamada derdestlik hem taraflarca hem hâkim tarafından yargılamanın her aşamasında gözetilmektedir.¹⁶⁰ Esasen idari yargıda ilk itiraz veya benzeri bir kurum da mevcut olmadığından, derdestliğin hukuki yarar, konu, sebep ve usul ekonomisi ilkesi gibi hususlarla doğrudan ilişkili olduğu hesaba katılarak HMK'da olduğu gibi idari yargılamada da dava şartı olarak kabul edilmelidir.¹⁶¹

HMK m. 115'te dava şartına aykırılığın mevcut olması durumunda davanın usulden reddedilmesi gerektiği belirtilmiştir. Derdestlik de bir dava şartı olduğundan (HMK m. 114), derdest bir idari davanın aynı taraf ve dava konusu ile tekrardan açılması durumunda davanın usulden reddedilmesi gerekir. Şayet ilk açılan (derdest olan) davada davacıya dava dilekçesindeki eksikliğin giderilmesi (tamamlattırılması) için süre verilmişse, verilen bu süre içerisinde de dava derdest sayılır ve aynı taraflar arasında aynı dava konusu ve sebebi için yeni bir dava açılmaz.¹⁶² Şayet derdest olan bir dava tekrar açılmışsa, ilk açılan davadan davacı feragat etmişse artık ikinci davada derdestlikten bahsedilemez ve ikinci açılan dava derdestlik nedeniyle reddedilmez.¹⁶³

İdari yargıda kimi zaman, davacı isteminin kabul edilmesi için farklı mahkemelerde aynı işlemin iptali istemiyle dava açmaktadır.¹⁶⁴ Davacı, dava konusu isteme bakacak mahkemede aleyhine sonucun çıkacağını düşündüğü durumda aynı konu ile ilgili tekrar dava açabilmektedir. Ayrıca, davacı, davanın adli yargının mı

¹⁵⁹ HMK m. 114'te, "*Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması*" hükmüne yer verilerek derdest bir davanın tekrardan açılmayacağı ve derdestliğin bir dava şartı olduğu açıkça ifade edilmiştir.

¹⁶⁰ Süha Tanrıver, "Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını** No:531, Ankara 1998, s.116; Şekerci, "Medeni Usûl Hukukunda ve İdari Yargılama Usûlünde Derdestlik I, s. 402.

¹⁶¹ Bu hususa ilişkin detaylı bilgi için bakınız: Işıklar, s. 92 vd; Özümücü, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların...", s. 185-186.

¹⁶² Danıştay 14. D, T. 22.01.2019, E. 2016/7183, K. 2019/331.

¹⁶³ Danıştay 10. D, T. 25.02.2015, E. 2011/4625, K. 2015/754.

¹⁶⁴ Kalabalık, **İdari Yargılama Hukuku**, s.349.

idari yargının mı görevinde olduğunun tartışmalı olduğu davalarda, süre kaybetmemek adına iki mahkemede de dava açabilmektedir.¹⁶⁵

Derdestlik kurumu, aynı olay ile ilgili farklı kararların verilmesi ihtimalini önlemek amacıyla vardır. Derdestlik durumunda ne yapılacağı İYUK'ta düzenlenmemektedir.¹⁶⁶ Sonradan açılan davanın derdest olduğu gerekçesiyle incelenmeksizin reddedilmesi gerekmektedir.¹⁶⁷ Tarafları, konusu aynı olan dava varken ikinci davanın açılması durumunda, incelenmeksizin ret kararının verilmesi genel usul prensibi olduğundan bu hususta İYUK'ta düzenleme olmasına gerek bulunmamaktadır.¹⁶⁸

2.2.2.3. Harç ve Posta Masraflarının Yatırılması Zorunluluğu

Dava açılması ile medeni yargıda olduğu gibi idari yargıda da davacının harç ve posta masraflarının yatırılması zorunludur. Davacı dava açılmasıyla, başvuru, karar harcı ile posta giderinin yatırılması gerekmektedir. İptal davalarında maktu harç alınırken, tam yargı davalarında nispi harç alınmaktadır.¹⁶⁹

İYUK 6. madde uyarınca dava açılması için harç ve posta ücretlerinin yatırılması gerektiği, harç ve posta ücreti yatırıldığında dava açılmış sayılacağı düzenlenmektedir. Harç ve posta ücreti verilmeden ya da noksan yatırılan harç ve posta ücreti ile dava açılması durumunda harcın tamamlanması amacıyla davacıya 30 gün süre verileceği süresi içerisinde harç ve posta ücreti yatırılmazsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilmektedir.¹⁷⁰

Harç ve posta giderinin yatırılmadığı durumda, mahkeme tarafından davanın açılmamış sayılmasına kararı verildiğinde dava açılmasıyla meydana gelen sonuçlar ortadan kalkmaktadır.

¹⁶⁵ Ulusoy, **Yeni Türk İdare Hukuku**, s.756.

¹⁶⁶ Ulusoy, **Yeni Türk İdare Hukuku**, s.756.

¹⁶⁷ Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.24.05.2021, E.2018/1023 K.2021/520.

¹⁶⁸ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.214.

¹⁶⁹ Ulusoy, **İdari Yargılama Hukuku**, s.188.

¹⁷⁰ Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.02/12/2020, E.2020/827 K.2020/1042.

Maddi durumu harç ve posta ödemeye yetmeyen davacılar, adli yardım talebinde bulunabilir. Mahkemenin bu talebi kabulü halinde dava açma aşamasında davacının harç ve posta ödeme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

Dava sonucunda, adli yardım talebi kabul edilen davacının davasının reddedildiği durumda, başlangıç aşamasında ödemediği harç ve posta masrafları ilgili vergi dairesince tahsil edilmektedir.

2.2.2.4. Dürüst Davranma Yükümlülüğünün Doğması

Dava açılması ile tarafların dürüst davranma yükümlülüğü doğmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde *“Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.”*

HMK'nın 29. maddesinde, *“Taraflar, dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadırlar. Taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlüdürler.”* şeklinde yer alan düzenlemelerle davanın taraflarının medeni yargıda, dava açmasıyla dava süresince dürüst davranma yükümlülüğüne uygun hareket etmek zorundadır. Dürüst davranmaya aykırılık, mahkemenin yanıltılması, yargılamanın sürüncemede bırakılması şeklinde olabilmektedir.

İdari yargıda da dava açılmasıyla tarafların dürüst davranma yükümlülükleri doğmaktadır. Dürüst davranma kuralına uygun davranmayan kişi hakkında adli ve idari yaptırımlar uygulanmaktadır.

İdari yargı yerleri uyuşmazlığı çözmek için zaman zaman davacı, davalı ve üçüncü kişilerden bilgi ve belge istemektedir. Uygulamada, davacıdan bilgi, belge istenildiği ve davacının var olan bilgi belgeyi sunmadığı durumda dava aleyhine sonuçlanmaktadır. Davalı idareden uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan belgelerin temin edilmesi istemiyle ara karar yaptığında ise davalı idarenin dürüstlük kuralına

aykırı hareket ederek, var olan belgelerin mahkemeye sunulmadığı durumda, ilgililer hakkında cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunulabilmektedir.¹⁷¹

İYUK 31. maddesinde “yargılama giderleri” konusunda atıfta bulunulan HMK 323. maddesine göre “ *Kötüniyet sahibi davalı veya hiçbir hakkı olmadığı hâlde dava açan taraf, bundan başka beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezası ile mahkûm edilebilir. Bu hâllere vekil sebebiyet vermiş ise disiplin para cezası vekil hakkında uygulanır.*” düzenlemesi yer almaktadır.

İYUK’ta da geçerli olan düzenlemeye göre, kötüniyetli davalı ile haksız yere dava açan davacı ve davacı vekiline disiplin para cezası verilebileceği açıktır. Mahkemelerde, davacının ölmesi halinde, kötü niyetli davranarak dava açan vekile tıpkı hukuk mahkemelerinde olduğu gibi idari yargıda da para cezası uygulanabilmektedir.¹⁷²

2.2.2.5. Dava Şartlarının Davanın Açıldığı Tarihe Göre Belirlenmesi

Dava şartları, davanın esastan incelenebilmesi için mevcut olması gereken ön koşullardır. Bir davada ancak dava şartları mevcutsa o dava görülür ve yargılamaya devam edilip hüküm verilir. Dava şartlarının eksikliği, davanın esastan incelenmesine engel teşkil eder ve davanın usulden reddedilmesini gerektirir. Dolayısıyla davanın mahkemece görülebilmesi için dava şartları son derece önemlidir.¹⁷³

Dava şartlarının mevcut olup olmadığı mahkemece davanın başında (ön inceleme aşamasında) incelenir (HMK m. 137). İdari yargıda ilk inceleme aşamasında dava şartları incelenir. Davanın her aşamasında ilk inceleme aşamasındaki eksiklikler kontrol edilmektedir. Mahkemece dava şartlarının tam olduğu tespit edilirse davanın esastan incelenmesine geçilir, dava şartları eksikse, bu durumda tamamlanabilecek bir eksikliğin tamamlanması için taraflara kesin süre

¹⁷¹ Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.14/04/2021, E.2020/520.

¹⁷² Danıştay 15.D. T.18.10.2016, E.2016/7901 K.2016/5002, Mardin 1.İdare Mahkemesi T.11.12.2020, E.2020/1038 K.2020/2144, Mardin 1.İdare Mahkemesi T.21.03.2019, E.2019/617 K.2019/275.

¹⁷³ Budak ve Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, s. 157.

verir (HMK m. 115), şayet eksik olan dava şartı tamamlanmayacak bir eksiklikse, davanın usulden reddine karar verir.

HMK’da dava şartları genel olarak taraflara ilişkin; örneğin, taraf ve dava ehliyeti, dava konusuna ilişkin; örneğin, hukuki yarar veya gider avansı ve mahkemeye ilişkin; örneğin, görevli veya kesin yetkili mahkemede davanın açılması ilişkin dava şartları olmak üzere üç gruba ayrılmıştır (HMK m. 114). HMK’daki dava şartlarına ilişkin hükümler niteliğine uygun düştüğü ölçüde idari yargılama hukukunda da uygulanır.¹⁷⁴

Dava şartları, davanın açıldığı tarihe göre değerlendirilir.¹⁷⁵ Yani dava şartının mevcut olup olmadığı, dava şartının yerine getirilip getirilmediği davanın açılmış sayıldığı tarihe göre tespit edilir. Davanın açılmış sayıldığı tarih, davanın açılmasına bağlanan sonuçlarla doğrudan alakalı olduğundan, dava şartlarının değerlendirilmesi ile de doğrudan alakalıdır. Yani taraflara, dava konusuna veya mahkemeye ilişkin dava şartları davanın açılmış sayıldığı tarihe göre değerlendirilir ve mevcut olup olmadığı tespit edilir.¹⁷⁶ Aynı şekilde dava neticesinde verilecek hüküm bakımından da davanın açıldığı tarih esas alınarak hüküm verilir.¹⁷⁷

Davanın açıldığı tarihe göre dava koşullarının belirlenmesine örnek verecek olursak, Kahramanmaraş İlinde görev yapan davacının, verilen kınama cezasına dair işlemin iptali istemiyle açtığı davanın eksiklikler bulunduğu gerekçesiyle dilekçesinin reddedilmesi üzerine, dilekçe ret yenilendiği tarihte başka ile atanmış dahi olsa davanın açıldığı tarih ilk dilekçenin mahkeme kaydına girdiği tarih olduğundan yetkili mahkeme Kahramanmaraş mahkemesi olarak kabul edilmektedir.

Davanın açılmış sayıldığı tarihte mevcut olmayan bir dava şartı dava görülürken mevcut hale gelmişse, artık bu dava şartı eksikliği giderildiğinden, davanın usulden reddi gerekmez. Fakat davanın açıldığı tarihte mevcut olup dava

¹⁷⁴ Detaylı bilgi için bakınız; Baki Kuru, Ejder Yılmaz ve Ramazan Arslan, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013, s. 216; Budak ve Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, s. 157 vd.

¹⁷⁵ Özmemcu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların...”, s. 186.

¹⁷⁶ Abdurrahim Karslı, **Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı**, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 458.

¹⁷⁷ Arslan,Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz, **Medeni Usul Hukuku**, s. 327; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1188 vd.

görülürken dava şartı mevcudiyetini yitirirse, dava şartı eksikliği nedeniyle davanın usulden reddedilmesi gerekir. (HMK m. 115). Örneğin, idari dava devam ederken davacı taraf ölürse, ölümle taraf ehliyeti sona erdiğinden, davanın açıldığı tarihte mevcut olan taraf ehliyeti ölümle son bulur ve davanın usulden reddedilmesi gerekecektir¹⁷⁸ (İYUK 26/2). Bu karar kesin nitelikte olduğundan, bu karar istinaf edilebilmektedir.¹⁷⁹

Davanın açıldığı tarihte, davacının taraf ehliyetinin bulunması şart olup, dava devam ederken davacının ölmesi durumunda, 2577 sayılı Kanunun 26. maddesinde düzenleme yer almaktadır. Yalnız öleni ilgilendiren dava dilekçesi iptal edilmektedir. Davanın türüne göre mahkeme karar vermektedir. Şayet dava ölenin mirasçılarını da ilgilendiriyorsa dava konusuz kalmaz, mirasçılar devam ettirebilmektedir. Danıştay, atama işleminin iptali istemiyle açılan davada davacının ölmesi durumunda dilekçenin iptal edilmesi gerektiği görüşündedir.¹⁸⁰ Manevi tazminat istemli açılan dava da ise, dava devam ederken davacının ölmesi durumunda mirasçıların davaya devam edip tazminat ödenebileceği görüşündedir.¹⁸¹

Usul hukukuna ilişkin hükümler yeni kanun hükümleri ile değiştirilirse, bu değişen usul hukuku hükümleri derhal uygulanır. Tamamlanmış usuli işlemler etkilenmez fakat tamamlanmamış dava ve usul işlemleri artık yeni usul hükümlerine tabi olacaktır. Bu nedenle, dava şartları da davanın açılmış sayıldığı tarihe göre değil, değişiklik sonrası uygulanacak olan yeni hükümlere tabi olacak ve yeniden değerlendirilecektir.¹⁸²

2.2.2.6. Davayı Geri Alma Yasağının Başlaması

Hukuk davaları bakımından davanın açılmasıyla meydana gelen usul hukukuna ilişkin sonuçlardan bir tanesi de davacının davasını geri alma yasağıdır

¹⁷⁸ Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1188 vd. Belirtmek gerekir ki, bu durumda Medeni Kanun hükümleri (TMK m. 605, 606) uyarınca ölenin malvarlığına (terekesine) yasal mirasçı atanması veya mirasçılarının mirası kabul etmesiyle davaya tüm mirasçıların birlikte devam edilmesi bildirimi durumlarında, bu dava şartı eksikliği tamamlanmış olur ve davaya devam edilir. Şayet bu ihtimaller gerçekleşmemişse, davacının ölümü ile idari dava usulden reddedilmesi gerekir (HMK m. 115).

¹⁷⁹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.614.

¹⁸⁰ Danıştay İDDK, T.06.10.2005, E.1995/2247, K.1996/4070.

¹⁸¹ Danıştay 10.D., T.18.06.1998, E.1996/7336, K.1998/2700.

¹⁸² Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 22.10.2018, E. 2018/566, K. 2018/643, (www.kazanci.com) (29.11.2020).

(HMK m. 123). HMK m. 123'e göre, davacı davasını açtıktan sonra davalının açık rızası olmaksızın davasını geri alamaz.¹⁸³

Belirtmek gerekir ki, davanın geri alınması davadan yani dava konusu yapılan talepten feragatten farklıdır. Feragat, davacının dava konusu yaptığı neticeyi talepten kısmen veya tamamen feragat etmesidir. (HMK m. 307) Feragat, davanın geri alınmasından farklı olarak davalı tarafın açık rızasına veya mahkemenin onayına gerek olmaksızın davacının tek tarafı işlemi ile sonuç doğurur ve feragat ile davacı hem davasından vazgeçer ve dava son bulur hem de dava konusu yaptığı maddi haktan vazgeçmiş olur.¹⁸⁴ Feragat neticesinde dava sona erer ve mahkemenin bu hususa ilişkin verdiği hüküm maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder (HMK m. 303). Davacı, feragat ettiği dava konusunu aynı davalıya karşı tekrar dava konusu edemez. Oysa davanın geri alınmasında, davalının açık rızası ile geri alınan bir dava daha sonra aynı davalıya karşı tekrar dava konusu yapılabilir. Feragat işlemi hem usul hem de maddi hukuka ilişkin sonuç doğururken; davanın geri alınması sadece usuli sonuç doğurur. Geri alınan dava, daha sonra tekrar dava edilebildiğinden, kanun koyucu davalının sürekli aynı kişi tarafından aynı dava konusu ile muhatap edilmemesi ve bu şekilde rahatsız edilmemesi amacıyla davanın geri alınmasını yasaklamıştır (HMK m. 307).¹⁸⁵

İYUK'ta bu hususa ilişkin hükümler bakımından davadan feragata ilişkin hükümler düzenlenmiş olup; davanın geri alınması yasağına ilişkin bir hüküm düzenlenmemiştir. Davadan feragata ilişkin hükümlerin mevcut olup davanın geri alınmasına ilişkin hükümlerin olmaması, idari yargılama hukukunda davanın geri alınmasının uygulama alanı bulup bulmayacağı hususunda doktrinde tartışmalara sebep olmaktadır. İdari yargının niteliği itibariyle davanın geri alınması medeni yargılamada olduğu kadar önem arz etmemesi ve idari yargılamanın medeni yargılamaya nazaran kısa sürmesi göz önünde tutulduğunda bu durum, her ne kadar davanın geri alınmasına ilişkin hükümlerin önemini azaltsa da tamamen bertaraf etmemektedir. Bizim hukukumuzda olduğu gibi Fransız hukukunda da idari yargılama bakımından davanın geri alınmasına yasağına ilişkin bir hüküm mevcut

¹⁸³ Özümucu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..", s.192

¹⁸⁴ Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1189 vd.

¹⁸⁵ Detaylı bilgi için bakınız; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1188 vd.

değildir.¹⁸⁶ Yine bizde olduğu gibi Fransız hukukunda da davadan feragata ilişkin hüküm mevcuttur. Fransız İdari Yargı Kodu m. 636-1’de feragat düzenlenmiştir. Fransız idari yargılama hukukunda da davacı (veya vekili) mahkemeye sunacakları bir dilekçeyle davadan feragat edebilirler.¹⁸⁷

Feragate ilişkin hükümler, esasen oldukça kısa ve kapsamlı düzenlenmekle birlikte, genel olarak düzenlenen bu hükümlerin içi zamanla yargısal içtihatlarla doldurulmuştur. Yargısal içtihatlarda uygulamada feragat kavramı, “*davadan feragat*” ve “*dava konusu haktan feragat*” şeklinde iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Davadan feragat¹⁸⁸, davacının yalnızca açmış olduğu davadan vazgeçmesi, yani davasını şimdilik geri alması demektir. Yoksa davadan feragat dava konusu haktan da feragat edildiği anlamına gelmemektedir. Dava konusu olan haktan feragat ise¹⁸⁹, davacının dava konusu yaptığı haktan feragat etmesidir. Davacının dava konusu ettiği haktan feragat etmesi ile hak (maddi hukuk bakımından) kesin bir şekilde son bulacağından artık aynı dava konusu için (aynı davalıya karşı) tekrar dava açamaz.¹⁹⁰

Dava konusu feragatin aksine davadan feragat (davanın geri alınması) durumunda davacı feragat ettiği (geri aldığı) davasını daha sonra aynı davalıya karşı tekrar açabilir. Zira davadan feragat maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediğinden, yeniden dava konusu yapılması mümkündür. Dolayısıyla davadan feragat ile dava mutlak olarak değil sadece nisbi olarak sona erer. Dava konusu haktan feragatin sonuçları yönüyle değerlendirildiğinde dava konusu feragata nazaran daha az başvurulun yoldur. Ayrıca davacının feragat beyanında dava konusu haktan mı feragat ettiği yoksa davadan mı feragat ettiği tam ve kesin olarak anlaşılmıyorsa, kanımızca davadan feragat ettiği kabul edilmelidir.

Fransız hukukunda ilk olarak davadan feragat yani davayı geri alma mevcut değildi. Davadan feragat edildiğinde, dava konusu haktan feragatta kabul edilmekteydi. Bu durum, Conseil d’État’ın 29 Ocak 1932 tarihli “Dame veuve

¹⁸⁶ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”,s.666.

¹⁸⁷ Kaplan, ”İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları” , s.666

¹⁸⁸ Medeni yargılama hukukunda karşılığı HMK m. 123’te düzenlenen davanın geri alınmasıdır.

¹⁸⁹ Medeni yargılama hukukunda karşılığı HMK m. 307’de düzenlenen davadan feragattir.

¹⁹⁰ Dava konusu haktan feragat edilmesi medeni yargılama hukukundaki ‘feragat’ müessesesine, davadan feragat ise ‘davanın geri alınması’ müessesesine karşılık gelmektedir.

Jonson” kararında Danıştay Savcısı R. Latourneri tarafından, “feragat beyanında bulunanın açık iradesinden anlaşılmadıkça feragatin dava konusu haktan feragat olarak kabul edilmesi gerektiği” görüşünü ileri sürülmüş yani davacı dava konusu haktan feragat etmeden davadan feragat edebilmektedir. Davacı bu karardan sonra davasını geri alabilmesi mümkün kabul edilmektedir.¹⁹¹

Geri alınan bir dava daha sonra aynı davalıya karşı tekrar açılabilirdiğinden bu yönüyle bir hak kaybı olmamaktadır. Bununla birlikte davanın açılması için uyulması gereken süreler bakımından bir etkisi bulunmadığından davanın geri alınması ile dava açılmamış sayılır ve davanın açılması için gerekli olan süreler işlemeye devam edip bu süreler kaçırılmış olabilir.

Fransız hukukuna göre davadan feragat ve dava konusu haktan feragatin doğuracağı hüküm ve sonuçlar, davanın türüne göre farklılık arz etmektedir. İptal davasında feragatin hüküm ve sonuçlarının meydana gelebilmesi için davalı tarafın herhangi bir kabulü ya da mahkemenin kabulü gerekli değildir. Ayrıca iptal davasında feragat eden davacı daha sonra tekrardan aynı davayı (dava açma süresi kaçırılmamışsa) açabilmektedir. Tam yargı davalarında ise iptal davasından farklı bir uygulama Fransız hukukunda mevcuttur. Tam yargı davasında davacının feragatinin hüküm ve sonuçlarının meydana gelebilmesi için davalı tarafın muvafakatinin mevcudiyeti aranır. Bunun sebebi davacının tam yargı davası açmasıyla davalı ile aralarında bir hukuki uyumsuzluk meydana geleceğinden, artık davacı taraf tek taraflı irade beyanıyla bu hukuki uyumsuzluğu sonlandıramaz. Bu ayrım uygulamada yargısal içtihatlar neticesinde meydana gelmiş ve iptal davasının objektif; tam yargı davasının ise sübjektif karakterli olmasından böyle bir çözümleme yapılmıştır.¹⁹²

Kanaatimizce, Fransız hukukunda benimsenen bu ayrım, hukukumuzdaki idari yargılamada da uygulanabilir. Bu ayrıma yasal düzenlemelerde yer verilmemesi, bu ayrımın uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Zira Danıştay da içtihatlarında genel yargılama (usul) kurallarının uygulanması bakımından açık bir yasal dayanağın mevcut olmasını mutlak olarak aramamaktadır.¹⁹³ Hatta Danıştayın

¹⁹¹ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s.666

¹⁹² Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s.666

¹⁹³ Örneğin, derdestlik durumunda da benzer uygulama mevcuttur.

HMK hükümlerine atıf yapılan durumlarda HMK hükümlerinin kıyasen uygulandığı durumlarda idari yargılama hukukunda hâkim olan ilkeler ışığında HMK hükümleri esnetilerek uygulanmaktadır.¹⁹⁴

Sonuç olarak, HMK hükümlerine göre davanın açılması ile usul hukukuna ilişkin olan sonuçlardan davanın geri alınması (davadan feragat) yasağı başlar. Yasak olan davanın geri alınması müessesesi, HMK hükümlerinin kıyasen uygulandığı idari yargılama hukukunda niteliğine uygun düştüğü ve idari yargıda hâkim olan ilkeler ışığında Fransız hukukundaki ayırım benzeri bir çözüm ile uygulanabilmelidir. Yani davacı, dava konusu yaptığı haktan feragat etmeden sadece davasını geri alarak yeniden dava açabilmelidir. Böylelikle devam etmek istemediği davadaki yargılamadan bir an önce kurtulabilme imkânına sahip olur. Ayrıca davacının gereksiz zaman, emek ve para harcamaması ve bunun yanında mahkemelerin de gereksiz yere iş yükünün arttırılmaması adına davayı geri alınması imkânının tanınması yerinde olacaktır.¹⁹⁵

2.2.2.7. Davayla İlgili Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahale İmkânının Doğması

İdari dava açılmasının usul hukukuna ilişkin sonuçlarından bir tanesi de üçüncü kişilerin davaya müdahalede bulunma imkânının doğmasıdır. Esasen üçüncü kişilerin davaya katılabilmesine ilişkin yasal düzenleme, idari yargılama hukukuna ilişkin hükümlerin düzenlendiği İYUK'ta değil; medeni yargılama hukukuna ilişkin hükümlerin düzenlendiği HMK'da yer almaktadır. Fakat İYUK m. 31'de belirtildiği

¹⁹⁴ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 243. Örneğin, “Düzenleyici işlemlere karşı ve kamu yararını yakından ilgilendiren konularda açılan iptal davalarında, işlemin yürütmenin durdurulması veya iptali kararı verildikten sonra, davacıya davadan feragat etme hakkının tanınması, yapılmış olan yargısal denetimin geçersiz sayılması, dolayısıyla davacı iradesinin yargı kararı üzerine çıkması sonucunun doğuracağından, kamu yararıyla ve idarenin yargısal denetimi yoluyla hukukun üstünlüğünü sağlama amacıyla bağdaşmamaktadır.” Danıştay 10. D. T. 20.12.2011, E. 2010/16395, K. 2011/5749.

¹⁹⁵ Örneğin idari yargı yolunun görev alanına giren bir davanın yanlış yargı yolunda açılmış olduğunun fark edilmesi durumunda, davacı davasını geri alarak doğru yargı yolunda açarak kısa sürede amacına ulaşabilir. Adli yargı yolunun görevine giren bir davayı davacı yanlışlıkla idari yargı yolunda açarsa, bu hususta verilecek yargı yolunun caiz olmaması kararının kesinleşmesi, davalının tutumu ve çeşitli ihtimallere göre uzun yılları bulabilecektir. Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 667 vd.

üzere üçüncü şahısların davaya katılması ve davanın ihbarı hususlarında uygulanacak hükümler bakımından HMK'nın ilgili hükümlerine atıf yapılmaktadır.¹⁹⁶

Danıştay, müdahaleyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Kural olarak, bir davanın sonucunda verilen hüküm, sadece o davanın tarafları açısından kesin hüküm ifade etmektedir. Bununla birlikte, dava sonucunda verilecek hükmün, üçüncü kişinin hukuki durumunu dolayı biçimde etkilemesi söz konusu ise, üçüncü kişinin; taraflardan birinin yanında ve onun yardımcısı sıfatıyla davaya katılabilmesine olanak tanınmıştır. Pozitif hukukumuzda, bu katılmaya müdahale, taraf sıfatına sahip olmayan üçüncü kişiye de, müdahil denilmektedir.”¹⁹⁷ Danıştay kararında feri müdahalenin tanımı yapılmıştır.

Üçüncü kişilerin müdahalede bulunabilmesi bakımından HMK’da iki imkân mevcuttur. Bunlar üçüncü kişilerin derdest bir davaya asli müdahalede bulunması (HMK m. 65) ya da fer’i müdahalede bulunmasıdır (HMK m. 66-69). Hem asli hem de fer’i müdahalede bulunabilmek için derdest bir davanın mevcut olması şarttır.

İdari davanın dava dilekçesinin mahkeme esas kaydına geçirilmesi ile dava açılmış sayılacağından, idari davaya bu andan itibaren dava konusu ilgili olan üçüncü kişiler asli veya fer’i müdahalede bulunabilirler. Üçüncü kişiler, karar verilinceye kadar davaya müdahil olabilirler.¹⁹⁸ Danıştay’ın eski tarihli bir kararında, temyiz aşamasında da davaya müdahil olunabileceğini belirtilmektedir.¹⁹⁹

Üçüncü kişiler, davanın açıldığını harici olarak öğrenip davaya katılabilecekleri gibi idari davada tarafların üçüncü kişiye davayı ihbar etmeleri (HMK m. 63) neticesinde de davaya fer’i müdahil olarak da katılabilecektir. Fer’i

¹⁹⁶ İYUK m. 31/1: “Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hâkimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sukûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler, elektronik işlemler ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır”.

¹⁹⁷ Danıştay 2.D., T.21.03.2008, E.2006/470 K.2008/1391.

¹⁹⁸ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.841.; Muhammet Erdal, İdari Yargıda Fer’i Müdahale Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanması Sorunu, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s.96.

¹⁹⁹ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.371.

müdahil uygulamada sıklıkla rastlanılmakla birlikte idari yargılama hukuku bakımından asli müdahale pek de rastlanılmamaktadır.

Asli müdahale, üçüncü kişinin dava konusu hak ile ilgili olarak aynı mahkemede dava açmasıdır. Asli müdahalenin şartları; derdest dava olması, müdahilin hak iddiası, müdahilin üçüncü kişi olması, aynı mahkemede ayrı bir dava açmasıdır. Asli müdahalenin amacı derdest davada, dava sonucunda menfaati etkilenecek olan üçüncü kişilerin menfaatinin korunarak aynı mahkemede farklı kararların çıkmasının önlenmesidir.

İdari yargıda yalnızca idare aleyhine dava açılabilceği ve idari davalarda genelde davacıların idare olmamasından kaynaklı olarak asli müdahale davalarının çok istisnai durumlarda açılabilceği açıktır. Ayrıca, asıl davanın asli müdahilin davasını tekemmül etmesinin beklemesi yargılama sürecini bir hayli uzatacağı açıktır

Asli müdahalenin idari yargının yapısına uygun olmadığı ve asli müdahale ile ilgili olarak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İdari yargıda davalının mutlaka idare olması gerektiğinden, idare olmayan davacı aleyhine asli müdahil talep edilememektedir. Davacının da idare olması durumunda teknik anlamda asli müdahale imkanı doğacaktır.

Doktrinde, idari yargıda asli müdahilin olup olmadığı tartışmalı olup, mümkün olmadığı görüşü hakimdir.²⁰⁰ Kimi yazarlar, idari yargıda genel olarak davacının gerçek kişi, davalının da idare olduğu, dolayısıyla asli müdahilin davacıya karşı açtığı davada her iki tarafında gerçek kişi olduğu durumunun ortaya çıkabileceğinden asli müdahalenin mümkün olmadığını savunmaktadır.²⁰¹ Kanımızca, esasen idari yargılama hukuku niteliği itibariyle asli müdahil müessesine uygun değildir. Fakat Danıştay 6. Dairesi güncel kararlarında, asli müdahale müessesesi idari davalar için gerekli ve niteliğine medeni usul yargılamasına nazaran daha uygun olduğunu, zira menfaati birinci dereceden ve taraflardan birinin menfaatiyle uyumlu olduğundan idari yargılama hukukunda üçüncü kişilerin asli

²⁰⁰ Yıldırım ve Üstün, **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.476.

²⁰¹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.643; Kayar, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, s.374.

müdahil olarak katılabileceklerini ve asli müdahilin davalı idareden bağımsız şekilde istinaf başvurusunda bulunabileceğini kabul etmektedir.²⁰²

Danıştay'da baskın olan görüşe göre, müdahilin yanında katıldığı tarafla birlikte hareket etmesi gerekmekte olup, müdahil davalı idareden bağımsız olarak kanun yoluna başvuramamaktadır.²⁰³

İstinaf yargılamasında da Danıştay'ın bu görüşü esas alınmaktadır. Ankara, Adana, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir Konya ve Samsun Bölge İdare Mahkemeleri, müdahilin davalı idareden bağımsız olarak kanun yollarına başvuramayacağı yönünde kararlar vermektedir.²⁰⁴

Müdahilin, taraf olmadan kanun yollarına başvuru yapılamayacağı gerekçesiyle temyiz talebinin incelenmeksizin reddine ilişkin karara karşı yapılan bireysel başvuru dosyasında, Anayasa Mahkemesi'nin 19/07/2018 tarih ve 2015/2909 sayılı kararı ile mahkemeye yönelik erişim hakkına yönelik ihlal bulunmadığı gerekçesiyle bireysel başvurunun reddine karar verilmiştir.

Feri müdahalede ise dava açmadan üçüncü kişiler davacı ya da davalının yanında yer alması söz konusudur. Feri müdahalede bulunulabilmesi için belirli şartlar aranmaktadır. Bunlar; devam eden davanın bulunması, hukuki yarar ve müdahilin katılma isteği şarttır.²⁰⁵ Katılma isteği yazılı yargılama ilkesi gereği dilekçe ile yapılması şarttır. Tüm bu şartların yanında mahkemenin ferî müdahale istemini kabul etmesi gerekmektedir.²⁰⁶ Doktrinde bazı yazarlar, istinaf ve temyiz aşamasında ferî müdahale talebinin kabulüne olanak bulunmadığını belirtmektedir.²⁰⁷

²⁰² Danıştay 6. D. T.12.04.2017, E.2017/915 K.2017/2524, Danıştay T.15.03.2018, E.2017/2261 K.2018/2250.

²⁰³ Danıştay İDDK T.05.06.2017, E.2015/3157 K.2017/2427, Danıştay 2.D. T.25.03.2021 E.2021/15573.

²⁰⁴ Konya Bölge İdare Mahkemesi 5.İdari Dava D. T.04.12.2018, E.2018/1495 K.2018/1744, Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 2.İdari Dava D. T.10.06.2021, E.2021/1177 K.2021/915, İzmir Bölge İdare Mahkemesi 7.İdari Dava D. T.09.04.2021, E.2021/434 K.2021/480, Samsun Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.03.06.2021, E.2021/633 K.2021/412, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 10.İdari Dava Dairesi T.19.11.2020, E.2020/1584 K.2020/1863, Adana Bölge İdare Mahkemesi T.03.12.2020, E.2020/682 K.2020/388, Ankara Bölge İdare Mahkemesi 9.İdari Dava D.T.11.09.2019, E.2019/700 K.2019/893.

²⁰⁵ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.792.

²⁰⁶ Ulusoy, **İdari Yargılama Hukuku**,s.180

²⁰⁷ Karahanoğulları, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, s.586.

Müdahilin menfaatinin davalı idareden daha fazla etkilenebileceği ve adil yargılanma hakkının zedelenmemesi amacıyla müdahilin istinaf ve temyiz başvuru hakkı sağlanmalıdır. Zira, istinaf aşamasında uyuşmazlık maddi ve hukuki açıdan çözüldüğünden bu aşamada da müdahale talebinin kabul edilmesi gerekmektedir.

Müdahalede bulunan üçüncü kişiler davada taraf değil taraf yardımcısı olurlar.²⁰⁸ Danıştay, davaya müdahil olan kişinin kararda taraf olarak kabul edilip vekalet ücretine hükmedilmesine ilişkin kararda hukuki isabet görmemiştir. Danıştay, müdahili taraf olarak kabul etmediğinden, tek başına karar düzeltme isteminde bulunamayacağına hükmetmiştir.²⁰⁹ Feri müdahil kanun yollarına başvuramadığı gibi duruşma yapılmasını da tek başına isteyememektedir.²¹⁰

Feri müdahilin, davalı idare istinaf, temyiz ve yürütmenin durdurulması kararlarına karşı bölge idare mahkemesine itiraz yoluna gidilmemesinin adil yargılanma ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü dava sonucundaki karardan davalı idare gibi etkilenecek olan müdahilin, kararı kanun yoluna götürememesinin hakkaniyete aykırı olduğu açıktır. Örnek vermek gerekirse, 3091 sayılı Taşınmaz Zilyetliğinin Korunmasına Dair Kanun gereğince davacının müdahalesinin menine dair kararın iptali istemiyle açılan davada, davalı idarenin çeşitli saiklerle yeterli bilgi belge vermediği gerekçesiyle mahkemece iptal edildiği durumda, davalı idarece kanun yoluna gidilmediği durumda, taşınmazın sahibi olan feri müdahil tarafından da karar istinaf edilmez ise karardan davalı idareden daha fazla etkileneceği ve bu durumun hak kayıplarına sebep olabileceği açıktır. Kanaatimce, dava sonucundan etkilenecek olan feri müdahilin kanun yollarına başvuru hakkının bulunması gerekmektedir.

Danıştay, dava sonucunda menfaati etkilenecek olan üçüncü kişinin müdahale istemi hakkında karar verilmesi gerekirken müdahale istemi hakkında verilmeden verilen ilk derece mahkemesi kararının usule aykırı olduğuna karar vermiştir.²¹¹

²⁰⁸ Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik" s. 79.

²⁰⁹ Danıştay 10.D. T.24.02.2004, E.2003/3720, K.2004/896.

²¹⁰ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.371.

²¹¹ Danıştay 10.D., T.11.06.2010, E.2007/4932 K.2010/5301.

İdari yargıda genellikle hizmet kusuru sebebiyle açılan tam yargı davalarında, zararı meydana getirmesini sağlayan kamu görevlisine davanın ihbar edilmesi ve memurun davaya ferî müdahalesi sık sık meydana gelmektedir.

2.2.2.8. Vergi Davalarında Davanın Açılmasının Tahsil İşlemlerini Kendiliğinden Durdurması

İdarenin yaptığı idari işlem kural olarak hukuka uygun kabul edilir. Zira bu durum hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Dolayısıyla idarenin yapmış olduğu idari işlemin hukuka uygun olduğu bir karine teşkil eder. Bu karine sebebiyle idarenin yaptığı idari işlem idari dava konusu yapılsa dahi idari işlemin yürütülmesine engel değildir.²¹² İdari davanın açılması işlemin yürütülmesini durdurmadığından (İYUK m. 27/1), bir tarafta idari dava görülürken diğer taraftan dava konusu yapılan idari işlemin yürütülmesine devam edilir. Bu husus genel olarak idari yargılamada geçerli olmakla birlikte vergi davalarında tersine bir karine mevcuttur.

İYUK m. 27/4 hükmü gereğince, vergi uyuşmazlıklarından doğan bir dava vergi mahkemesinde açıldığında, tarh edilmiş vergiler, resim harç ve benzeri mali yükümlülüklerin ve bunlara ek olarak zam ve kesilen cezaların idari dava konusu yapılan kısımlarının tahsili dava süresince durdurulur (İYUK m. 27/4).²¹³ İlgili kanun hükmünde her ne kadar vergi davasının açılması ile tahsil işlemi durur denilmişse de bu hükmün, “*dava dilekçesinin davalı idareye tebliği üzerine tahsil işlemleri durur*” olarak anlaşılması gerekir.²¹⁴

İdare, tarh edilen verginin ve cezanın konusunun ihtilaflı olduğunu ancak dava konusu yapıp dava dilekçesinin kendisine tebliği ile öğrenmiş olur. İdari davada dava dilekçesinin ilgili işlemi yapan idareye tebliğ edilebilmesi için İYUK m. 3 ve 5'teki hükümlere uygun ilk incelemenin yapılmış olması gerekir. İYUK m. 3 ve 5 gereği yapılan ilk inceleme neticesinde dava dilekçesine ilişkin ret kararı verilirse, bu ret kararı ve dava dilekçesi ilgili işlemi yapan idareye tebliğ edilmeyeceğinden idare davanın açılmasından da haberdar olamayacaktır.

²¹² Nazım Taha Koçak, **Dilekçe Örnekleriyle Uygulamada Yürütmenin Durdurulması**, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, s.22.

²¹³ Zonguldak Vergi Mahkemesi T.18.04.2014, E.2014/824.

²¹⁴ Şükrü Kızılot, **Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları**, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2003, s. 663 vd.

Esasen davanın açılmasıyla meydana gelen neticeler, davanın açılması ile sonuçlarını doğurur, bunun için davalı idareye dava dilekçesinin tebliğ edilmesine gerek yoktur. Fakat vergi uyuşmazlıkları bakımından durum farklıdır. İdari davanın açılmasıyla meydana gelen bu sonucun (vergi cezalarının tahsilinin kendiliğinden durması) etkisini gösterebilmesi için dava dilekçesinin davalı idareye tebliğ edilmiş olması gerekir. Dolayısıyla vergi davalarında dava dilekçesinin davalı idareye tebliğ edilmesiyle tebliğ tarihinden itibaren tahsil işlemi de kendiliğinden duracaktır.²¹⁵ Tahsil işlemi kendiliğinden duracağından bu hususa ilişkin mahkemeden herhangi bir karar verilmesi de gerekli değildir.

Belirtmek gerekir ki, tahsil işlemlerinin kendiliğinden durması hükmü, vergi uyuşmazlıklarına ilişkin bütün vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerine ilişkin davalarda değil; yalnızca vergi uyuşmazlıklarına ilişkin yapılmış tarh işlemlerinin konu yapıldığı durumlarda uygulanır.²¹⁶ Yani vergi uyuşmazlıklarına ilişkin olmayan ve genel nitelikte uyuşmazlıklarda tahsil işleminin kendiliğinden durması hükmü uygulama alanı bulmaz. Örneğin, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ya da Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın genel bir tebliği neticesinde açılan davalarda bu hüküm uygulanmaz ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin genel hükümler (İYUK m. 27) uygulanır.

Vergi davalarında, dava açılması ile yürütmenin durdurulması kuralının dört istinası vardır. İlki, yürütmesi durdurulan dava, İYUK 26/3. maddesinde dava dosyası işleminden kaldırılrsa verilen yürütmenin durdurulması da sona ermektedir. İkincisi, temyiz aşamasını kapsamamaktadır. Üçüncüsü işleminden kaldırılan dosyanın işleme konulması halinde yürütmenin durdurulması devam etmez. Dördüncüsü,

²¹⁵ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.432.

²¹⁶ “İYUK’un 26. maddesinin 3. fıkrası uyarınca işleminden kaldırılan vergi davaları dosyalarında tahsil işlemi devam eder. Bu şekilde işleminden kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması ile ihtirazi kayıtlarla verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar, tahsil işlemini durdurmaz. Bunlar hakkında yürütmenin durdurulması istenebilir.” (İYUK m. 27/4). Ayrıca Kanun bu hükmün uygulanmasını vergi davalarıyla sınırladığından, harç ve benzeri mali yükümlülüklerle ilgili olan ve fakat idare mahkemelerinin görevine giren genel nitelikteki davalarda bu hüküm uygulanmaz ve bu durumlarda genel kuralları uygulanır. Danıştay 9. D. 25.6.2015 tarih ve E.2015/597, K.2015/8023 sayılı kararı.

ihtirazi kayıtla verilen beyanname üzerine yapılan mali yükümlülükler ile ilgili tahsil işlemlerine karşı açılan davalarda yürütme kendiliğinden durmamaktadır.²¹⁷

2.2.2.9. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

Davanın açılması, davacının iddiasını genişletip değiştirememesi yasağı bakımından önemlidir. İddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, davacı ve davalı idarenin yargılamanın belirli aşamalarından sonra, talep ve savunmalarını değiştirilmesinin önlenmesidir. Bu yasağın amacı, istem ve savunmaların net olması ve karışıklıkların önüne geçilmesidir. İddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı hukuk muhakemelerinde geçerli olan taraflarca getirilme ilkesine uygundur. Yasağın idari yargıda uygulanmaması gerektiği yönünde görüşler mevcut olmasına rağmen genel görüş uygulanması yönündedir.²¹⁸

2.2.2.9.1. İddianın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlangıç zamanı, hukuk muhakemeleri kanununda yazılı yargılama usulü için ayrı, basit yargılama usulü için ayrı olarak düzenlenmiştir. Hukuk mahkemelerinde, yazılı yargılama usulünde davacının ikinci cevap dilekçesinin verilmesiyle iddianın genişletilmesi yasağı başlamaktadır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi" başlıklı 141. maddesine göre yazılı yargılama usulünde'' *Taraflar, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez. İddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklıdır.*'' düzenlemesi yer almaktadır. Basit yargılama usulünde ise, HMK 319. maddede''*İddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar.*'' hükmü yer alır.

²¹⁷ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.433.

²¹⁸ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, s.350, Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.970.

6100 sayılı HMK ile yazılı yargılama usulünde davacı dilekçeler aşamasında iddiasını değiştirebilmektedir.²¹⁹ Hukuk mahkemelerinde yazılı yargılama usulünde davacı cevaba cevap dilekçesiyle talep sonucu değiştirilebilmektedir. Hukuk mahkemelerinde basit yargılama usulünde ise davanın açılmasıyla iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı başlanmaktadır.

İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının kapsamı kanunda açıkça düzenlenmemiştir.²²⁰ Doktrine göre, hukuk mahkemelerinde yasağın kapsamı son derece geniştir. Yasak kapsamında, taraflar, dilekçeler aşamasından sonra taleplerini değiştiremez; dayandığı vakaları, taraflarını değiştiremez. Hukuk mahkemelerimde, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağının istisnaları vardır. Davalının açık muvafakati, ıslah bu yasağın istisnalarıdır. Medeni yargıda, ıslah ile tazminat istemi arttırılabileceği gibi azaltılabilmektedir.²²¹

İddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı İYUK'ta açıkça düzenlenmemiştir.²²² Bu yasak dolaylı olarak düzenlenmiştir. Yasak ile ilgili düzenleme, 2577 sayılı Kanun'un 16/4. maddesinde *“Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler. Ancak, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere arttırılabilir ve miktarın attırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir.”* düzenleme yer almaktadır.

Resen araştırma ilkesinin hakim olduğu idari yargıda, 2577 sayılı Kanun'un 20. maddesinde *“Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar.*

²¹⁹ Can Ceylan, **Türk İdari Yargılama Usulünde İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı ile Islah Müesseseleri**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019, s.5.; Danıştay 9.D. T.20.01.2010, E.2008/6275 K.2010/51.

²²⁰ Gürsel Kaplan, “İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (DÜHFD)**, 24/41, 2019, s.191.

²²¹ Kaplan, “İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği s.185.

²²² Kaplan, İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği”, s. 195 vd.

Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler.” düzenlemesi incelendiğinde gerekli araştırmaları hakimın yapacağı açık olduğundan, idari yargıda iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının kapsamı oldukça sınırlıdır. Davacının dayandığı vakaları, savunmaları, sunacağı deliller, değiştirebileceği gibi husumetin değiştirilmesi de yasak kapsamında değildir. İdari yargıda husumet kamu düzenine ilişkin olduğundan her aşamada mahkemece resen düzeltilmektedir.²²³ İddialar kamu düzeniyle ilgili ise süresinde olmasa dahi mahkemece re’sen göz önüne alınmak zorundadır.²²⁴

Öğretide, iptal davalarında dava açma süresinin sona ermesiyle yasak başlamakta, davacının dava konusunu değiştiremeyeceği kabul edilmektedir.²²⁵ İptal davasında, davalının muvafakati olsa dahi davacı iddiasını değiştirememektedir. Tazminat davalarında ise miktar belirtildiyse, miktar bir defaya mahsus olarak arttırılabilir. Dava açılması sonucunda, davacı iptal davalarında talebini değiştirememekte, tam yargı davalarında ise talebini bir defaya mahsus arttırabilmektedir. Dava açma süresinin bitmediği durumda, davacının ilk dilekçesinde bulunmayan faiz istemini süresi içerisinde verilen ek dilekçe ile dava konusuna eklenebilmektedir.²²⁶

11/04/2013 tarihli değişikliğe kadar İdari Yargılama hukukunda bu yasağın istinası bulunmamaktaydı. Değişiklikle birlikte, sadece tam yargı davalarında, karar verilinceye kadar bir defaya mahsus tazminat miktarının arttırılabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile davacının hak kayıplarının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

11/04/2013 tarihli değişikliğinin gerekçesi: “*AIHM, devletin sorumluluğuna ilişkin tazminat davalarında, davacıların yargılamanın yavaş işlemesinden doğan*

²²³ Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, s.364.

²²⁴ Yenice ve Esin, **Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü**, s.525.

²²⁵ Cemil Kaya ve Recep Akcan, “Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2009 Cilt 67/2, s137; Mehmet Karaarslan, **İdari Yargıda iddia ve Savunmanın Değiştirilmesi ve Genişletilmesi Yasağı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2002, s.23, 28, 38.

²²⁶ Karahanoğulları, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, s.515.

zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözüm bulunmadığı yönünde ülkemiz aleyhinde ihlal kararları vermektedir. Düzenlemeyle, idari yargıda açılan tam yargı davalarında talep edilen tazminatın daha yüksek olduğunun dava devam ederken anlaşılması durumunda, davacıya talep edilen miktarı arttırma hakkı verilmemesinin adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul edilmesi sebebiyle, nihai karar verilinceye kadar ıslah suretiyle talep edilen tazminat miktarını arttırma hakkı tanınmaktadır.”

Kanun değişikliğinin gerekçesi incelendiğinde görüldüğü üzere, değişiklik davacıların adil yargılanma hakkının korunması için yapılmıştır. Kanun metnine bakıldığında, idari yargıda tazminat talebi kesin karar verilinceye kadar bir defa yapılabilir. Kanun yolları aşamasında davacının talebini arttırıp arttıramayacağı tartışmalıdır. Kimi yazarlara göre, kanunun lafzına bakıldığında, istinaf ve temyiz aşamasında da tazminat istemi arttırılabilmektedir.²²⁷ Doktrinde baskın olan ve uygulamada mahkemelerin ve Danıştay’ın kabul ettiği görüşe göre²²⁸, istinaf ve temyiz aşamasında talep artırımı yapılamamaktadır.²²⁹ Talebin bir defayla sınırlı olması hak kayıplarına neden olabilmektedir. Davacı artırım dilekçesiyle maddi ve manevi tazminat istemini arttırabilmektedir.

Kanaatimizce, maddenin konuluş amacı göz önüne alınarak, davacının adli yargılanma hakkı kapsamında, kanun yolu aşamasında da davacının netice-i talebini arttırabilmesine imkân sağlanmalıdır.

Danıştay, iddia ve savunmanın değiştirilmesi yasağını, davanın genişletilmesi olarak adlandırmaktadır. Danıştay, dilekçe ret üzerine yenilenen davada önceki dilekçede istenmeyen tazminat isteminin yeni dilekçe de istenmesi durumunun davanın genişletilmesi yasağı kapsamında görmektedir.²³⁰

²²⁷ Kaplan, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, s.447; Bilgin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, s.325.

²²⁸ Danıştay 6.D. T.07.05.2008, E.2006/3758 K.2008/2782.

²²⁹ Aslan, **Açıklamalı ve İctihath İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.183; Karavelioğlu, **Açıklamalı, İctihath ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.962; Akyılmaz, Kaya ve Sezginer, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 389; Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.598.

²³⁰ Danıştay 16.D., T.09.05.2016, E.2016/4060 K.2016/3064.

Danıştay, adli yargıda açılan ve görevsizlik kararı verildikten sonra idari yargıda dava açıldığı durumda, adli yargıdaki dava dilekçesinin idari yargıda göz önüne alınacağına dair hüküm bulunmadığı gerekçesiyle, davacının istemini değiştirip genişletebileceği yönünde kararı vardır.²³¹ Yargı yolu yanlışlığından sonra açılan davanın iddia genişletilmesi yasağına tabi değildir²³²

Danıştay, ilk dilekçede iptali istenmeyen işlemin yenileme dilekçesiyle istenmesini davanın genişletme yasağı kapsamında görmektedir.²³³ İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kanun yolları aşamasında da devam etmektedir.²³⁴ Ankara Bölge İdare Mahkemesi, davacının iddialarını istinaf aşamasında genişletemeyeceğine karar vermiştir.²³⁵ Konya Bölge İdare Mahkemesi, dava dilekçesinde istenmeyen faiz isteminin miktar artırımı dilekçesi ile istenemeyeceği görüşündedir.²³⁶ Ankara Bölge İdare Mahkemesi, davalı idarenin savunmasını istinaf aşamasında değiştiremeyeceğine karar vermiştir.²³⁷

2.2.2.9.2. Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

Savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlangıç zamanı, hukuk muhakemeleri kanununda yazı yargılama usulü için ayrı, basit yargılama usulü için ayrı olarak düzenlenmiştir. Medeni yargıda, yazılı yargılama usulünde savunmanın genişletilmesi yasağı, davalının ikinci cevap dilekçesinin verilmesiyle başlarken, basit yargılama usulünde ise davalı idarenin cevap dilekçesinin verilmesiyle başlamaktadır. Medeni yargıda, davalının yazılı yargılama usulünde ikinci cevap, basit yargılama usulünde ise cevap dilekçesinde vermediği beyanları dikkate alınmamaktadır.²³⁸ İdari yargı da ise cevap dilekçesi süresinin sona ermesiyle başlamaktadır. Savunmanın genişletilmesi yasağı ile davalı idare savunma süresi

²³¹ Danıştay 8.D. T.04.03.2003, E.2002/3512 K.2003/974.

²³² Karahanoğulları, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, s.516, Karaarslan, **İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği**, s.51.

²³³ Danıştay 2. D. T.21.09.2016, E.2016/10555 k.2016/3561, Danıştay 10.D. T.21.11.1989, E.1988/2254 K.1989/2180.

²³⁴ Cemil Kaya ve Recep Akcan, “Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s.140.

²³⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.02.07.2020, E.2019/4941 K.2020/1796.

²³⁶ Konya Bölge İdare Mahkemesi 4.İdari Dava D. T.30.12.2020, E.2017/179 K.2020/2307.

²³⁷ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.05.12.2018, E.2018/1769, K.2018/1961.

²³⁸ Yargıtay 2.HD.T.03.10.2018, E.2016/24092 K.2018/10547.

sona erdikten sonra kamu düzenine ilişkin olmayan savunmaları mahkemece değerlendirmeye alınamamaktadır. Davanın açılmasıyla iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı başlamaktadır. Savunmanın genişletilmesi yasağı ile dava açılması arasında bağ yoktur.

2.2.2.10. İdari Yargı Yerlerinde Delil Tespiti Yapılması

Davanın çözümünde kullanılacak delillerin, yok olmasının önlenmesi amacıyla dava açılmadan önce veya dava açıldıktan sonra delillerin araştırılması aşamasına geçmeden önce korunmasına delil tespiti adı verilmektedir.²³⁹

Delil tespiti hem medeni yargılama hukukunda hem de idari yargılama hukukunda bulunmaktadır. İdari yargıda delil tespiti yapılabilmenin şartları bulunmaktadır. Bunlar; delil tespiti istemi, idari davanın açılması, delil tespit isteminde hukuki yararın bulunması, delillerin araştırılması safhasına geçilmemiş olmasıdır. Bu şartlar birlikte gerçekleştiği vakit mahkeme delil tespiti kararı vermektedir.

Hukuk Mahkemelerinde dava açılmadan önce de delil tespiti mümkündür. İdari yargı yerlerinde ise dava açılmadan evvel delil tespiti istemi yapılamamaktadır.

Doktrinde, idari dava açılmadan önce idari davadaki delillerle ilgili hukuk mahkemelerinde delil tespiti yapılabileceğini savunan görüşler²⁴⁰ olduğu gibi idari mahkemelerde de delil tespiti yapılabileceğine savunan görüşler bulunmaktadır.²⁴¹ İYUK 58. maddeye göre, idari dava açılmasından sonra davaya ilişkin delil tespitini sadece davaya bakmakla görevli mahkemenin yapabileceği düzenlenmiştir. İYUK 58. madde ve İYUK 'un 31. maddesinin atıf yaptığı HMK 400. madde birlikte değerlendirildiğinde, dava açılmadan evvel idari yargı yerlerinde delil tespiti yapılmasını engelleyen düzenleme bulunmasa da²⁴² Danıştay, idari yargı yerlerinde

²³⁹ Gürbüz, **İdari Yargılama Hukuku**, s.305.

²⁴⁰ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s.1001.

²⁴¹ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.373, Yusuf Alpertonga, **İdari Yargılama Usulünde Deliller**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2010.

²⁴² Kalabalık, **İdari Yargılama Usul Hukuku**, s.352.

delil tespiti yapılabilmesi için idari davanın açılması gerektiğine karar vermektedir.²⁴³

Uygulamada, idari dava açılmadan idari yargı yerlerinde delil tespitinde bulunulamadığından, idari dava açılmadan dava ile ilgili delillerin yok olması tehlikesi bulunduğu takdirde hukuk mahkemelerinde delil tespiti yapılmalıdır.²⁴⁴

2.2.2.11. Yürütmenin Durdurulması İsteminde Bulunulması

İdari işlemler hukuka uygunluk karinesinden yararlandığından dolayı işlemin iptali istemiyle dava açılması durumunda idari işlemin yürütülmesi kendiliğinden durmamaktadır.²⁴⁵

İYUK ‘un 27. maddesi uyarınca, Danıştay ve idare mahkemelerinde dava açılmasının idari işlemin yürütmesini durdurmayacağı, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması koşulları birlikte mevcutsa mahkeme davalı idarenin savunmasını alıp ya da savunma süresi geçtikten sonra gerekçe gösterilerek idari işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilebileceği, uygulanmakla etkisi tükenecek işlemlerin ise idarenin savunması alınmaksızın da yürütmesinin durdurulabileceği düzenlenmiştir.

Yürütmenin durdurulması talebi dava dilekçesi ya da dava açıldıktan sonra istenebilmektedir. İdari dava açılmadan önce yürütmenin durdurulması talebinde bulunulamamaktadır.²⁴⁶ Danıştay’ın ve ilk derece mahkemelerinin yürütmenin durdurulması talebi için iptal davası açılması gerektiği yönünde istikrar kazanmış kararları vardır.²⁴⁷ Tam yargı davalarında ise, yürütmenin durdurulması talep edilememektedir.²⁴⁸

İdari yargıya özgü olan “yürütmenin durdurulması” kavramı ile hukuk muhakemeleri kanununda yer alan “ihtiyati tedbir” kavramı arasındaki farklılıklardan

²⁴³ Danıştay 10.D.T.11.05.1970 E.1965/3483 K.1966/1189

²⁴⁴ Melih Sanan, **Delil Tespiti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.33.

²⁴⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.392.

²⁴⁶ Aslan, **Açıklamalı ve İctihathı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s.250.

²⁴⁷ Danıştay 9.D. T.30.05.1984, E.1984/1106 K.1984/257, Danıştay 8.D.T.28.01.2011, E.2010/6088 K.2011/321. Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.09.09.2021, E.2021/975 K.2021/908.

²⁴⁸ Koçak, **Dilekçe Örnekleriyle Uygulamada...**, s.46.

en önemlisi yürütmenin durdurulması istemi için iptal davasının açılması şart iken, ihtiyati tedbir istemi için dava açılmasına gerek yoktur. (HMK 390.md.) Dolayısıyla hukuk mahkemelerinde dava açılmadan evvel ihtiyari tedbir talebinde bulunulabilirken, idari yargılama hukukunda ise iptal davası açılmadan önce yürütmenin durdurulması talebinde bulunulamamaktadır.

Yürütmenin durdurulması talebi olmadan mahkeme re'sen yürütmenin durdurulmasına karar verememektedir.²⁴⁹Yürütmesinin durdurulması istemi dava dilekçesiyle birlikte verilebileceği gibi karar verinceye kadar talep edilebilmektedir. Yürütmenin durdurulması istemi öncelikli değerlendirilip karar verilmektedir.²⁵⁰ Yürütmenin durdurulması geçici koruma kararıdır. İdari işlemin sonuçlarını geçici süreyle engellemektedir. Dava sonucunda yürütmenin durdurulması kararının hükmü sona ermektedir.²⁵¹

“Aynı sebeplere dayanılarak ikinci kez yürütmenin durdurulması isteminde bulunulamaz.”(İYUK m. 27/10.) hükmü incelendiğinde; idari davalarda farklı sebeplere dayalı olarak birden fazla yürütmenin durdurulması isteminde bulunulabilmektedir. Dava açılmasının diğer sonuçları usul hukukuna ilişkin genel sonuçlar iken, yürütmenin durdurulması idari yargılama hukukuna özgü olan bir sonuçtur.²⁵²

2.2.2.12. Sınır Dışı Etme Kararının İcrasının Durması

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 53/3. maddesinde“*Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıнын rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması*

²⁴⁹ Fatih Torun, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020, s.121.

²⁵⁰ Zabunoğlu, **İdare Hukuku (Cilt 2)**, s.584.

²⁵¹ Gürbüz, **İdari Yargılama Hukuku**, s.282.

²⁵² Nohutçu, **İdari Yargı**,s.307.

hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.” düzenlemesi yer almaktadır.

6458 sayılı kanundaki düzenlemeye göre, sınırdışı kararlarına karşı idare mahkemelerinde dava açılması durumunda sınırdışı kararının icrası durmaktadır.²⁵³

2.2.2.13. Duruşma İsteminde Bulunulması

İdari yargılama hukukunda duruşma isteminde bulunulması için usulüne uygun olarak davanın açılması gerekmektedir.²⁵⁴

Medeni yargılama ve ceza yargılaması duruşma asıl iken idari yargılama da yazılı yargılama ilkesi hakim olduğundan duruşma yapılması tali ve ikincildir. Medeni yargılama ve ceza yargılamasının aksine duruşmalarda tutanak tutulmamakta, tanık dinlenmemektedir. İdari yargı yerlerinde duruşmada sadece davanın tarafları dinlenmektedir.²⁵⁵ Medeni yargılama ve ceza yargılamasında birden fazla duruşma yapılabilirken idari yargılama hukukunda bir defa duruşma yapılmaktadır.

İYUK ‘un 17. maddesine göre, idari yargı yerlerinde açılan iptal ve yirmibeşbin (2021 yılı için 57.000,00) Türk Lirasını aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı yirmibeşbin (2021 yılı için 57.000,00) Türk Lirasını aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılması zorunludur. Temyiz ve istinaf aşamasında ise duruşma yapılması için sadece tarafların istemi yeterli olmayıp Danıştay veya istinaf dairesinin kararı gerekmektedir.

Duruşma istemi dilekçeler aşamasında yapılabilmektedir. Dolayısıyla ilk olarak dava açılmasının sonucunda taraflar duruşma isteminde bulunabilmektedir. Dilekçeler aşamasından sonra taraflar tarafından yapılan duruşma isteminin

²⁵³ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.394.

²⁵⁴ Saide Aksungur, **İdari Yargılamada Duruşma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2019, s.122.

²⁵⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.407.

mahkeme tarafından dikkate alınmayabileceği açıktır.²⁵⁶ Dilekçeler aşamasında duruşma isteminde davanın tarafları bulunabilirken, müdahil duruşma isteminde bulunamamaktadır.²⁵⁷

2.2.2.14. Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması

1982 Anayasasının 141/4. Maddesinde “*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*” düzenlemesiyle yargılama faaliyetlerinde usul ekonomisi ilkesinin egemen olduğu belirtilmektedir.²⁵⁸

İdari dava açılması ile aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık veya sebep sonuç ilişkisi bulunan işlemlere karşı açılan davalar birleştirilirken, aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık veya sebep sonuç ilişkisi bulunmayan işlemlere karşı açılan davalar ayrılmaktadır.

2.2.2.14.1. Davaların Birleştirilmesi

İYUK 5/1. maddesinde, her idari işlem için ayrı ayrı dava açılması gerektiği kabul edilse de “*Ancak aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir*” “düzenlemesine yer verilerek, belirli şartların varlığı halinde birden fazla işleme tek dava açılabileceği hükmüne yer verilmiştir.

Birden fazla idari işlem hakkında tek dilekçe ile dava açılabildiği gibi, aralarında bağlantı olan davalar da birleştirilebilmektedir.²⁵⁹ Birden çok idari işlem hakkında tek dilekçe ile dava açılabilmesi ya da davaların birleştirilebilmesi için; işlemler arasında "maddi bağıllık", "hukuki bağıllık" veya "sebep-sonuç" ilişkisi aranmıştır. "Maddi bağıllık"; dava konusu edilen birden fazla işlemin aynı maddi olay ve sebepten dolayı tesis edilmiş olmasını, "hukuki bağıllık"; davada göz önünde tutulması ve uygulanması gerekli hukuk kurallarının aynı olmasını anlamına gelmektedir. İşlemler arasındaki "sebep-sonuç" ilişkisi ise; işlemlerden birinin sebep

²⁵⁶ Cafer Ergen, **İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınları, 1.Baskı, Ankara 2008, s.287.

²⁵⁷ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s.410.

²⁵⁸ Gürbüz, **İdari Yargılama Hukuku**, s.259.

²⁵⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.359.

işlem, diğerinin sonuç işlem olması, yani işlemlerden birinin diğerinin sebebi ya da sonucu olmasını ifade etmektedir.

Anılan kanun hükmüyle düzenlenen "birden fazla işleme karşı tek dilekçe ile dava açılabilmesi" kavramı; kanunen düzenlenen bir davaların birleştirilmesi yöntemidir. 2577 sayılı Yasanın 5/1. maddesi hükmü çerçevesinde tek dilekçe ile açılacak davaların ayrı ayrı açılması halinde, bu davaların sonradan İYUK 38 ve devamı maddeleri çerçevesinde birleştirilmesinin talep edilmesine veya resen birleştirilmesine hukuki yönden engelleyici düzenleme bulunmamaktadır.

Bu sebeple, İYUK'un 5/1. maddesinde yer alan yasal koşulları sağlayan ve tek bir dilekçe ile dava açılabilen birden fazla işleme veya bir işlem ile birden fazla şahsa yönelik tesis edilen işleme her bir şahıs yönünden ayrı ayrı dava açılmış olması durumunda; davaların gereksiz yere uzamasını önleme, az masrafla ve kısa zamanda sonuçlanmasını sağlama amaçlarına yönelik olarak birleştirilmesi gerekmektedir.

Anayasanın 141/4 hükmü gereğince maddi veya hukuki bağıllık ya da sebep sonuç ilişkisi bulunan işlemlere karşı birden fazla dava açıldığında davalar birleştirilmektedir.²⁶⁰

Davaların birleştirilebilmesi için davaların aynı düzeyde olması gerekmektedir. Davalardan biri istinaf biri ilk derece aşamasında olan davaların birleştirilmesi mümkün olmamaktadır.

2.2.2.14.2. Davaların Ayrılması

Davaların ayrılmasıyla ilgili 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunun'da herhangi bir düzenleme yoktur.²⁶¹ Doktrinde, davaların ayrılmasına ilişkin HMK 167. maddesinde yer alan hükümlerin İdari Yargılama Hukukunda da uygulanacağı ifade edilmektedir.²⁶²

İYUK 5. maddesinin 1. fıkrasında; her idari işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılması gerektiği, ancak aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-

²⁶⁰ Van 2.İdare Mahkemesi T.12.07.2018 E.2018/1642 K.2018/1795.

²⁶¹ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.363.

²⁶² Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.363.

sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilceğı kuralı yer almaktadır. Aralarında maddi veya hukuki y6nden bağılılık ya da sebep sonuç ilişkisi bulunmayan işlemlere karşı dava açılmamaktadır. İYUK'un 5. maddesinde yer alan şartlar gerçekteşmeden idari dava açılması durumunda davaların ayrılması şarttır. Hukuki ve maddi y6nden bağılılık ya da sebep sonuç ilişkisi olmadan birden fazla işleme karşı dava açıldığında mahkemece davalar ayrılmaktadır. Aynı mahkemece birleştirilen davalar tekrar ayrılabilmektedir.

2.2.2.15. Hakimin Reddi İsteminde Bulunulması

Dava açılmasının usul hukuku bakımından sonuçlarından biri de dava açılmadan 6nce dava ve davaya bakmakla y6k6ml6 hakim olmayacağından dava açılmasıyla birlikte davacı hakim in reddi isteminde bulunabilmektedir.

Hakim, yasama ve y6r6tme organlarına karşı tarafsız olmakla y6k6ml6 olduğı gibi davanın tarafları karşısında da bağımsız ve tarafsız olmakla y6k6ml6d6r. Hakimin reddi hukukun genel ilkelerinden olan “Hiç kimsenin kendi davasına hakim olmayacağı” ilkesi ile AİHS 6. madde de yer alan “Adil yargılanma ilkesi”nin 6nemli bir sonucudur. Hakimin reddi kavramı İYUK 31. maddede HMK 'ya atıf yapıldığı gibi aynı zamanda İYUK 'un 56 ve 57. maddelerinde yer verilmiştir.²⁶³

HMK 'nın”yasaklılık sebepleri” başlıklı 34. maddesinde” a) Kendisine ait olan veya doğırudan doğıruya ya da dolayısıyla ilgili olduğı davada, b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında c) Kendisi veya eşinin altsoy veya 6stsoyunun davasında, 6) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında, d) 6ç6nc6 derece de dâhil olmak 6zere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında, e) Nişanlısının davasında, f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiğı davada” yer alan yasaklılık sebepleri bulunduğı durumda hakim talep olmasa dahi davadan 6ekinmesi zorunludur. Ayrıca, İYUK 'un 45/7. maddesi gereğı ilk derece mahkemesinde karar veren ya da karara katılan hakim in istinaf yargılamasında incelemede bulunamayacağının d6zenlenmiştir.

²⁶³ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **T6rk İdari Yargılama Hukuku**, s.627.

HMK ‘nın 36. maddesinde hakimin tarafsızlığından şüpheye düşülmesini gerektirecek hallerde çekilmesi gerektiği düzenlenmekle birlikte, kanunda sayılan durumlarda hakimin reddi sebebine örnekler verilmiştir. Kanunda yazılı durumlar,”
a) Davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması b) Davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması, c) Davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hâkim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması; uyuşmazlıkta arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapmış bulunması, ç) Davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması, d) Dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması” sebepleri hakimin reddedilebileceği durumlara örnek olarak ifade edilmiştir. Hakimin reddi gerekçeleri kanunda sayılanlarla sınırlı değildir.

Hakimin reddi istemi açılmış davalarda uygulanması gerekmekte iken bölge idare mahkemesi ile Danıştay’ın yargısal olmayan faaliyetlerinde uygulanmaması gerekmektedir.

2.2.3 Davanın Açılmasının Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları

2.2.3.1 Genel Olarak

Dava açılmasının, maddi hukuk bakımından birtakım sonuçlar meydana getirmektedir. Dava açılmasının maddi sonuçlarından en önemlisi davalı idarenin temerrüde düşmesidir.

Belirtmek gerekir ki dava açılmasına bağlanan sonuçlar hususu esasen medeni yargılama hukukunda hüküm altına alınmıştır. İdari yargılama hukukunda HMK hükümleri kıyasen uygulandığından biz de medeni yargılama hukukundaki sonuçları göz önüne alarak maddi hukuka ilişkin sonuçlarına değinmekle birlikte idari yargılamanın niteliği gereği özellik arz eden hususları da burada zikredeceğiz.

Medeni yargılama hukukunda bir davanın açılması neticesinde maddi hukuk açısından meydana gelen sonuçlar genel olarak; şahsa bağlı olan hakkın malvarlığı

hakkına dönüşmesi, zamanaşımının kesilmesi, hak düşürücü sürelerin korunması, davalının temerrüde düşmesi ve davalının (idarenin) iyiniyetinin kalkmasıdır²⁶⁴.

İdari davanın açılması ile medeni yargılama hukukunda olduğu gibi yukarıda zikredilen maddi hukuka ilişkin neticelerin büyük çoğunluğu meydana gelir. Davanın açılmasıyla meydana gelen bu maddi hukuka ilişkin sonuçları teker teker idari yargılama bakımından değerlendireceğiz. Özellikle davanın açılmasıyla davalı idarenin temerrüde düşmesi hususu idari yargılama hukuku bakımından özellik arz ettiğinden üzerinde detaylı olarak durmaya çalışacağız.

2.2.3.2 Şahsa Bağlı Hakların Malvarlığı Hakkına Dönüşmesi

Medeni yargıda, dava açılmasının doğurduğu maddi hukuka ilişkin sonuçlarından biri şahsa bağlı hakların malvarlığı hakkına dönüşmesidir. İdari yargıda da dava açılmasıyla şahsa bağlı haklar malvarlığı hakkına dönüşmektedir. Bilindiği üzere haklar birçok açıdan sınıflandırılmakla birlikte şahsa bağlı hak veya malvarlığına ilişkin hak şeklinde de ikiye ayrılmaktadır. Şahsa bağlı haklar, (özellikle de şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar) ancak hak sahibi kişi tarafından kullanılabilen, başkalarına devredilemeyen ve (kural olarak) temsil yoluyla kullanılamayan haklardır.²⁶⁵ Şahsa bağlı hakların değeri para ile ölçülemez.

Şahsa bağlı hakların en önemlisi kişilik haklarıdır. Kişilik hakları, kişinin ölümüyle sona ereceğinden mirasçılara geçememekte olup, kişilik haklarına saldırı davalarının mirasçılar tarafından açılmamaktadır.²⁶⁶

Şahsa bağlı haklar hak sahibi dışındaki kişilerce kural olarak kullanılmadığından, yalnızca hak sahibi tarafından kullanılabilir ve dava konusu yapılabilir. Fakat şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak, hak sahibi tarafından dava konusu yapıldıktan sonra hak sahibi kişi ölürse, bu durumda ölenin mirasçıları ölenin açtığı

²⁶⁴ “Bir davanın usulen açıldığı tarihte maddi hukuk ve usul hukuku yönünden hâsıl ettiği neticeleri vardır. Özellikle maddi hukuk alanında zamanaşımı kesilmiş olur. Hak düşürücü bir süre söz konusu ise bu husus hâkim tarafından re’sen göz önünde tutulur. Şahsa bağlı haklarla ilgili bazı davaların takibi mirasçılara geçer. Davalı davadan önce usulen mütemerrit duruma düşürülmemiş ise, davanın açılması ve dilekçenin usulü dairesinde tebliğ olunması ile mütemerrit sayılır.” Yargıtay İBK, T. 23.12.1976, 7/6, RG, T. 19.02.1977, Sayı: 15855.; Demir, **İstirdat Davası**, s. 182 vd.

²⁶⁵ Mustafa Dural, **Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler**, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995, s. 86 vd.

²⁶⁶ Kıyak, **Dava Açılmasının Usul.**, s.52.

davayı devam etme yetkisine (dava takip yetkisine) sahiptirler (İYUK m. 26). Bu durum, davanın açılmasından sonra şahsa bağlı hakkın malvarlığı hakkına dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Zira davanın açılması ile şahsa bağlı hak malvarlığı hakkına dönüşür ve artık başkasına devredilebilir ve mirasçılarca kullanılabilir hale gelmektedir.²⁶⁷

Uygulamada idari davalara konu olması bakımından şahsa bağlı haklardan olan manevi tazminat alacakları önem arz etmektedir. Manevi tazminat alacakları şahsa bağlı haklardan olup idari davanın açılması ile malvarlığı hakkına dönüşür. Dolayısıyla ölenin idareye karşı açmış olduğu manevi tazminat davasına mirasçılar devam edebilir ve usul işlemlerini yapabilirler (İYUK m. 26). İYUK'ta bu hususa ilişkin açık bir düzenleme olmamakla birlikte malvarlığına ilişkin haklardan kaynaklanan idari davalar ve davanın açılması ile malvarlığına dönüşen şahsa bağlı haklar için bu hükmün uygulama alanı bulacağı Danıştay kararlarından anlaşılmaktadır.²⁶⁸

2.2.3.3. Davalı İdarenin Temerrüde Düşmesi

2.2.3.3.1. Genel Olarak

Davanın açılmasının maddi hukuka ilişkin doğurduğu sonuçlardan bir tanesi de davalının temerrüde düşmesidir. Esasen bu sonuç da medeni yargılama hukukunun konusunu oluşturan özel hukuk uyuşmazlıklarına ilişkin bir sonuçtur. Fakat bazı yönleriyle tartışmalı olmakla birlikte idari yargılama hukukunda da davanın açılmasıyla birlikte meydana gelen sonuçlardan bir tanesidir.²⁶⁹

²⁶⁷ Özmumcu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..”, s. 196; Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 668 vd.

²⁶⁸ “2577 sayılı Kanun'un 26. maddesinin ‘yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçeler iptal edilir’ hükmünden kastedilen; münhasıran ölenin şahsına sıkı sıkıya bağlı olan, başkalarına devir ve temlik veya miras yoluyla intikali mümkün olmayan haklarla ilgili davalardır. Bunun dışında, Türk Medeni Kanunu hükümleri uyarınca, ölene ait bulunan bütün haklar, mallar ve borçlar mirasçılara geçeceğinden, dava açılmakla mameleki niteliğe dönüşen haklar da ölenin malvarlığının bir bölümünü oluşturacağından, açılmış bulunan bu tür davaları ölenin mirasçılarının takip etme hakkı bulunduğu kabulü gerekir.” Danıştay 10. D., T. 16.10.2017, E. 2017/749, K. 2017/4115.

²⁶⁹ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 668 vd.

Temerrüt, borcun konusu edimin ifasında imkânsızlık veya alacaklı tarafın temerrüdü gibi bir sebep olmaksızın muaccel olmuş borcun ifa edilmemesidir.²⁷⁰ Yani ifa borçlusunun ifadan kaçınmasına haklı bir sebep olmaksızın vadesi gelmiş borcunu ifa etmemesi durumunda temerrüde düşer. Temerrüde düşen borçlu, meydana gelecek zararlardan ve temerrüt faizinden sorumlu olacaktır.

Borçlunun (davalının) temerrüde düşmesinin ağır sonuçları nedeniyle temerrüde düşmesinden önce kendisine temerrüt ihtarında bulunulması gerektiği hukuk düzenince sağlanmıştır. İfa zamanın belirli olduğu ya da belirlenebilir olduğu durumlarda temerrüt ihtarına gerek olmaksızın vadenin (ifa zamanının) gelmesi ile doğrudan temerrüt gerçekleşecektir. Ayrıca temerrüt ihtarına gerek yoktur. İfa zamanının belirli veya belirlenebilir olmadığı durumlarda, borçlunun doğrudan temerrüdün ağır sonuçlarıyla muhatap olmasından önce ifa borçlusuna temerrüt ihtarının yapılmış olması gerekir. (TBK m. 117).

Belirtmek gerekir ki TBK m. 117’de düzenlenen temerrüt hükümleri incelendiğinde ifa borçlusunun temerrüde düşmesi için her zaman temerrüt ihtarında bulunulmasının şart olmadığı görülecektir. Bazı durumlarda ifa borçlusunun temerrüde düşürülmesi için temerrüt ihtarında bulunulmasına gerek olmaksızın doğrudan temerrüt gerçekleşecektir²⁷¹. TBK m. 117’de sözleşmeden kaynaklanan ilişkilerde kural olarak temerrüt ihtar şartı aranırken, sözleşme dışı borç ilişkilerinde (örneğin haksız fiilden kaynaklanan borç ilişkilerinde) ise ihtar şartı aranmamaktadır. Haksız fiilden kaynaklanan borç ilişkilerinde haksız fiilin gerçekleştiği tarihte; sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan borç ilişkilerinde ise, zenginleşmenin gerçekleştiği anda ifa borçlusu temerrüde düşer.²⁷² (TBK m. 117/2)

TBK m. 117’deki temerrüde ve ihtara ilişkin hükümlere bakıldığında, idari yargılamanın konusunu teşkil eden tam yargı davalarında davalı idarenin temerrüde düşürülmesi için temerrüt ihtarının yapılması şart değildir. Zira davalı idarenin sorumluluğu kural olarak sözleşme dışı borç ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Yani davalı idarenin tek taraflı irade beyanıyla inşa ve icra ettiği idari işlem ve eylemi

²⁷⁰ Özümücu, “Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların ..”, s. 198.

²⁷¹ Özümücu, “Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların..”, s. 198-199.

²⁷² “Ancak sebepsiz zenginleşenin iyiniyetli olduğu hâllerde temerrüt için bildirim şarttır.” (TBK m. 117/2).

neticesinde meydana gelen zarar tam yargı davasında dava konusu yapılmaktadır.²⁷³ İfa borçlusunun temerrüde düşmesi ve bu sebeple alacaklının alacağını vaktinde alamamasından kaynaklanan zararın telafisi için hükmedilen temerrüt faizi niteliği gereği maddi zararları konu edinmektedir. Zira manevi zararlar, şahsın manevi varlığı ile alakalı bir azalmaya sebep olup malvarlığına ilişkin bir azalmaya sebep olmadığından, manevi zararlar bakımından temerrüt faizine hükmedilemeyecektir.²⁷⁴ Fakat niteliği itibariyle alacaklının alacağına vaktinde kavuşamamasından kaynaklanan maddi zararlar içi temerrüt faizine hükmedilmektedir.²⁷⁵ Yani temerrüt faizi, maddi zararın meydana geldiği tarih ile bu zararın tazmin edildiği tarih arasındaki ek zararın tazminidir.

Davacının, alacağını geç ödenmesinden kaynaklanan zararın giderilmesi için temerrüt faizine hükmedildiğinden, bu tazmin esasen bir faiz olmayıp gecikmeden kaynaklanan ek zararın tazminidir. Fakat idari yargılamada ek zararın tazmini için hükmolunana temerrüt faizi²⁷⁶ ifadesi kullanılmaktadır.²⁷⁷

Ayrıca belirtmek gerekir ki bazı durumlarda idari yargılama neticesinde mahkemede verilen kararlarda davacının uğradığı zararın hesaplanması bakımından zararın gerçekleştiği tarih değil de hükmün verilmesi tarihini esas alındığına uygulamada rastlanılmaktadır. Yani bu yöntemle temerrüt faizine konu yapılan zarar da giderilmiş olmaktadır. Bu yöntemle uygulamada istikrarlı olmasa da bir çözüm olarak başvurulmaktadır.²⁷⁸ Bu yöntemin uygulamada istikrar kazanmamasının

²⁷³ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 669.

²⁷⁴ Mahkeme verdiği kararla belirli hale gelen ve para olarak değerlendirilebilen bir manevi tazminatın bu tarihten önce davalı (ifa borçlusu) tarafından belirlenebilmesi ve ödenebilmesi mümkün olmadığından, gecikmiş bir ödemeden de bahsedilemez. Ancak dava açıldıktan sonra şahıs varlığına ilişkin mallar malvarlığına ilişkin mallara dönüştüğünden, mahkemenin temerrüt faize hükmetmesinden sonra borcun ödenmemesi durumunda İYUK m. 28 hükmü uyarınca faiz hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 668 vd.

²⁷⁵ HGK, T. 11.06.1997, E. 1997-11-278, K. 1997/529. (www.kazanci.com.tr).

²⁷⁶ Biz de tezimizde bu ifadeyi kullanacağız.

²⁷⁷ “Faiz; en basit biçimiyle, idarenin tazmin borcu bağlamında; kişilerin, idarenin eylem ve/veya işlemlerinden dolayı uğradıkları zararların giderilmesi istemiyle başvurularına karşın, idarenin zararı kendiliğinden ödemeyip, yargı kararıyla tazminata mahkûm edilmesi sonucunda, idarenin temerrüde düştüğü tarihten tazminatın ödendiği tarihe kadar geçen süre için 3095 Sayılı Kanuna göre hesaplanacak tutarı ifade etmektedir.” İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava D., T. 12.02.2019, E. 2019/115, K. 2019/229. (www.kazanci.com).

²⁷⁸ Detaylı bilgi ve bu hususa ilişkin eleştiriler için bakınız: Kemal Gözler, **İdare Hukuku**, Cilt II, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s. 1409-1412.

sebebi, zarara sebep olan hususun bir idari işlem ya da idari eylemden kaynaklanmasından göre değişmektedir.²⁷⁹

Mahkemeler faize hükmederken “3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun” hükümlerini esas almaktadırlar. Fakat bu kanuna sadece faiz oranlarına hükmedilirken başvurulmakta olup, hangi tarihten itibaren faize hükmedileceğini mahkemeler takdir etmektedirler. Dolayısıyla takdir hakkının kullanılmasından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle uygulamada mahkemeler ve Danıştay kararlarında istikrar sağlanamamaktadır. Gerek uygulamada gerekse doktrinde bu hususa ilişkin istikrar sağlanamaması ve farklı uygulamalar karışıklığa sebep olmaktadır.²⁸⁰

Dava açılmasının maddi hukuka ilişkin sonuçlarından birisi olan davalının (borçlunun) temerrüde düşmesi idari yargılamanın niteliği gereği uygulama ve doktrinde tartışmalıdır. Özellikle davanın açıldığı tarihte mi²⁸¹, dava açılmadan önce ilgili idareye başvuru tarihinde mi yoksa dava dilekçesinin davalı tebliğ edildiği (ifa borçlusu olduğunu öğrendiği) tarihte mi hususu tartışmalıdır.

Davanın açılmasıyla davalının (ifa borçlusunun) temerrüde düşmesi sonucu medeni yargılama hukukundan farklı olarak idari yargılamada tartışmalıdır. İdari yargılamada davanın, davalının temerrüde düşme tarihinin tespiti ve temerrüt faizinin hesaplanması bakımından doktrin ve uygulamada farklı görüş ve mahkeme kararları mevcuttur. İdari yargılama hukukunda davacının uğramış olduğu gerçek zararın tazmini ilkesi²⁸² esas alındığından, zararın gerçekleştiği tarih ile zararın tazmini anına kadarki süreçte oluşan enflasyon kaybının da karşılanması gerekir. Dolayısıyla bu enflasyon kaybının temerrüt faizi kapsamına girip girmeyeceği veya ne şekilde gireceği hususu da önem arz etmektedir. Aşağıda bu hususlara değinilerek açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

²⁷⁹ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 669.

²⁸⁰ Çetin Arslan, Mustafa Kırmızı, **Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010, s.515.

²⁸¹ Örneğin, Yargıtay 13. HD, T. 25.06.2015, E. 18674/21964, Baki Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 242; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, Cilt I-II, Beta Yayınevi, İstanbul 2000, s. 492.

²⁸² Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları” s. 670; Gözler, İdare Hukuku, s. 1420.

2.2.3.3.2. Temerrüde Düşme Tarihi

Yukarıda değindiğimiz üzere, mahkemeler faize hükmederken “3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun” hükümlerini esas almaktadır. Fakat bu Kanun’un hükümlerine sadece faiz oranlarının tespiti için başvurulmakta olup, hangi tarihten itibaren faize hükmedileceğine mahkemeler ve Danıştay takdir etmektedirler. Dolayısıyla takdir hakkının kullanılmasından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle uygulamada mahkeme ve Danıştay kararlarında istikrar sağlanamamaktadır.²⁸³ Gerek uygulamada gerekse doktrinde bu hususa ilişkin istikrar sağlanamaması ve farklı uygulamalar karışıklığa sebep olmaktadır. Bu husus hakkındaki farklı uygulama ve görüşlere değinmekte fayda olacağı kanaatindeyiz.

2.2.3.3.2.1. Zararın Meydana Geldiği Tarihi Esas Alan Danıştay

Kararları

Doktrindeki bazı görüşlere göre, zararın meydana geldiği tarihten itibaren faiz hesaplanmalıdır.²⁸⁴ Danıştay’ın vermiş olduğu kararlarından daha çok idari işlemlerden doğan zararın tazminine yönelik olanları için zararın meydana geldiği tarih davalının temerrüde düşme tarihi olarak kabul edildiği görülmektedir. Danıştay’ın eski tarihli kararlarında temerrüde düşme tarihi olarak zararın meydana geldiği tarih esas alınmaktadır.²⁸⁵

İdari işleminin doğurduğu zararlardan dolayı temerrüde düşme tarihinin zararın meydana gelme tarihinin esas alındığı durumlar, uygulamada kamu görevlileri hakkındaki tam yargı davalarında söz konusu olmaktadır.²⁸⁶ Hükmedilen temerrüt faizi de meydana gelen zararın bir unsuru olduğundan, temerrüde düşme

²⁸³ Gözler, **İdare Hukuku**, s. 1420 vd; Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, 670 vd.

²⁸⁴ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s.711

²⁸⁵ Örneğin, “Bu nedenle olay tarihinden itibaren yasal faizi ile birlikte 15.108,90 liranın davalı idareden alınarak davacılara verilmesine (...) oybirliğiyle karar verildi.” Danıştay 6. D. T. 17.11.1982, E. 1978/1400, K. 1982/3761. Bir başka kararında; “Kadrosuzluk ve makam tazminatı farklarının geç ödenmesi sebebiyle davacının uğradığı zararın karşılığı olarak, tahakkuk dönemi ile ödemenin yapıldığı tarih arasında geçen süre için yasal faiz işletilmesi gerekeceğinden, mahkemece uygulanacak yasal faizin idareye başvuru tarihinden itibaren hesaplanması yolunda verilen kararda isabet görülmemiştir.” Danıştay 11. D., T. 11.06.2004, E. 2004/1236, K. 2004/2781. Benzer yönde başka bir karar için bakınız: Danıştay 12. D., T. 30.11.1998, E. 1995/6978, K. 1998/2918. (www.kazanci.com).

²⁸⁶ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 670; Gözler, **İdare Hukuku** s. 1425.

tarihinin zararın meydana geldiği tarih olarak esas alınmasını isabetli kılmaktadır. Bu doğrultuda doktrinde ileri sürülen görüşler²⁸⁷ ve Danıştay'ın vermiş olduğu kararlar, İYUK'taki temerrüt faizine ilişkin hükümlerin düzenleniş amacı ve özüne uygun düşmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklar için açılan davalarda Yargıtay da bu yönde kararlar vermektedir.²⁸⁸

2.2.3.3.2.2 Zararın Tazmini Amacıyla İdareye Başvuru Tarihini Esas

Alan Danıştay Kararları

İdari davalara ilişkin idari eylemlerden doğan zararların tazmininde temerrüt faizine hükmedilirken birçok Danıştay kararında idareye başvuru tarihi esas alınmaktadır. Yani zarar gören kişi (davacı), zararın tazmini amacıyla davalı idareye başvurduğu tarih temerrüde düşme tarihi olarak kabul edilmektedir. Danıştay'ın bu yönde verdiği kararların temelinde İYUK m. 13'teki hüküm yatmaktadır.²⁸⁹

İYUK m. 13'e göre, idari bir eylem neticesinde hakkı ihlal edilen kişi idareye karşı dava açmadan önce, zarara sebep olan bu eylemi yazılı bildirilmişse bildirim tarihinden; başka bir şekilde öğrenilmişse öğrenme tarihinden itibaren bir yıl içerisinde ve her halükarda eylem tarihinden itibaren beş yıl içerisinde eylemi gerçekleştiren idareye başvuruda bulunarak zararlarının giderilmesini (hakkının yerine getirilmesini) talep etmesi gerekir. Zarar göreninin ilgili idareye zararın giderilmesi için yaptığı başvuruyu Danıştay özel hukuk uyuşmazlıklarında geçerli olan ihtar olarak kabul etmektedir.²⁹⁰

Örneğin, hizmet kusuru neticesinde meydana gelen zararın tazmini amacıyla idareye başvuruda bulunulduğu tarih Danıştay tarafından idarenin temerrüde düşme tarihi olarak değerlendirmektedir.²⁹¹ Yine benzer şekilde, Danıştay bir memurun (kamu görevlisinin) meslekten çıkarılmasına ilişkin yapılan idari işlemin iptal edilmesi üzerine görevine başlatılıp mahrum kaldığı döneme ait parasal hakkı da

²⁸⁷ Gözler, **İdare Hukuku**, s. 1425 vd.

²⁸⁸ *Dava haksız eylemden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle davalı olay tarihinde temerrüde düşmüştür. İstek halinde hükmedilen tazminata olay tarihinden faiz yürütülmesi gerekir*", Yargıtay 4. HD T. 25.4.2005 tarih ve E.2004/10119, K.2005/4369 sayılı kararı.

²⁸⁹ Gözler, **İdare Hukuku** s. 1425; Kaplan, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları", s. 670.

²⁹⁰ Kaplan, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları", s. 670.

²⁹¹ Danıştay 10. D., T. 12.07.1995, E. 1994/7359, K. 1995/3559, (www.kazanci.com).

davalı idare tarafından ödenen memurun (davacının) faiz talebini davalı idareye ilettiği (başvurduğu) tarihten itibaren faize hükmedilmesine karar vermiştir.²⁹² Danıştay, iptal ve tam yargı davalarında idari eylem veya işlem neticesinde meydana gelen zararların tazmini yanında faiz talebinde de bulunulması durumunda idari davanın açıldığı tarihte, şayet davalı idareye başvuru gerekiyorsa başvuru tarihinden itibaren faize hükmedilmesi içtihadında istikrar sağlamıştır.²⁹³

2.2.3.3.2.3. Zararın Tazmini İçin Yapılan Başvurunun İdarece Açık veya Zımni Ret Edilmesi Tarihini Esas Alan Danıştay Kararları

Davalı idarenin dava açılmasıyla temerrüde düşme tarihine ilişkin bir diğer içtihat ise zararın tazmin edilmesi amacıyla davacının (idari eylem/işlem neticesinde zarar görenin) başvurusunun idare tarafından açık ya da zımni olarak reddedildiği tarih, davalı idarenin temerrüde düşme tarihidir. Davacının idareye başvuru tarihini esas alan Danıştay kararlarında olduğu gibi burada da Danıştay İYUK m. 13'teki hükümden hareket etmektedir. Bu yönde verilen Danıştay kararlarının öncekilerden farkı, burada zararın tazmini için idareye yapılan başvuru tarihinin değil de idarenin bu başvuruyu açık ya da zımni ret tarihinin esas alınmasıdır.²⁹⁴ Yani burada idarenin başvuruya cevap tarihi temerrüde düşme tarihidir.

Danıştay'ın bu yönde kararları dikkate alındığında, zarar görenin zararın tazmini için idareye yaptığı başvurunun reddedildiği tarihten itibaren temerrüt faizine hükmedilebilecektir.²⁹⁵

2.2.3.3.2.4 Davanın Açıldığı Tarihi Esas Alan Danıştay Kararları

Yukarıda sayılan temerrüde düşme tarihlerinin esas alındığı Danıştay kararların yanında Danıştay'ın temerrüde düşme tarihi olarak esas aldığı bir diğer tarih, idari davanın açıldığı tarihtir. Danıştay'ın bu yöndeki kararları önceki

²⁹² Danıştay 12. D., T. 12.04.2011, E. 2009/300, K. 2011/1636, (www.kazanci.com).

²⁹³ “Belirtilen durum nedeniyle, hukuka uygun bulunmayan T.C. Emekli Sandığı Yönetim Kurulu kararına dayanılarak, davacının yetim aylığından kesilen 935,00 TL tutarın, İdareye başvuru tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesi gerekmektedir.” Danıştay 5. D., T. 10.04.2002, E. 2000/623, K. 2002/1607. Benzer yönde Danıştay kararı için bakınız: Danıştay 11. D., T. 17.02.2014, E. 2011/5443, K. 2014/309, (www.kazanci.com).

²⁹⁴ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 671.

²⁹⁵ Bu yönde verilen Danıştay kararları için bakınız: Danıştay 10. D., T. 18.02.1998, E. 1996/4835, K. 1998/703; Danıştay 10. D., T. 16.11.1999, E. 1997/5989, K. 1999/6046; Gözler, *İdare Hukuku*, s. 1426-1427.

kararlarına nisbeten yeni karar olup, artık bu yönde verdiği kararların istikrar sağladığını söyleyebiliriz. Yani Danıştay, artık önceki verdiği kararlarından vazgeçip idari davanın açıldığı tarihte davalı idarenin temerrüde düştüğü hususunda içtihat birliğine varmıştır denilebilir. Ayrıca Danıştay’ın önceki kararları incelendiğinde bazı spresifik konuların niteliğinden ötürü farklı tarihlerin temerrüde düşme tarihi olarak esas alındığı görülmektedir. Buna karşın, Danıştay’ın temerrüde düşme tarihi olarak genel kabul gördüğü temerrüde düşme tarihi (özellikle yeni tarihli kararlarla istikrar kazanan) idari davanın açıldığı tarihtir.²⁹⁶

Danıştay’ın bu uygulamasının temelinde esasen Yargıtay içtihatları ve Borçlar Kanunu’nun temerrüde ilişkin hükümleri yer almaktadır. Zira Borçlar Kanunu m. 117’de düzenlenen “*Muaccel bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşer.*” hükmünden de anlaşılacağı üzere, ifa borçlusunun temerrüde düşürülmesi için ihtar şarttır. Fakat Borçlar Kanunu m. 117’deki hüküm akdi borç ilişkileri bakımından düzenlenmiştir. Akit dışı borç ilişkileri için borçluya ihtar bulunulması şart değildir.²⁹⁷ Örneğin haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmede ihtar şart olmayıp zararın gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmektedir (TBK m. 117/2).

Yargıtay içtihatları ve Borçlar Kanunu m. 117’deki hükümlerden hareketle idari yargıda tam yargı davaları bakımından da idarenin temerrüde düşürülmesi için ihtar şartı aranmaz. Zira idarenin sorumluluğu kural olarak akit dışı ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Yani davacının maddi zararları idarenin tek taraflı olarak icra ettiği idari eylem veya işlemler neticesinde meydana gelmektedir. Dolayısıyla idarenin eylem veya işlemi neticesinde meydana gelen zararlar bakımından temerrüt faizinin talebi için idareye ihtar gönderilmesi şart değildir. Ayrıca zararın miktarının belli olmaması veya bilinmemesi de temerrüt faizine engel değildir.

İdari davanın açılabilmesi için öncelikle ilgili idareye başvuruda bulunulması bir ihtar niteliğinde olmayıp, idari davanın açılabilmesi için bir ön koşul olma niteliğindedir. Zarara uğrayan kişinin idareye karşı zararın tazmini amacıyla dava

²⁹⁶ Kaplan, “İdari Yargılama Dava Açmanın Sonuçları”, s. 671 vd.

²⁹⁷ Yargıtay kararlarında bu durum açıkça ifade edilmektedir. İlgili karar için bakınız: Yargıtay 4. HD, T. 25.04.2005, E. 2004/10119, K. 2005/4369, (www.kazanci.com).

açabilmesi için takip etmesi gereken yasal bir aşamadan ibarettir. Dava açılmadan önce idareye başvurulması ile tarafların uzlaşması da amaçlanmaktadır. İdareye başvurulması ile başlayan süreç vasıtasıyla davalı idarenin meydana gelen zararı ödeyip ödememesi iradesin ortaya çıkarılması ve zararın netleşmesi adına önem arz etmektedir.²⁹⁸

Neticeyi talebin arttırılması yoluna, başvurulması durumunda davalı idarenin hangi tarihten itibaren temerrüde düştüğü hususuna değinmekte de fayda olacaktır. Bilindiği üzere 11.03.2013 tarihinde 6459 sayılı Kanun ile İYUK m. 16'ya eklenen yeni hükümle birlikte tam yargı davalarında tarafların neticeyi talebin arttırılması yoluna başvurabilme imkânı getirilmiştir. Yani taraflar tam yargı davalarında neticeyi talebin arttırılması yoluna başvurarak dava konusu yaptığı talebini arttırabilirler.²⁹⁹

İYUK m. 16'da belirtilen *“tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere arttırılabilir ve miktarın arttırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir.”* hükmünden de anlaşılabacağı üzere, neticeyi talebin arttırılması ile artırılan miktar için hangi andan itibaren faizin yürütüleceğini kesin olarak belirlemek mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu hususa ilişkin Danıştay'ın verdiği kararlarda idarenin hangi tarihten itibaren temerrüde düştüğüne ilişkin bir içtihat birliği henüz sağlanamamıştır.³⁰⁰

²⁹⁸ “Kararın, maddi tazminata idari başvuru tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesine ilişkin kısmına gelince; idari eylem ve işlemlerle ilgili davalarda izlenen ön karar veya idari silsileye yönelik başvurular, dava öncesi bir uzlaşma eğiliminin görünümleridir. Dava öncesi bu gelişimler, davalının ödememe olgusunu belirlemede de yardımcı olur. Yargı açısından ise dava açılınca çekişme başlayacak ve olası bir kabul durumunda davalının ödememe iradesi sergilenmiş olacaktır. Bu bakımdan, ödememe iradesinin yargısal süreçte kesinlik kazandığı dava tarihi, faizin de başlangıcı olacaktır. Bu durumda, hükmedilen maddi tazminata dava tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekirken, idari başvuru tarihinden itibaren faiz yürütülmesinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 8. D. T. 05.07.2004, E. 2003/5646, K. 2004/3154, (www.kazanci.com).

²⁹⁹ Islah bir taraf usul işlemi olup bir davada dava konusu (talep sonucu), dava sebebi veya taraflar bakımından kısmen veya tamamen değişiklik yapma imkânını taraflara vermektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Budak ve Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, s. 209 vd.

³⁰⁰ Bu husus esasen bir çok açıdan adli yargı mercilerindeki yargılamalarında da tartışılmış ve nihayetinde içtihadı birleştirme kararıyla çözüme kavuşturulmuştur. Yargıtay İBK Büyük Genel Kurulunun oyçokluğu ile verdiği 24.05.2019 tarih ve E.2017/8, K.2019/3 sayılı Kararına göre, “bir miktar para alacağının faizi ile birlikte tahsiline karar verilmesinin talep edildiği kısmi davada, dava

Davacının tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirttiği dava konusu miktarı artırmasına imkân tanıyan 2577 Sayılı Kanun'un ilgili hükmü uyarınca, davacının arttırdığı miktar açısından faize hükmedilme tarihi, idarenin temerrüde düşmüş sayılma tarihi olan miktar artırmaya ilişkin dilekçenin davalı idareye tebliğ edildiği tarihtir.³⁰¹

Danıştay'ın vermiş olduğu kararlara göre, idari dava açılmasından önce idareye başvurulması ya da adli yargıda dava açıldıysa bu başvuru yada adli yargıda dava tarihinden; şayet doğrudan idari dava açılması gerekiyorsa davanın açıldığı tarihten itibaren idare temerrüde düşmüş sayılır.³⁰²

Sonuç olarak, dava açılmasına idarenin temerrüdü sonucunu bağlamak idarenin sorumluluğuna yol açan sebepler ve idari sorumluluğun niteliğiyle pek bağdaşmadığını söyleyebiliriz.

2.2.3.4. Zamanaşımı Kesilmesi

Medeni yargıda, davanın açılması ile zamanaşımı süreleri kesilir. (TBK m. 154; MK m. 714). Zamanaşımının kesilmesi, davanın açılması neticesinde meydana gelen en önemli maddi hukuka ilişkin sonuçlardan birisidir.³⁰³ TBK m. 154'e göre davanın açılması ile yani dava dilekçesinin mahkeme defterine kaydedilmesi ile zamanaşımı kesilir. Bunun için dava dilekçesinin davalıya (davalı idareye) tebliğ

konusu miktarın kısmi ıslahla faiz talebi belirtilmeksizin arttırılması hâlinde, arttırılan miktar bakımından dava dilekçesindeki faiz talebine bağlı olarak faize hükmedilecektir.” (RG: 27.9.2019, 30901).

³⁰¹ “Bakılan davada, davacılar tarafından, 16/05/2016 tarihli dilekçeyle bilirkişi raporu uyarınca tazminat miktarı arttırılmış, anılan dilekçe 24/05/2016 tarihinde davalı idare kayıtlarına girmiştir. Dolayısıyla bakılan davada arttırılan tazminat miktarı bakımından, idarenin temerrüde düştüğü tarih olan 24/05/2016 tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekirken, arttırılan tazminat miktarına, idareye ilk başvurulduğu tarih olan 11/05/2015 tarihinden itibaren faiz yürütülmesinde hukuka uygunluk görülmemiştir.” Danıştay 15. D., T. 24.10.2017, E. 2017/1169, K. 2017/5908. Danıştay 15. D. 09.01.2019 tarih ve E.2017/414, K.2019/59 sayılı kararı. Karşı oy yazısında ise şöyle denmektedir: “İdare Mahkemesince hükmedilen 125.474,07-TL'lik maddi tazminat miktarının ıslah dilekçesiyle arttırılan 75.474,07-TL'lik kısmına ıslah dilekçesinin mahkeme kaydına girdiği 16/05/2016 tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte hükmedilmesi gerektiğinden, temyize konu istinaf kararının bu gerekçeyle kısmen bozulmasına karar verilmesi gerektiği oyuyla çoğunluk kararına gerekçe yönünden katılmıyoruz”.

³⁰² Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 02.12.2013, E. 2010/2742, K. 2013/4312.

³⁰² Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 02.12.2013, E. 2010/2742, K. 2013/4312.

³⁰³ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.421.

edilmesi şart değildir.³⁰⁴ Zira davanın açılmış olması zamanaşımının kesilmesi için yeterlidir.

Davanın açılmasıyla kesilen zamanaşımı süresi, dava devam ettiği sürece her bir usul işlemi ile yeniden işlemeye başlar (TBK m. 157). Fakat belirtmek gerekir ki, zamanaşımının kesilmesi için en belirgin husus, davanın açılmış olmasıdır. Şayet dava hakkında daha sonra açılmamış sayılmasına karar verilirse, dava açılmasına bağlanan tüm hukuki sonuçlar da ortadan kalkacağından, kesilmiş olan zamanaşımı da hiç kesilmemiş sayılacaktır.³⁰⁵

Davanın açılması ile zamanaşımının kesilmesi daha çok özel hukuk ilişkileri ile ilgilidir. Dolayısıyla esasen medeni yargılama hukukunun konusunu teşkil eder. İdari yargılama hukuku bakımından ise idari davanın açılması ile zamanaşımının kesilip kesilmeyeceği veya ne şekilde kesileceği hususu tartışmalıdır. Danıştay eski tarihli bir kararında, zamanaşımı iddiasının kamu düzenine ilişkin olduğundan yargılamanın her safhasında ileri sürülebileceğini ve incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁶

Doktrinde idari davanın zamanaşımını keseceği görüşüne³⁰⁷ karşın; idari yargının niteliği gereği zamanaşımının idari davanın açılması ile kesilmeyeceği görüşü savunulmuştur. İdari davanın açılması ile zamanaşımının kesileceğini savunan görüştekiler görüşlerini Fransız hukukunda mevcut olan tam yargı davalarında idari davanın açılması ile zamanaşımı kesilmesi düzenlemesine

³⁰⁴ Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..”, s. 194.

³⁰⁵ Buna karşın davayı gören mahkemenin yetkisizlik ya da görevsizlik kararı vermesi durumunda ise HMK m. 20’deki hüküm uyarınca taraflara tanınan iki haftalık süre içerisinde dava dosyasının yetkili veya görevli mahkemeye gönderilmesinin talep edilmesi durumunda dosya yetkili ve görevli mahkemeye gönderilir ve davaya kalındığı yerden devam edilir. HMK m. 20’de düzenlenen bu durumda dava konusu hak ile zamanaşımı süresine ilişkin TBK m. 158’de “davanın reddine ek süre” hükmü düzenlenmiştir. TBK m. 158’de, “*Dava veya def’i; mahkemenin yetkili veya görevli olmaması ya da düzeltilebilecek bir yanlışlık yapılması yahut vaktinden önce açılmış olması nedeniyle reddedilmiş olup da o arada zamanaşımı veya hak düşürücü süre dolmuşsa, alacaklı altmış günlük ek süre içinde haklarını kullanabilir.*” hükmüne yer verilerek davacıya altmış günlük ek süre davanın devamını sağlayarak zamanaşımı süresinin dolmasından ötürü meydana gelen zararı bertaraf etme imkânı tanınmıştır. Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulu**, s. 1653-1654; Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..”, s. 194.

³⁰⁶ Danıştay 9.D. T.10.01.1972, E.1971/1057 K.1972/2

³⁰⁷ Gözübüyük ve Tan, **İdare Hukuku**, s. 965 vd; Sıddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt: III, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s. 1967.

dayandırmaktadırlar.³⁰⁸ Hukukumuzda da Fransız hukukundaki ilgili düzenlemelere benzer düzenlemeler mevcut olmakla birlikte³⁰⁹ bu düzenlemelerin idari yargılama görev alanına girip girmediği tartışmalı olması ve ayrıca bu düzenlemelerle ilgili süreler bakımından dava açılmasına bağlanan herhangi bir sonucun belirtilmemiş olması nedeniyle idari davanın açılmasıyla zamanaşımının kesileceği sonucuna varılamamaktadır.

Kanaatimizce, davanın açılmasıyla zamanaşımının kesilmesi hususunun idari yargılamaya uygulanmaması gerekmektedir. Zira idari yargılamadaki dava açılmasına ilişkin süreler maddi hakka ilişkin olmayıp idari yargılama düzenine ilişkindir. Dolayısıyla idari yargılamadaki dava açma süreleri ile dava konusu olan hak ve bu hakkın tabi olduğu zamanaşımı ve hak düşürücü süreler arasında herhangi bir bağ yoktur. Bu yönüyle niteliği gereği özel hukuk uyuşmazlıklarından kaynaklanan medeni yargılamadan farklılık arz etmektedir.

İdari yargı düzenindeki dava açma süreleri, dava konusu yapılan haktan bağımsız olarak düzenlenmiştir. Bu sürelerin zamanaşımı süresi olmayıp hak düşürücü süre olduğu görüşü genel olarak kabul görmektedir.³¹⁰ Hak düşürücü süreler de niteliği itibariyle davanın açılmasıyla kesilmez; korunmuş olurlar. Dolayısıyla idari yargılama hukukunda dava açılmasıyla zamanaşımının kesileceğinin kabulü durumunda idari yargı düzenindeki dava açma sürelerinin de hak düşürücü süre olmayıp zamanaşımı süreleri niteliğine dönüştürüleceği anlamına gelmektedir.³¹¹ Doktrindeki baskın görüş ve uygulamada bu durumun kabul görmediği aşikârdır.

Davanın açılması ile zamanaşımının kesileceği hususunun idari yargılama bakımından tartışmalı olduğu bir diğer durum da müteselsil sorumluluktaki

³⁰⁸ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 672

³⁰⁹ Örneğin 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 34’üncü maddesine göre, “İlgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak beş yıl içinde alacaklıları tarafından geçerli bir mazerete dayanmaksızın, yazılı talep edilmediğinden veya belgeleri verilmediğinden dolayı ödenemeyen borçlar zamanaşımına uğrayarak kamu idareleri lehine düşer”. Keza 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Hakkında Kanunun 97’nci maddesine göre “Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, iş kazası, meslek hastalığı, vazife malullüğü ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğrar”.

³¹⁰ Bu hususa ilişkin detaylı bilgi için bakınız: Gürsel Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.

³¹¹ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 672-673.

borçlulardan biri aleyhine dava açılması halinde diğer borçlu bakımından da zamanaşımının kesilip kesilmeyeceğidir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, idari yargılamada istisnai durumlar dışında idari davanın açılması ile zamanaşımının kesilmeyeceği görüşü hâkim olmaktadır ve biz de bu görüşü savunmaktayız. Dolayısıyla zamanaşımının kesilmeyeceği görüşünden hareketle müteselsil sorumluluktaki borçlulardan aleyhine dava açılmayan kişi bakımından zamanaşımının kesilip kesilmeyeceğinin tartışılmasında bir hukuki yarar da olmayacaktır. Fakat istisnai durumlarda zamanaşımının kesilmesi ve azınlık görüşü de olsa idari davanın açılmasının zamanaşımını keseceği görüşünden hareketle müteselsil sorumlulukta aleyhine dava açılmayan kişi bakımından zamanaşımının kesilip kesilmeyeceğine değinilmekte bu açıdan fayda olacaktır.

Özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklarda medeni yargılama hukukunda müteselsil sorumlulukta (TBK m. 162 vd) aleyhine dava açılmayan kişi bakımından da zamanaşımı kesilmektedir (TBK m. 155)³¹². İdari yargılamada (tam yargı davalarında) müteselsil sorumluluk hususuna çok nadiren de olsa rastlanılmaktadır.³¹³

Danıştay da bu hususa ilişkin vermiş olduğu bir kararında, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediye'sinin aynı meselede ayrı ayrı yaptıkları işlem sebebiyle müteselsilen sorumlu olduklarına hükmetmiştir.³¹⁴

Sonuç olarak, idari yargılama düzenindeki dava açma süreleri zamanaşımı süreleri değil; hak düşürücü süre niteliğindedir. Davanın açılması ile hak düşürücü süre korunur. Hak düşürücü sürelerin kesilmesi gibi bir durum da söz konusu olamaz ve hak düşürücü süreler mahkemece her zaman re'sen nazara alınır (TBK m. 161)³¹⁵. Medeni yargılama hukukundaki zamanaşımı süreler mahkemece re'sen nazara alınamazken; idari yargı düzenindeki dava açma süreleri mahkemece re'sen nazara

³¹² Özsumcu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..", s. 194; Buna karşın, TTK m. 751'e göre kambyo senetlerinde alacaklının kambyo senedi borçlularından birine karşı açmış olduğu davayla zamanaşımı sadece davalı borçlu için kesilir, diğer borçlular için işlemeye devam eder. Keza faiz isteme hakkı saklı tutulmuş olsa bile şayet talep edilmemişse, bunun için zaman aşımı kesilmez. Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, s. 242.

³¹³ Gözler, **İdare Hukuku**, s. 1372-1381.

³¹⁴ Danıştay 14. D. 6.2.2018 tarih ve E.2017/4111, K.2018/397 sayılı kararı.

³¹⁵ Özsumcu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..", s. 195.

alınmaktadır. Zira idari düzendeki süreler (hak düşürücü süreler) kamu düzenine ilişkindir.³¹⁶

2.2.3.5. Davalının İyiniyetinin Kötüniyete Dönüşmesi

Davanın açılmasının doğurduğu maddi hukuka ilişkin bir diğer sonuç davalının iyiniyetinin kötüniyete dönüşmesidir. MK m. 3'te düzenlenen (sübjektif) iyiniyet hükmü, bir hakkın kazanılmasına veya bir hukuki sonucun meydana gelmesine engel olan durumunun bilinmemesini ifade etmektedir.³¹⁷ İyiniyet hükmü gereği dava açılıncaya kadar (aleyhine dava açılan) davalı iyiniyetli olduğu kabul edilir. Davanın açılmasından sonra ise haberdar olması nedeniyle iyiniyeti ortadan kalkar ve kanunen korunan iyiniyeti artık kötüniyete dönüşür. Davalının iyiniyetin kötüniyete dönüşmesi, esasen davanın açılması ile değil dava dilekçesinin davalıya tebliği ile gerçekleşmektedir. Zira davalı tebliğ ile önceden bilmediği ya da bilmek durumunda olmadığı vakılardan haberdar olduğundan iyiniyeti de o zaman ortadan kalkmaktadır.³¹⁸

Davanın görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılması ya da davanın açılmamış sayılması durumlarında, davalı taraf dava konusu yapılan hususlardan artık haberdar olduğundan iyiniyetli olarak sayılamayacaktır. Yani bu gibi usuli nedenlerle davanın reddi durumlarında artık kötüniyete dönüşen iyiniyetin tekrardan dava açılmadan önceki iyiniyetli sayıldığı ilk haline dönüştürülmesi mümkün olamayacaktır. Benzer şekilde, usulsüz tebliğin söz konusu olduğu durumlarda, tebligat mevcut olmasına rağmen, usulüne uygun olarak yerine getirilmemiştir. Dolayısıyla usulsüz tebliğ muhatabın öğrenmesi ile geçerli hale gelecektir. Usulsüz tebliğin hukuken geçerli hale geleceği an, muhatabın usulsüz tebliği öğrendiğini beyan ettiği tarihtir (Tebliğat Kanunu m. 32/2). Bu durumda aleyhine dava açılan davalı, usulsüz tebliği öğrendiği andan itibaren artık dava konusu vakılardan haberdar olduğundan, daha sonraki süreçte davanın usulden reddi (örneğin, davanın açılmamış sayılması) durumlarında da yine iyiniyet kötüniyete dönüşmüş

³¹⁶ Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s.375

³¹⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 1671.

³¹⁸ Özümucu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların.." s. 196; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 1671.

sayılacaktır..³¹⁹ Buna karşın, davalı aleyhine davanın açıldığından hiç haberdar olmamışsa, iyiniyetinin kötünüyete dönüştüğünden de bahsedilemeyecek ve iyiniyetli olduğu hukuken korunmaya devam edecektir.

2.2.3.6. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararının Sonuçlarından Geçmişe Etkili Şekilde Yararlanma

İdare mahkemelerinin iptal kararları geçmişe etkili olduğu halde, Anayasa Mahkemesi'nin verdiği iptal kararları, 1982 Anayasasının 153/5. maddesi uyarınca geçmişe etkili olamamaktadırlar. Anayasa mahkemesinin iptal kararları geleceğe yönelik olan kararlardır.³²⁰

Yani Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği kanun hükümlerinin yürürlükte olduğu dönemde bu hükümlere uygun şekilde yapılan idari işlemler, Anayasa Mahkemesinin iptal kararından kural olarak etkilenmediğinden geçerli olmaya devam edecektir. Anayasa mahkemesinin iptal ettiği kanun hükümleri yürürlükteyken iptal edilen hükümle ilgili dava açılmış ve reddedilmişse, iptal kararından sonra yeniden dava açılırsa, bu durumda geçmişe yönelik haklar talep edilebilir.

Buna karşın, Anayasa mahkemesinin iptal kararından sonra ilk defa açılacak bir davada, sadece iptal kararından sonraki ve ileriye yönelik talepler dava konusu yapılabilir. Davacı artık iptal kararından önceki sürece ilişkin taleplerde bulunamaz. Yani iptal kararından önce açılmış bir davanın reddi durumunda, iptal kararından sonra yeniden açıldığında, hem geçmişe (iptal kararından önceki talepler) hem de ileriye yönelik talepler ileri sürülebilir. Fakat ilk defa iptal kararından sonra açılacak davalarda sadece ileriye yönelik talepler dava konusu yapılabilir.³²¹ Örnek vermek gerekirse, vergi kanunu Anayasa Mahkemesince iptal edildiğinde, iptal kararından önce tahsil edilen vergilerin ödenmeyeceği açıktır.³²² Anayasa Mahkemesinin iptal

³¹⁹ Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..”, s. 197.

³²⁰ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s.1186

³²¹ Anayasa'nın iptal kararından önce dava açan davacının bu sonuçtan yararlanabilmesi bakımından iptal edilen hükmün iptali için Anayasa'ya aykırılık itirazında bulunmuş olması da şart değildir. Danıştay'ın uygulamaları bu yöndedir. Örnek Danıştay kararı için bkz. Danıştay İDDK T.08.10.2009 tarih ve E. 2009/611, K. 2009/1769 sayılı kararı.

³²² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.1187.

kararlarının geçmişe etkili olmamasının amacı; kazanılmış hakları korumak, hukuki güvenliği ve kamu düzenini sağlamaktır.³²³

İptal kararlarının geçmişe yürümemesinin istisnaları bulunmaktadır. Milletvekilliği dokunulmazlığı kaldırılan ya da milletvekilliği düşürülen milletvekili Anayasa Mahkemesine dava açtığında, iptal kararından geçmişe etkili olarak yararlanacaktır.³²⁴

Anayasa Mahkemesinin iptal kararının iptal edilen kanuna dayanılarak verilen ceza mahkumiyet kararı üzerindeki etkileri anayasada düzenlenmemiştir.³²⁵ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7.maddesinde “ (1) İşlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir ceza veya güvenlik tedbiri hükmolunmuşsa infazı ve kanuni neticeleri kendiliğinden kalkar.(2) Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur...” düzenlemesi yer almaktadır. Ceza Kanunu'ndaki hüküm uyarınca anayasa mahkemesinin iptal kararının ceza yargılamasında fail lehine durum yarattığında derhal uygulanmalıdır. Lehe olan hüküm uygulanmadığında, adalet ve eşitliğe aykırı olunacağı değerlendirilmektedir.³²⁶ Nitekim, Ceza davasında lehe olan iptal kararının geçmişe etkili olarak uygulanması gerektiği hakkında Yargıtay kararı da bulunmaktadır.³²⁷

³²³ Burhan Kuzu, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:52 s:185-229, İstanbul 2011, s.214.

³²⁴ Nohutçu, **Anayasa Hukuku**, s.388.

³²⁵ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s.459.

³²⁶ M. Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M.Emin Alşahin ve Kerim Çakır, **Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s.143.

³²⁷ Yargıtay 5.Ceza D. T.09.03.1998 E.1982/854.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARININ DİĞER YARGI YOLLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. GENEL OLARAK

İdari yargılama hukuku, idarenin kamu hizmeti faaliyetlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarının çözüme kavuşturulduğu yargı yoludur. İdari yargı yolunun düzenlenme amacı, kişilerin idarenin haksız idari eylem ve idari işlemlerine karşı korunmasıdır.³²⁸ İdari yargılama hukukunun en temel amacı ve temel işlevi idarenin eylem ve işlemlerinin hukukilik açısından denetiminin yapılması olduğundan, idari yargılama hukuku bu yönüyle hukuk muhakemeleri yargılamasından farklılık arz etmektedir.³²⁹ Zira medeni yargılama hukukunda kişiler arasındaki özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlık çözümü, subjektif hakların tanınması ve tespiti amacıyla yapılmaktadır. Ayrıca medeni yargılama hukukunda genel olarak taraflarca getirilme ve tasarruf ilkesi hâkimken; idari yargılama hukukunda resen araştırma ilkesi hâkimdir.³³⁰ Resen araştırma ilkesinin idari yargılamaya hâkim olmasının sonucu olarak idari yargıda yargılamayla ilgili birtakım farklılıklar da meydana gelmektedir.

Medeni yargılama hukukundaki gibi idari yargılama hukukunda da davanın açılması ile dava konusu olan uyuşmazlığın kesin bir şekilde çözülmesinin yanında sırf dava açılması ile meydana gelen davanın açılmasına bağlanan bazı neticeler vardır. HMK ve İYUK'ta gerek davacı ve davalı taraf gerekse üçüncü kişiler açısından dava açılmasıyla meydana gelen bazı neticeler düzenlenmiştir. Hem idari

³²⁸ Ejder Yılmaz, “İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi/Değiştirilmesi Yasağı”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 1983/3-4, 1983, s. 24-25; Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 660 vd.

³²⁹ Ersin Şekerci, “Yönetmelik Yargılama Usulünde Derdestlik”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1989/3, 1989, s. 431 vd.

³³⁰ Yılmaz, “İdari Yargıda İddia..”, s. 24.

hem de medeni yargılama hukukunda sırf davanın açılmasıyla meydana gelen bu neticeler usul hukukuna ilişkin olabileceği gibi maddi hukuka ilişkin de olabilir.³³¹

İdari yargıda, dava açılması maddi ve usul hukukuna dair sonuçlar meydana getirdiğinden, davanın açılmış sayılması ve davanın açıldığı tarihin tespiti önem arz etmektedir. 2577 sayılı Kanunda, dilekçelerde nelerin bulunması gerektiği, dilekçelerin verileceği yerler bulunmakta iken dava açılmasının sonuçları düzenlenmemiştir. Düzenleme olmaması davanın açılmasının sonuçlarının meydana gelmeyeceği anlamına gelmemektedir.

İdari yargılama hukukunun aksine medeni yargılama hukukunda ise davanın açılmasının sonuçları belli ve açık bir şekilde HMK ve diğer kanunlardaki özel hükümlerinde düzenlenmiştir. HMK ve diğer kanunlardaki özel hükümlerde düzenlenen bu davanın açılmasına bağlanan neticelerin bazıları idari yargılama hukukunda da uygulama alanı bulmaktadır. Bunun yanında HMK ve diğer kanunlardaki özel hükümlerde belirtilen dava açılmasına bağlanan neticelerden bir kısmının ise idari yargılama hukukunda uygulama alanı bulup bulmayacağı tartışmalıdır. İdari yargılama hukukunun niteliği itibari ile bu neticelerden bir kısmı uygulanamayacak veya idari yargılama hukukunun niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulama alanı bulacaktır.

Dava konusu hukuki uyuşmazlığın çözümüne ilişkin nihai karar ile davanın tarafları bazı durumlarda üçüncü kişiler bakımından hukuk düzeninde birtakım neticeler meydana gelecektir. Bunun yanında sırf davanın açılmış olmasıyla da bazı neticeler meydana gelmektedir. Dava açılması ile meydana gelen neticeler, esasen medeni yargılama hukuku ile idari yargılama hukuku bakımından önemli ölçüde benzerlik arz etmektedir. Fakat dava açılmasının doğurduğu neticeler bakımından her iki yargılama arasında bazı önemli farklılıklar da mevcuttur. Şüphesiz idari yargılama hukuku ile medeni yargılama hukuku (ve bazı Borçlar Kanunu hükümleri) arasındaki bu farklılıklar, HMK ve TBK' daki dava açılmasına bağlanan neticelerin birer genel hüküm olarak kabul edilip idari yargılama hukukunda da uygulanmasının mümkün olup olmaması hususundan kaynaklanmaktadır.

³³¹ Kıyak, **Dava Açılmasının Usul.**, s. 39 vd.

Tezimizin bu bölümünde, idari yargılama hukukunda dava açılmasının maddi hukuk ve usul hukukuna ilişkin meydana getirdiği neticeleri, diğer yargı yolları ile karşılaştırmalı³³² olacak şekilde ele alıp değerlendirmelerde bulunacağız. HMK ve diğer kanunlardaki özel hükümlerde belirtilen dava açılmasına bağlanan neticelerinden idari yargılama hukuku bakımından uygulanıp uygulanmayacağı, uygulama ve doktrinde tartışmalı olan hususlar üzerinde duracağız. Ayrıca HMK ve diğer kanunlardaki özel hükümlerde belirtilen dava açılmasına bağlanan neticelerin genel kural olarak kabul edilmesi durumunda, bu genel kaidelerin idari yargıda ne şekilde tezahür edeceği hususu üzerinde de duracağız.

3.2. İDARİ DAVA AÇILMASININ SONUÇLARININ MEDENİ YARGILAMA İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.2.1. Davanın Görevsiz Mahkemede Açılması Bakımından Karşılaştırılması

İdari davalarda da medeni yargılama hukukunda olduğu gibi davanın açılacağı görevli ve yetkili mahkeme kanunla belirlenmiştir. Kanunla belirlenen yetkili ve görevli mahkemede davanın açılması ile bu mahkemenin görev ve yetkisinin sabitleneceği sonucu ortaya çıkacaktır.³³³ Bu kabulün yanında idari yargılama hukukunda davanın açıldığı mahkemenin görev ve yetkisinin sabitlendiği hususu bazı durumlarda farklılık arz etmektedir. İdari yargılamada davanın farklı bir yargı yolunda (örneğin, adli yargıda) açılması sebebiyle davanın reddedilmesi durumunda, bu usulden ret kararının kesinleşmesinden itibaren otuz gün içerisinde görevli mahkemede (ve doğru yargı yolunda) idari dava açılabilir ve bu halde dava, görevsiz yargı yolunda açıldığı tarihte açılmış kabul edilir (İYUK m. 9).

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, dava şartları hususu, medeni yargılama hukukunda olduğu gibi idari yargılama hukukunda düzenlenmemiş olup, medeni

³³² Belirtmek gerekir ki, tezimizin ilgili yerlerinde karşılaştırmalı hukuk bakımından Fransız hukukuna ilişkin düzenlemeleri de göz önüne alarak incelemede bulunacağız.

³³³ Kıyak, **Dava Açılmasının Usul**, s. 173 vd.

yargılama hukukundaki dava şartlarına ilişkin hükümler, niteliğine uygun düştüğü ölçüde idari yargılamada da uygulanmaktadır.³³⁴

Görevli mahkemede ve idari yargı yolunda davanın açılması durumunda dava şartları ve davanın açılmasına bağlanan sonuçların meydana gelmesinde esas alınan tarih davanın açıldığı tarihe göre belirlenir. Ayrıca davanın açıldığı tarihe göre dava karara bağlanır. Aynı şekilde görevsiz mahkemede açılma durumunda da yine davanın görevsiz mahkemede açıldığı duruma göre hüküm verilir. Fakat bu hususa ilişkin Danıştay vermiş olduğu bir kararında davanın görevli ya da görevsiz mahkeme olması fark etmeksizin açıldığı tarihte değil; dava konusu yapılan idari işlem/eylemin yapıldığı tarihe göre hüküm verilmesi gerektiğini belirtmiştir.³³⁵

Davanın doğru yargı yolunda açılması bir dava şartıdır. HMK’da yargı yolunun dava şartı olduğu, görev kurallarına ilişkin dava şartlarının yer aldığı HMK m. 114/b’de düzenlenmiştir. Dava şartları, dava süresince her zaman taraflarca ileri sürülebilir veya mahkemece resen incelenir ve noksanlığı tespit edilirse dava usulden reddedilir. (HMK m. 115)³³⁶ İYUK m. 2’de belirtildiği üzere, idari işlem veya idari eylem neticesinde meydana gelen zararlardan ötürü ilgili idareye karşı idari dava açılır. İdari yargı yolunun görev alanına giren bir davanın adli yargıda veya başka bir yargı yolunda açılması durumunda görev kurallarına aykırılık veya yargı yolunun

³³⁴ Örneğin, dava şartlarından olan dava ve taraf ehliyeti hususlarında İYUK m. 31’de HMK hükümlerine atıf yapılmaktadır. İYUK’ta idari yargılama hukukuna özgü dava şartları düzenlenmiştir. Örneğin, idare mahkemesinin ilk incelemede hangi hususları inceleyeceği (İYUK m. 14) ve hususların eksik olması durumunda nasıl karar vereceğini düzenleyen (İYUK m. 15) hükümleri mevcuttur. İYUK dışında diğer bazı özel kanunlarda da idari davaların açılmasına ilişkin bir dava şartı düzenlenebilir. Örneğin, “*Dava dosyasının incelenmesinden, davacının, yol harcamalarına katılma payı istenmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada 2464 sayılı Yasanın 89. maddesinin (a) bendinin dördüncü fıkrası uyarınca dava şartı olan meblağı yatırdığı, vergi mahkemesince yükümlü kurum lehine dava kabul edilerek söz konusu işlemin iptal edildiği, ancak kararda yatırılan meblağın iadesi yolunda bir hüküm tesis edilmediği anlaşılmıştır.*” Danıştay 9. D., T. 20.11.1997, E. 5457/3748; Aynı yönde; Danıştay 9. D., T. 17.10.2002, E. 513/4257.

³³⁵ “*...idare hukuku ilkelerine göre her işlem tesis edildiği andaki unsurları itibarıyla yargı denetimine tabi tutulur...*”, Danıştay 9. D., T. 20.11.1997, K. 5457/3748; Kıyak, **Dava Açılmasının Usul...**, s. 174.

³³⁶ “*Görev konusu kamu düzenine dair olup mahkemelerin görevi konusunda kazanılmış hak olmaz. Yargılamanın her safhasında taraflarca ileri sürülebileceği gibi mahkemece resen de nazara alınması gerektiğinden dava dilekçesinin idari yargı yerinin görevli olduğu gerekçesi ile görev yönünden reddi gerekirken yetkisizlik nedeni ile reddine karar verilmiş olması doğru olmayıp kararın bozulması gerekmiştir.*” Yargıtay 4. HD, T. 14.02.2013, E. 19068/2504.

caiz olmaması nedeniyle görevsizlik kararının verilmesi (davanın usulden reddedilmesi) gerekir.³³⁷

İdari yargı yolunda açılması gereken bir idari davanın adli yargı yolunda açılması durumunda, davanın açıldığı hukuk mahkemesince dava şartı noksanlığı nedeniyle davanın usulden reddedilmesi gerekir.³³⁸ Yargıtay vermiş olduğu kararlarında idari yargı yolunun görev alanına giren davaların adli yargı yolunda açılması durumunda, davanın usulden reddine kararının verilmesiyle yetinilmesi gerektiğini³³⁹, ilgili dava dosyasını görevli idari mahkemeye gönderemeyeceği, idari yargı düzenince adli yargının davanın reddi kararından sonra hangi işlemlerin yapılacağını İYUK m. 9’da ayrıca düzenlendiğini, İYUK m. 9 gereği davacının süresi içerisinde yeniden dava açması gerektiği ve bu nedenle HMK m. 20’deki düzenlemenin idari yargı bakımından uygulanamayacağına ilişkin kanaatimizce de isabetli hükümler vermiştir.³⁴⁰

Dolayısıyla yukarıda belirtilen hükümlerden de anlaşılacağı üzere, idari yargı yoluna giren bir davanın adli yargı yolunda açılması durumunda, hukuk mahkemesince görevsizlik kararı ile davanın usulden reddedilmesi gerekir. Aynı şekilde hukuk mahkemesince dava dosyasının idare mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir; fakat dosya kendiliğinden idare mahkemesine gönderilmez. İdari işlemten kaynaklanan bir davanın açılabilmesi için hak düşürücü süreler

³³⁷ Özekes, **Pekcanitez Usul**, s. 1434.

³³⁸ “Davacı, emekli olduğunu, ödenmeyen kıdem tazminatı alacağını talep etmiştir... Yargı yolunun caiz olması dava şartlarındandır. Mahkemenin dava şartı olması nedeniyle öncelikle adli-idari yargı yolu uyumsuzluğunun çözmesi gerekir. Mahkemece isabetli şekilde anılan uyumsuzluğun çözümünün idari yargıya ait olduğu tespit edilmiş ancak görevsizlik kararı verilmiştir. 6100 Sayılı HMK 115/2. maddesine göre mahkeme, dava şartı noksanlığın tespit ederse davanın usulden reddine karar verir. Mahkemece anılan düzenleme göz önüne alınmadan görevsizlik kararı verilmesi, buna bağlı olarak davalı lehine yargılama giderlerine hükmedilmemesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 9. HD, T. 17.01.2012, E. 54610/683, (www.kazanci.com).

³³⁹ “Yerel mahkemece 6100 sayılı HMK hükümlerine göre açılmış bulunan dava dilekçesinin mahkemenin görevsizliği nedeni ile reddi ile birlikte karar kesinleştiğinde idare mahkemesine gönderilmesine karar verilmiş bulunması isabetli olmamıştır. Ne var ki bu yanılmanın giderilmesi için yeniden yargılama yapılmasına gerek bulunmadığından HMK m. 438/son gereğince kararın düzeltilerek onanması gerekmiştir.” Yargıtay 4. HD, T. 07.06.2012, E. 7951/10045, (www.kazanci.com).

³⁴⁰ Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 262 vd.

İYUK'ta düzenlenmiş olup, bu süreler içerisinde davanın açılmamasına ilişkin hükümler ayrıca İYUK m. 14 ve m. 15'te düzenlenmiştir.³⁴¹

İdare mahkemesinde açılması gereken bir davanın adli yargı yolunda (hukuk mahkemelerinde) açılması durumunda yapılması gereken işlemlere (izlenecek yola) ilişkin hükümler HMK ve İYUK'ta birbirini tamamlayıcı nitelikte düzenlenmiştir. İYUK m. 9'da çözümü idari yargı yolunun (Danıştay, idare ve vergi mahkemelerinin) görev alanına giren hukuki uyuşmazlıklarının adli yargı yolunda dava konusu edilmesi durumunda, bu davalara ilişkin hukuk mahkemelerince görevsizlik nedeniyle ret kararı verildiğinde, bu ret kararının kesinleşmesiyle izlenecek yol düzenlenmiştir. Şöyle ki hukuk mahkemelerinin görevsizlik nedeniyle verdiği ret kararının kesinleşmesi üzerine otuz günlük süre içerisinde görevli mahkemede dava açılabilmesi, görevsiz yargı olan adli yargı yoluna başvuru tarihinin idari yargı yolunda açılacak dava bakımından da başvuru tarihi olarak kabul edileceği düzenlenmiştir. Kesinleşmeden itibaren otuz günlük sürenin geçirilmiş olmasına rağmen idari dava açılması bakımından geçerli olan dava açma süresi henüz geçirilmemişse, görevli idare (duruma göre Danıştay veya vergi) mahkemesinde dava açılabilmesi belirtilmiştir.³⁴²

HMK m. 20'de düzenlenen görevsizlik kararı üzerine yapılacak işlemler, hukuk davaları bakımından geçerli olup idari davalar bakımından uygulama alanı bulmaz. Zira idari davaların görevsiz mahkemede açılması durumunda yapılacak işlemlere ilişkin İYUK m. 9'da özel bir hüküm (izlenecek yol) düzenlenmiştir.

Adli yargı yolunun görev alanına giren bir davanın idari dava olarak açılması durumunda da benzer bir yol izlenilmektedir. Adli yargının görev alanına giren bir dava yargı yolunun caiz olmamasına rağmen idari yargılamaya konu yapılması durumunda, idari yargılamada verilen görevsizlik kararının kesinleşmesi üzerine on günlük süre içerisinde adli yargı yolunda yeni bir dilekçe ile davanın açılması gerekir. On günlük süre (6100 sayılı HMK ile iki haftalık süre) içerisinde yeni davanın adli yargı yolunda açılması durumunda, idari yargıda açılıp görevsizlik

³⁴¹ Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 263 vd. Bu yönde Yargıtay kararları için bakınız: HGK, T. 27.02.2008, E. 2008/21-139, K. 2008/204; 10. HD, T. 30.04.2012, E. 3308/7625, (www.kazanci.com). Aynı yönde bkz. 10. HD, T. 05.05.2011, E. 16468/6782 (**Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi**).

³⁴² Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 260 vd.

kararı verilen davanın devamı niteliğine kabul edilir.³⁴³ Böylelikle davanın açılmasına bağlanan sonuçlar bakımından görevsiz mahkemede açılış tarihi esas alınır.³⁴⁴

Hukuk mahkemelerinin görev alanına giren bir davanın idari yargı yoluna konu yapıp görevsizlik kararı verilerek dava reddedilmişse, hukuk davaları bakımından uygulama alanı bulan HMK m. 20'deki prosedür bu durumda da uygulama alanı bulacaktır. Yani görevsizlik nedeniyle ret kararının kesinleşmesinden sonra taraflara tebliğinden³⁴⁵ itibaren iki hafta içinde görevsizlik kararı veren mahkemeye başvurularak dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesi talep edilmelidir. Bu iki haftalık süre içerisinde dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi talep edildiğinde, görevsiz olan idari yargı yolundaki davanın açılış tarihi hukuk mahkemesi için de davanın açılış tarihidir. Hukuk mahkemesindeki dava, idare mahkemesindeki davanın devamı niteliğindedir. İdari davanın açılmasıyla meydana gelen neticeler, hukuk mahkemesinde açılan dava bakımından da devam eder.³⁴⁶

Bu durumda dava dosyasının hukuk mahkemesine gönderilmesinin idare mahkemesinden talep edilmesi yeterli olmakla birlikte doktrinde adli yargı yolunda (hukuk mahkemelerinde) ayrıca bir dava dilekçesinin verilerek yeni bir davanın açılması da tavsiye edilmiştir.³⁴⁷ Zira idari ve adli yargı yolunun nitelikleri gereği farklı yorumlanacak kuralları olduğundan hak kaybının olmaması adına yeni bir dava dilekçesinin verilmesinin tarafların lehine olabileceği görüşü doktrinde ileri sürülmüştür.³⁴⁸

HMK m. 20'de öngörülen süreye riayet edilmezse, idari yargı yolunda açılan dava açılmamış sayılır ve davanın açılmasına bağlanan neticeler de ortadan kalkar. Örneğin, zamanaşımı kesilmemiş sayılacak ve hak düşürücü süreler de korunmamış

³⁴³ Bu hususa ilişkin Yargıtay kararı için bakınız: HGK, T. 27.02.2008, E. 21-140/205, (**Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi**). Aynı yönde bkz. 10. HD, T. 25.12.2012, E. 10482/26913, (**www.kazanci.com.tr**).

³⁴⁴ Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 259.

³⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, HMK m. 20/1'de yer alan “*bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten...*” ibaresinin Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. (RG, T. 23.02.2016, S. 29633). Böylelikle kararın verildiği tarih değil bu kararın tebliği tarihi ile iki haftalık süre başlar.

³⁴⁶ Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 260.

³⁴⁷ Karavelioğlu, **Açıklamalı İçtihatlı ve İstinaf..**, s.371; Danıştay İDDK, T.31.05.2007, E.2006/4713 K.2007/1302,

³⁴⁸ Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 260 vd; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. I, s. 741-742.

olacaktır. Bu durumda, TBK m. 158’de belirtilen altmış günlük munzam süre (ek süre) seçeneği dışında tarafın yapabileceği bir şey mümkün değildir.³⁴⁹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ‘Mesutoğlu-Türkiye’ davasında vermiş olduğu kararında idari yargı yolu ile adli yargı yolunun görev alanına ilişkin bir uyuşmazlık hakkında konuyu teyit edici karar verilmiştir. Söz konusu davada, hukuk mahkemesinde açılan davada görevsizlik kararı verildiğinden, kararın kesinleşmesinden itibaren on günlük süre içerisinde dava açılması durumunda dava dosyası idare mahkemesine gönderilmesine hükmedilmiştir. Tarafın süresi içinde başvurması ile dava dosyası idari yargı yoluna (idare mahkemesine) gönderilmiş ve idare mahkemesi de başvuran tarafa dava dilekçelerinin İYUK’taki ilgili hükümlere göre tamamlaması gerektiğini belirterek eksikliklerin tamamlanması için süre vermiştir. Bu eksikliklerin tamamlanmaması nedeniyle idare mahkemesince davanın usulden reddine karar verilmiş ve dosyanın tekrar hukuk mahkemesine gönderilmesine karar verilmiştir.³⁵⁰ İdare mahkemesinin verdiği bu karar Danıştay tarafından onanmış ve karar kesinleşmiştir. AİHM’e karar taşınmış ve AİHM, İYUK m. 9’un çok katı bir şekilde uygulanarak fazla şekilci davranıldığını ve bu durumun da İHAS m. 6’daki adil yargılanma hakkı ile başvurucunun mahkemeye erişim hakkını zedelediğine hükmetmiştir.

AİHM, İYUK m. 4 ile m. 9’un düzenleniş amacının idare mahkemelerine erişimi sağlamak ve kolaylaştırmak olduğunu belirterek, alternatif çözümlerin olabileceği usuli bir hata nedeniyle taleplerin incelenmesinin reddedilmesinin etkin koruma hakkına zarar verdiğini belirtmiştir³⁵¹. Kanaatimizce bu karar yerinde olup

³⁴⁹ Yılmaz, Şerh, s. 252 vd; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usûlü**, C. I, s. 743.

³⁵⁰ İdare mahkemesi söz konusu kararında, “Bir ihtilaflı idare mahkemesinin yetki alanına girdiği, ancak, davanın asliye hukuk mahkemesinde açıldığı durumlarda, İdari Yargılama Usûlü Kanununun asliye hukuk mahkemesinin idare mahkemesi lehine görevsizlik kararı vermesini öngörmediğini, başvuranların, İYUK m. 3’e uygun olarak, doğrudan İdare Mahkemesinde dava açmış olmaları gerektiğini...” gerekçesine yer vermiştir.

³⁵¹ AİHM 2. Daire, T. 14.10.2008, Başvuru no: 36533/04, ‘Mesutoğlu-Türkiye’ kararı. AİHM’in bu kararına atıfta bulunan Danıştay 3. Dairesi, bir kararında idari işleme karşı 30 günlük başvuru süresini kaçıran davacı için vergi mahkemesinin davayı usuli reddetmesine ilişkin kararının AİHM’in bahsi geçen kararında gösterilen gerekçeleri nedeniyle bozmuştur. Söz konusu davada Danıştay 3. Dairesi, davaya idare veya vergi mahkemesinden hangisinde görüleceği yönündeki belirsizlik davacıya yüklenmemiştir. Danıştay 3. D., T. 21.1.2015, E. 2013/5292, K. 42, **Danıştay Dergisi**, Y. 2015, S. 140, s. 11-14.

görevli yargı yolu (görevli mahkeme) tespiti yükünün davacı tarafa yükletilmesi, adil yargılanma ve etkin hukuki koruma ilkelerine uygun düşmemektedir.³⁵²

3.2.2. Harcın Yatırılmaması Bakımından Karşılaştırılması

HMK m. 323 ve devamındaki maddelerde yargılama giderlerinin; harçlar, yargılama masrafları ve vekâlet ücretinden ibaret olduğu açıkça belirtilmiştir (HMK m. 323-333). Yargılama giderleri, genel olarak mahkemenin yargılama faaliyetini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için lazım olan giderlerin tamamıdır.³⁵³

Dava harcı, mahkemelerin yaptığı/yapacağı yargı hizmeti sebebiyle taraflardan makbuz karşılığında almış olduğu belirli bir miktardaki paradır.³⁵⁴ Harçlar taraflardan alınırken ne miktarda harcın alınacağı (harç miktarı), HMK m. 332/2 ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'ndaki oranlara göre belirlenmektedir.

Dava açılırken davacıdan bir başka ifadeyle mahkemeden hukuki himaye talebinde bulunandan alınan harçlar, Harçlar Kanunu'na göre başvurma harcı, karar ve ilam harçlarıdır (Harçlar Kanunu m. 27). Harca ilişkin olan ilgili hükümler kamu düzenine ilişkin olduğundan, bu hükümlerin aksi taraflarca kararlaştırılamaz.³⁵⁵ Davanın açılması ve görülüp karar verilebilmesi için lazım olan harçların yanında bir davada yargılama masrafları da vardır. Yargılama masrafları, dava harçlarının dışında mahkemeler tarafından yargılama hizmetinin yerine getirilebilmesi için gerekli harcamalardır.³⁵⁶

³⁵² Akkan, **Pekcanitez Usul**, s. 265.

³⁵³ Zekeriyâ Yılmaz, **Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 17 vd; Demir, **İstirdat Davası**, s. 43-44.

³⁵⁴ Yılmaz, **Hukuk Davalarında Yargılama**, s. 297 vd.

³⁵⁵ Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 68. Konusu para ile ölçülebilen davalardaki nisbi karar ve ilam harcı, dava konusu yapılan miktarın dörtte biri dava açıldığı anda peşin alınır (Harç. K. m. 28). Diğer dörtte üçü ise dava sonunda karardan itibaren iki aylık süre içerisinde ödenir. Eğer bu iki aylık süre içerisinde geriye kalan dörtte üçlük harç miktarı ödenmezse, vergi dairesince tahsil olunur (Harç. K. m. 37). Demir, **İstirdat Davası**, s. 43-44.

³⁵⁶ Örneğin, taraflara gönderilen tebliğ ve postalar, keşif, bilirkişi ya da tanık giderleri yargılama masraflarına örnek olarak gösterilebilir. Demir, **İstirdat Davası**, s. 44. Gider avansı, davanın açılması anında peşin alınan ve yargılamanın yapılabilmesi için gerekli olan mecburi masraflar için alınan ücrettir ve bir dava şartıdır (HMK m. 114). Bir davada taraf vekil aracılığı ile kendisini temsil edilmişse, davayı kazandığında lehine vekâlet ücretine mahkemece hükmedilir. Eğer davanın lehine sonuçlandığı taraf, vekil ile aracılığıyla temsil edilmemişse, lehine vekâlet ücretine hükmedilmez. Yılmaz, **Hukuk Davalarında Yargılama**., s. 20 vd., Gider avansı, davanın açılması anında peşin alınan ve yargılamanın yapılabilmesi için gerekli olan mecburi masraflar için alınan ücrettir ve bir dava şartıdır (HMK m. 114). Bir davada taraf vekil aracılığı ile kendisini temsil edilmişse, davayı

Harca ve yargılama giderlerine ilişkin genel olarak zikredilen bu hükümler, esasen HMK hükümlerine tabi olan yargılamalar bakımından geçerlidir. Dolayısıyla özel hukuk uyuşmazlıklarından kaynaklanan davalardaki yargılamalar, harçlar ve yargılama giderleri, Harçlar Kanunu hükümlerine göre belirlenecektir.

İdari yargılama hukukunda dava açılırken İYUK m. 4'deki hüküm gereği dava açılması için gerekli olan harç ve posta ücreti yatırıldıktan sonra deftere kaydedilir ve dava açılmış sayılır. Dolayısıyla açılan idari davanın açılmış sayılması için dava harcı ve posta ücretinin yatırılmış olması gerekir (İYUK m. 4/1).

Harçlar Kanunu'nda peşin olarak yatırılması gereken harçların peşin olarak yatırılmamasının yaptırımının ne olacağı Harçlar Kanunu'nda açıkça düzenlenmemiştir. Buna karşın idari yargılama hukukunda bu duruma ilişkin İYUK'un ilgili hükümlerinde bu durum düzenlenmiş ve idari davalar bakımından çözüme kavuşturulmuştur.³⁵⁷ İYUK m. 6/1'deki ilgili hükümlere (özellikle de 1. ve 4. fıkraya) bakıldığında; *"1. Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına veya 4 ncü maddede yazılı yerlere verilen dilekçelerin harç ve posta ücretleri alındıktan sonra deftere derhal kayıtları yapılarak kayıt tarih ve sayısı dilekçenin üzerine yazılır. Dava bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılır... 4. Herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde, otuz gün içinde harcın ve posta ücretinin verilmesi ve tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hâkimi, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Harç veya posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanmazsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur."* hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, peşin ödenmesi gereken harç veya posta ücretinin ödenmemesi durumunda ilgiliye ödenmesi için bildirimde bulunularak süre verileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla harcın mahkemece bildirimde bulunularak verilen süre içerisinde de ödenmemiş veya eksik ödenmiş olması durumunda idari

kazandığında lehine vekâlet ücretine mahkemece hükmedilir. Eğer davanın lehine sonuçlandığı taraf, vekil ile aracılığıyla temsil edilmemişse, lehine vekâlet ücretine hükmedilmez. Yılmaz, **Hukuk Davalarında Yargılama...**, s. 20 vd.

³⁵⁷ İlhami Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: XX, S: 1, 2016, s. 582.

yargılama hukuku bakımından da ağır ve önemli yaptırımları mevcut olmakta ve idari dava açılmamış sayılmaktadır.³⁵⁸

İdari yargılama hukuku bakımından harcın yatırılmamasının sonucu ve mahkemenin yapması gereken işlemler açıkça düzenlenmişken; medeni yargılama hukukunda harcın yatırılmamasının yaptırımı açıkça düzenlenmemiştir. Medeni yargılama hukukunda harcın yatırılmamasına ilişkin hükümün yer aldığı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 120'ye baktığımızda, davacının davayı açarken dava ve yargılamaya ilişkin harcı peşin olarak mahkeme veznesine yatırması gerektiği belirtilmiştir (HMK m. 120). Fakat HMK'da peşin olarak mahkeme veznesine yatırılması gereken harcın hiç ya da tam yatırılmaması durumunda mahkemenin nasıl davranacağına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır.³⁵⁹

HMK m. 120/2'de ise, 'gider avansı' hüküm altına alınmış ve dava şartı olan gider avansın eksik veya hiç yatırılmaması durumunda davacıya iki haftalık kesin süre verileceği düzenlenmiştir. Gider avansının aksine harcın eksik ya da hiç yatırılmamasına ilişkin herhangi bir hükme HMK'da yer verilmemiştir. Dava açılırken davacının gider avansını yatırması HMK'da dava şartı olarak düzenlenmiş ve davanın görüldüğü mahkemece dava şartı olan gider avansının yatırılmış olmasını resen araştırabilmekte ve taraflar da dava sonlanıncaya kadar her zaman bu hususu ileri sürebilmektedir. (HMK m. 114). Ayrıca dava şartı olan gider avansının yatırılmaması halinde bu eksiklik davacı tarafından süresi içerisinde giderilmemişse, dava usulden reddedilecektir. Görüldüğü üzere gider avansının yatırılmaması halinde tamamlattırılması için davacıya sürenin mahkemece verileceği ve yine tamamlattırılmazsa davanın usulden reddedileceği HMK'da düzenlenmesine karşın harcın eksik veya hiç yatırılmaması durumunda HMK'da açık bir hüküm bulunmamaktadır³⁶⁰. Ayrıca HMK m. 344'te³⁶¹, kanun yoluna (istinafa) başvuruda

³⁵⁸ Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması", s. 582.

³⁵⁹ Budak ve Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, s. 169.

³⁶⁰ Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması" s. 583.

³⁶¹ HMK m. 344: "İstinaf dilekçesi verilirken, istinaf kanun yoluna başvuru harcı ve tebliğ giderleri de dâhil olmak üzere tüm giderler ödenir. Bunların hiç ödenmediği veya eksik ödenmiş olduğu sonradan anlaşılırsa, kararı veren mahkeme tarafından verilecek bir haftalık kesin süre içinde tamamlanması, aksi hâlde başvurudan vazgeçmiş sayılacağı hususu başvurana yazılı olarak bildirilir. Verilen kesin süre içinde harç ve giderler tamamlanmadığı takdirde, mahkeme başvurunun yapılmamış sayılmasına karar verir."

bulunulması sebebiyle ödenmesi gereken harcın eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi durumunda, kararı veren ilk derece mahkemesi taraflara bir haftalık kesin süre verir ve bu kesin süre içerisinde eksik veya hiç ödenmeyen harç ödenmezse (tamamlattırılmazsa) başvuru kanun yolundan vazgeçmiş sayılır (HMK m. 344). İstinaf kanun yolu için düzenlenen bu hükümler, kıyasen temyiz kanun yolu içinde uygulanır (HMK m. 366). Bu yönüyle HMK hükümlerinin harcın eksik veya hiç ödenmemesi durumu değerlendirildiğinde, kanun yolu aşaması bakımından harcın eksik veya hiç ödenmemesi durumunda mahkemece yapılacak işlemler açıkça düzenlenmişken; ilk derece mahkemesinde davacının dava açarken harcı eksik ödemesi veya hiç ödememesi durumunun açıkça hüküm altına alınmaması HMK bakımından bir eksiklik teşkil etmektedir.

Harcın eksik veya hiç ödememesi hususu, HMK’da açıkça düzenlenmemiş olmasına rağmen uygulama³⁶² ve doktrinde³⁶³ (İYUK m. 6’daki düzenlemeye paralel bir şekilde) davacıya mahkemece kesin sürenin verilmesi ve bu süre içerisinde de ödenmezse davanın usulden reddedileceği kabul edilmektedir. Bu durumda her ne kadar HMK’da (Harçlar Kanunu’nda) harcın eksik veya hiç yatırılmaması durumunda tamamlattırılması için ilgiliye süre verileceği açıkça düzenlenmemişse de uygulama ve doktrinde sürenin verilmesi gerektiği kabul edildiğinden, mahkemenin ne kadar süre vereceği hususu gündeme gelecektir.

İYUK m. 6’daki hüküm gereği, ilgilinin harcı eksik ödemesi veya hiç yatırmamış olması durumunda ilgiliye otuz günlük bir kesin süre verilir ve bu süre içerisinde ödenmezse tekrar otuz günlük süre verilebilmektedir. Buna karşın HMK ve Harçlar Kanunu’nda mahkemece verilecek süreye ilişkin bir düzenleme mevcut olmadığından, mahkemenin takdirine göre ilgiliye verilecek sürenin tayini gerçekleştirilecektir. Mahkeme somut olayın ve ilgililerin durum ve şartlarına göre makul süre verecek ve bu süre içerisinde eksik ödenen veya hiç ödenmeyen harcın

³⁶² Örnek Yargıtay kararı için bakınız: 3. HD, T. 31.10.2017, E.2017/6528, K. 2017/14907; HGK, T. 12.05.1982, E. 9-1180/494; 15. HD, T. 19.11.1981, E. 1594/2303.

³⁶³ Leyla Akyol Aslan, “Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 1, S: 2, s. 40 vd; Budak ve Karaaslan, **Medeni Usul Hukuku**, s. 169 vd.

tamamlattırılmasına karar vermelidir.³⁶⁴ Bu duruma ilişkin mahkemeye takdir hakkının verilmesi gerektiğinin kanuni dayanağı, yukarıda zikredildiği üzere HMK ve Harçlar Kanunu'nda açıkça düzenlenmemiş olup doktrin ve Yargıtay kararları neticesinde bu sonuca varılmaktadır. Esasen Harçlar Kanunu m. 30'daki hüküm uyarınca, ilgilinin eksik değer üzerinden peşin olarak karar ve ilam harcını ödememesi halinde dava dosyasının işleme konulamayacağı, bu harçların ödenmesi halinde dosyanın işleme konulacağı şeklindeki düzenleme, harcın eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi durumunda ilgiliye süre verilmesi gerektiğine bir yasal dayanak teşkil ettiği düşünülmekle birlikte, yine de bu husus tek başına harcın eksik ödenmesi veya hiç yatırılmadığı durumlarda süre verilmesinin açık dayanağı olduğu anlamına gelmemektedir.³⁶⁵

Medeni yargılama hukuku ve Harçlar Kanunu açısından da kabul edildiği üzere, harcın eksik veya hiç yatırılmadığı durumlarda mahkemece ilgiliye verilen süre içerisinde harç ödenmezse veya eksik harç tamamlattırılmazsa dosya işlemiden kaldırılır (HMK m. 150).

Mahkemece verilen sürenin dolması ve ilgilinin bu süre içerisinde harcı ödememesi neticesinde mahkemece verilecek karar bakımından da HMK ve İYUK hükümleri arasında farklılık mevcuttur. Zira İYUK m. 6'da ilgiliye verilen süre içerisinde harcın ödenmemesi durumunda mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Oysa medeni yargılama hukukunda, Harçlar Kanunu m. 30'daki hüküm uyarınca HMK m. 150'ye yollama yapılmakta ve dosyanın işlemiden

³⁶⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 90'ıncı maddesinde sürelerin kanunda belirtileceği veya hakim tarafından tespit edileceği, hakimin kendi tespit ettiği süreleri haklı sebeplerle artırabileceği veya eksiltebileceği, 94'üncü maddesinde de kanunun belirlediği sürelerin kesin olduğu, hakimin tayin ettiği sürenin kesin olduğuna karar verebileceği, aksi halde belirlenen süreyi geçirmiş olan tarafın yeniden süre isteyebileceği, bu şekilde verilen ikinci sürenin kesin olduğu ve yeniden süre verilemeyeceği, kesin süre içinde yapılması gereken işlemi süresinde yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkının ortadan kalkacağı hükme bağlanmıştır. Harcın ödenmemiş olması durumunda süre verilip verilmeyeceği ya da ne kadar süre verileceği hususu kanunda düzenlenmemiştir. Bu itibarla harç ödenmesi için eğer bir süre verilecek ise bu süreyi hakim tespit etmektedir. Nitekim Yargıtay kararları da bu yöndedir: Dilekçenin harç alınmadan kaydının yapılmış olması halinde davacıya tanınacak makul süre içinde gerekli harcın yatırılması sağlanarak yargılamaya bundan sonra devam olunması icap eder (7. HD, 19/6/1990, 5272/7629); Harcı ödenmeyen dava dilekçesi kabul edilmiş ve mahkemece tensip suretiyle mahkeme esas defterine kaydedilmişse ödenmesi gereken harçlar dökümlü olarak belirtilip uygun bir süre içinde ödenmesi için davacıya tebligat yapılmalıdır (16. HD, 14/3/1991, 11505/3851).

³⁶⁵ Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması" s. 584 vd.

kaldırılması kararının verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla medeni yargılama hukuku bakımından mahkemece verilen süre içerisinde harcın ödenmemesi durumunda önce dosyanın işlemten kaldırılması kararı verilecek daha sonra davanın açılmamış sayılmasına karar verilebilecektir.³⁶⁶ Dosyanın işlemten kaldırılmasından sonra bir aylık süre içerisinde yenileme talebinde bulunulursa, sadece ilk başta eksik ödenen veya hiç ödenmeyen harcın ödenmesi yeterli olup başka bir harç ödenmeyecektir.

HMK ile İYUK hükümlerinin harcın eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi durumunda değerlendirilmesinde değinilmesi gereken ve tez konumuz bakımından önem arz eden bir diğer husus, davanın açılmasına bağlanan sonuçlara etkisidir. Zira İYUK m. 6'daki hüküm gereğince harcın eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi durumunda mahkemece verilen süre içerisinde harç ödenmezse davanın açılmamış sayılmasına karar verilecek ve bu bağlamda davanın açılmasına bağlanan neticeler de kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Buna karşın Harçlar Kanunu m. 30 ve orada yapılan yollama neticesinde HMK m. 150 hükmü gereği, harcın eksik veya hiç ödenmemesi durumunda, öncelikle dosyanın işlemten kaldırılmasına karar verilecek olup doğrudan (İYUK m. 6'daki düzenleme olan) davanın açılmamış sayılmasına karar verilmeyecektir. Bu durumun neticesi olarak, dosyanın işlemten kaldırıldığı süre boyunca dava derdest kalmaya devam ettiğinden davanın açılmasına bağlanan neticeler de varlığını korumaya devam edecektir. Daha sonra davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinden sonra davanın açılmasına bağlanan neticeler de ortadan kaldırılacaktır.³⁶⁷

Yukarıda zikredilen hususlar idari yargılama ve medeni yargılama usulü açısından birlikte değerlendirildiğinde, Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'da belirtilen "*harcın eksik yatırılması*" durumunda yapılacak işlemlerin karşılığı İYUK'ta m. 6'da düzenlenmiştir. Buna karşın bu hükümlerin HMK'da tam karşılık gelecek şekilde bir hüküm mevcut değildir. Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'daki hükümler, harcın eksik yatırılmış olması veya hiç yatırılmamış olması durumunda HMK bakımından yapılacak işlemlere emsal teşkil etmektedir. HMK bakımından bu boşluk

³⁶⁶ Dava dosyası işlemten kaldırıldıktan sonra üç ay içerisinde yenilenmezse dava açılmamış sayılır (HMK m. 150).

³⁶⁷ Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması" s. 585.

Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'un yanında HMK m. 150'deki hüküm ile birlikte doldurulmuştur.

Belirtmek gerekir ki HMK hükümleri açısından oluşan bu boşluğun Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'un yanında HMK m. 150'deki hüküm ile doldurulması hususu sadece nispi harçlar bakımından söz konusu olmaktadır. Zira Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'un konusu, maktu harçlardır. Bunun yanında nisbi harçlar bakımından Harçlar Kanunu m. 16 ve m. 30'da sadece harcın eksik ödenmesi hususu hüküm altına alınmış olup harcın hiç yatırılmaması hüküm altına alınmamıştır. Buna karşın İYUK m. 6'da harcın eksik veya hiç yatırılmaması hususu hüküm altına alınmıştır. Bu açıdan maktu harcın eksik veya hiç yatırılmamış olması hususunda İYUK ile HMK hükümleri arasında farklılık mevcuttur.

Dava açılırken peşin olarak yatırılması gereken maktu harcın hiç yatırılmaması durumunda yapılması gereken işlemler bakımından HMK hükümlerinde belirsizlik mevcuttur. Nisbi harcın eksik yatırılmasına ilişkin hükümlerin maktu harcın eksik yatırılması veya hiç yatırılmaması durumunda kıyasen uygulanması hususu söz konusu olacaktır.³⁶⁸

3.2.3. Davanın Geri Alınması Bakımından Karşılaştırılması

Davanın açılmasıyla meydana gelen usul hukukuna ilişkin sonuçlardan bir tanesi de davacının davasını geri alma yasağıdır (HMK m. 123). Davayı geri alma yasağı, hem idari yargılama hem de medeni yargılama hukukunda davanın açılmasıyla meydana gelen neticedir. HMK m. 123'e göre, davacı davasını açtıktan sonra davalının açık rızası muvafakatı olmaksızın davasını geri alamaz.³⁶⁹

Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri çerçevesinde davanın geri alınması, feragatten farklıdır. Feragat, davacının dava konusu yaptığı netice-i talepten kısmen veya tamamen feragat etmesidir (HMK m. 307). Feragat ile birlikte davacı, kısmen

³⁶⁸ Harca tabi olan bir davada, ödenmesi kanunen gerekli olan harç ödenmeden devamındaki işlemler yapılmayacağından (Harçlar Kanunu, m. 27/3, 32), dava dilekçesinin mahkeme esas defterine kaydedilebilmesi için gerekli harcın peşin olarak ödenmesi gerekir. Harcın eksik ödenmesi durumunda harcın “*kıyas yoluyla*” mahkemece tamamlattırılması gerekir. Bu hususa ilişkin Yargıtay kararı için bakınız: 13. HD, T. 25.01.1994, E. 62/489, (www.kazanci.com); Öztürk, “Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması”, s. 587.

³⁶⁹ Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların..”, s. 192 vd.

veya tamamen dava konusu maddi haktan feragat etmiş olur. Feragat neticesinde mahkemenin bu hususa ilişkin vereceği hüküm maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceğinden (HMK m. 303), davacı feragat ettiği davayı aynı davalıya karşı tekrar dava konusu edemez. Davanın geri alınması ise davalının açık rızası ile geri alınabilir ve geri alınan bir dava daha sonra aynı davalıya karşı tekrar açılabilir.³⁷⁰

Feragat, esasen yargılamaya ilişkin bir taraf usul işlemi olmakla birlikte hem usuli hem de maddi hukuka ilişkin sonuç doğurur. Buna karşın, davanın geri alınması da bir taraf usul işlemi olmasına rağmen sadece usul hukukuna ilişkin sonuçlarını doğurmaktadır. Dolayısıyla maddi hukuk bakımından sonuçlarını doğurmadığından, geri alınan bir dava daha sonra tekrar açılabilir. Geri alınan bir davanın tekrar dava konusu yapılabilme riski sebebiyle kanun koyucu davalının sürekli aynı kişi tarafından aynı dava konusu ile muhatap edilip rahatsız edilmemesi için davalının açık rıza olmaksızın davanın geri alınmasını yasaklamıştır. (HMK m. 307)³⁷¹

İdari yargılama hukukunda ise, davanın geri alınmasına ilişkin bir düzenleme mevcut olmayıp davadan feragata ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Tezimizin yukarıdaki kısmında da değindiğimiz üzere, idari yargılama hukukunda HMK’da olduğu gibi davanın geri alınması yasağına ilişkin doğrudan ve açık bir hükme verilmemesi sebebiyle idari yargılama bakımından davanın geri alınması yasağının uygulama alanı bulup bulmayacağı hususu doktrinde tartışmaya sebep olmuştur.³⁷² İdari yargılama hukuku bakımından davanın geri alınması yasağının açık ve doğrudan düzenlememesinin sebebi, davanın geri alınmasının idari yargının niteliği itibarıyla medeni yargılamada olduğu kadar önem arz etmemesi ve idari yargılamanın medeni yargılamaya nazaran kısa sürmesi olarak ifade edilmiştir³⁷³. Bu durum, her ne kadar davanın geri alınmasına ilişkin hükümlerin idari yargılama hukuku açısından önemini azaltsa da tamamen bertaraf etmemektedir.

Bu duruma ilişkin belirtmek gerekir ki, ülkemizde ve Fransız hukukunda da idari yargılama bakımından davanın geri alınması yasağına ilişkin bir düzenleme

³⁷⁰ Geri alınan bir dava, daha sonra tekrar dava edilebildiğinden, kanun koyucu davalının sürekli aynı kişi tarafından aynı dava konusu ile muhatap edilmemesi ve bu şekilde rahatsız edilmemesi amacıyla davanın (açık rıza olmaksızın) geri alınmasını yasaklamıştır (HMK m. 307).

³⁷¹ Detaylı bilgi için bakınız; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1188 vd.

³⁷² Bakınız yukarıda davanın açılmasının doğurduğu sonuçlardan ‘Davayı Geri Yasağı Başlar’ başlığı.

³⁷³ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 666.

bulunmamaktadır. Fransız idari yargılama hukukunda da davacı mahkemeye sunacakları bir dilekçeyle davadan feragat edebilirler.³⁷⁴

İdari yargılama hukukundaki hükümler çerçevesinde davadan feragat³⁷⁵, davasını şimdilik geri alması demektir. Davadan feragat dava konusu haktan da feragat edildiği anlamına gelmemektedir. Dava konusu olan haktan feragat ise³⁷⁶, davacının dava konusu yaptığı haktan vazgeçmesidir. Dava konusu haktan feragat edilmesi ile hak maddi hukuk bakımından kesin bir şekilde son bulacağından artık aynı dava konusu için aynı davalıya karşı tekrar dava açılmaz.³⁷⁷

Davadan feragatin aksine davanın geri alınması durumunda davacı daha sonra aynı davalıya karşı tekrar açabilir. Dolayısıyla davanın geri alınması ile dava usulden reddedilir. Dava konusu haktan feragatin sonuçları yönüyle değerlendirildiğinde davanın geri alınması dava konusu feragata nazaran daha az başvuru yoldur. Öte yandan, davacının feragat beyanında dava konusu haktan mı feragat ettiği yoksa davadan mı feragat ettiği konusunda şüpheye düşüldüğünden, kanaatimizce, davacının davadan feragat ettiği kabul edilmelidir. Bununla birlikte davanın açılması için uyulması gereken süreler bakımından bir etkisi bulunmadığından, davanın geri alınması ile dava açılmamış sayılır ve davanın açılması için gerekli olan süreler devam ettiğinden bu süreler kaçırılmış olabilir.

Medeni ve idari yargılama hukuku arasındaki farklılığa ilişkin uygulamaya bakıldığında kanaatimizce Danıştay'ın çözümü yerindedir. Çünkü Danıştay genel usul kurallarının uygulanması bakımından açık bir yasal dayanağın mevcut olmasını mutlak olarak aramamaktadır.³⁷⁸ Hatta HMK hükümlerinin kıyasen uygulandığı

³⁷⁴ Feragate ilişkin hükümler, esasen oldukça kısa ve kapsamlı (detaya girilmeden) düzenlenmekle birlikte, genel olarak düzenlenen bu hükümlerin içi zamanla yargısal içtihatlarla doldurulmuştur. Yargısal içtihatlarda (uygulamada) feragat kavramı, “*davadan feragat*” ve “*dava konusu haktan feragat*” şeklinde iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, s. 666 vd.

³⁷⁵ Medeni yargılama hukukunda karşılığı HMK m. 123'te düzenlenen davanın geri alınmasıdır.

³⁷⁶ Medeni yargılama hukukunda karşılığı HMK m. 307'de düzenlenen davadan feragattir.

³⁷⁷ Dava konusu haktan feragat edilmesi medeni yargılama hukukundaki ‘feragat’ müessesesine, davadan feragat ise ‘davanın geri alınması’ müessesesine karşılık gelmektedir.

³⁷⁸ Örneğin, derdestlik durumunda da benzer uygulama mevcuttur.

durumlarda, Danıştay idari yargılama hukukunda hâkim olan ilkeler ışığında HMK hükümlerini uyarlayarak uygulamaktadır.³⁷⁹

HMK hükümlerine göre davanın açılması ile usul hukukuna ilişkin olan sonuçlardan davanın geri alınması yasağı başlar. Yasak olan davanın geri alınması müessesesi, idari yargılama hukukunda HMK hükümlerinin kıyasen uygulandığı durumlarda niteliğine uygun düştüğü ölçüde ve idari yargıda hâkim olan ilkeler ışığında bir çözüm ile uygulanabilmelidir. Yani davacı, dava konusu yaptığı haktan feragat etmeden sadece davasını geri alarak yeniden dava açabilmelidir. Böylelikle davacı, sürdürmek istemediği yargılamadan bir an önce kurtulabilme imkanına sahip olur.

3.2.4. Temerrüde Düşme Bakımından Karşılaştırılması

Davanın açılmasıyla davalının temerrüde düşmesi, dava açılmasının maddi hukuka ilişkin meydana gelen sonuçlardan bir tanesidir. Esasen özel hukuka ilişkin bir kavram olan temerrüt, idari yargılama hukuku açısından niteliğine uygun düştüğü ölçüde davanın açılmasıyla meydana gelen bir neticedir.³⁸⁰

Medeni yargılama hukuku bakımından davanın açılmasıyla davalının temerrüde düşme hususu incelendiği vakit, davalının temerrüde düşeceği kabul edilmekte; fakat hangi tarihten itibaren temerrüde düşüleceği hususu doktrinde tartışmalıdır. Davalının temerrüde düşme tarihinin davanın açıldığı tarih mi olduğu yoksa dava dilekçesinin davalıya tebliğ edildiği tarih mi olduğu tartışmalıdır. Yargıtay içtihatları³⁸¹ ve doktrindeki bazı yazarların görüşlerine³⁸² göre, davanın açıldığı tarihte davalı temerrüde düşer. Buna karşın, doktrinde bazı yazarlarca ileri

³⁷⁹ Sancakdar, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 243. Örneğin, “Düzenleyici işlemlere karşı ve kamu yararını yakından ilgilendiren konularda açılan iptal davalarında, işlemin yürütmenin durdurulması veya iptali kararı verildikten sonra, davacıya davadan feragat etme hakkının tanınması, yapılmış olan yargısal denetimin geçersiz sayılması, dolayısıyla davacı iradesinin yargı kararı üzerine çıkması sonucunu doğuracağından, kamu yararıyla ve idarenin yargısal denetimi yoluyla hukukun üstünlüğünü sağlama amacıyla bağdaşmamaktadır.” Danıştay 10. D., T. 20.12.2011, E. 2010/16395, K. 2011/5749.

³⁸⁰ Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açılmasının Sonuçları”, s. 668 vd.

³⁸¹ Örneğin, Yargıtay 13. HD, T. 25.06.2015, E. 18674/21964, Kuru, **İstinaf Sisteminde Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, s. 242.

³⁸² Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku** Cilt I, s. 492.

sürülen görüşe göre, dava dilekçesinin davalı tarafa tebliğ edildiği tarihte davalı temerrüde düşer.³⁸³

Davanın açılması ile davalının temerrüde düşmesi durumu idari yargılama hukuku bakımından bakıldığında, medeni yargılama hukuku aynı olmayıp aralarında bazı farklılıklar mevcuttur. Ayrıca idari yargılama hukukunda davanın açılmasıyla meydana gelen temerrüde düşme durumu, doktrin ve uygulamada bazı yönleriyle tartışmalıdır. Dolayısıyla temerrüt durumunu idari yargılama hukuku kuralları bakımından ayrıca ve özel olarak değerlendirmekte ve bu durumu medeni yargılama hukuku ile karşılaştırmakta yararlı olacaktır.

İdari yargılamanın konusunu teşkil eden tam yargı davalarında davalı idarenin temerrüde düşürülmesi için TBK m.177'deki temerrüde ilişkin hüküm uyarınca temerrüt ihtarının yapılması şart değildir. Zira davalı idarenin sorumluluğu (kural olarak) sözleşme dışı borç ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Tam yargı davasında davalı idarenin tek taraflı irade beyanıyla inşa ve icra ettiği idari işlem ve eylem neticesinde meydana gelen zarar dava konusu yapılamamaktadır. Dolayısıyla tam yargı davalarında genel ayırım çerçevesinde ihtarın gerekli olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Mahkemeler faize hükmederken ‘‘3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun’’ hükümlerini uygulamaktadır. Ancak bu kanun hükümlerinin yalnız faiz oranları kısmı uygulanmaktadır. Faizin ne zamandan itibaren başlayacağına mahkemeler takdir karar vermektedir. Takdir hakkındaki farklılıklar sebebiyle farklı faiz başlangıçları uygulanmaktadır. Danıştay ve mahkemeler kimi kararlarında zararın meydana geldiği tarihten faiz hesaplamaya başlar iken kimi kararlarında idareye başvuru tarihi, kimi kararlarda ise başvurunun idare tarafından ret tarihinden ve güncel kararlarda ise, başvuru var ise başvuru tarihinden başvuru yoksa dava açma tarihinden itibaren hesaplanmaktadır.

Son olarak maddi zarar ve ek zarar ayırımı ve bunların temerrüt faizine konu yapılıp yapılmayacağı hususu, idari davanın açılmasıyla idari davada talep edilip edilmeyeceği hususu da tartışılabilir. Davacının alacağının geç ödenmesinden

³⁸³ Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, s.242

kaynaklanan zararın giderilmesi için temerrüt faizine hükmedildiğinden, bu tazmin esasen bir faiz olmayıp (gecikmeden kaynaklanan) ek zararın tazminidir. Başlangıcını da idarenin temerrüt tarihini (örneğin idareye başvuru) değil, zararın meydana geldiği tarihin esas alınması gerekir.³⁸⁴

3.2.5. Belirsiz Alacak Davası Bakımından Karşılaştırılması

Belirsiz alacak davası 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile hüküm altına alınmış ve uygulanmaya başlanmış bir dava türüdür. Daha önceki Kanun (HUMK) döneminde özel hukuk uyuşmazlıklarından kaynaklanan davalarda belirsiz alacak davası uygulanmamaktaydı ve bu amaca nispeten hizmet eden kısmi davaya başvurulmaktaydı. Kısmi davaya nazaran belirsiz alacak davası, daha kolay ve az masraflı bir dava türü olup, davanın açılmasıyla dava konusu yapılmayan kısım için de zamanaşımının kesilmesi ve ayrıca dava konusu yapılmayan kısmın belirlenebilir hale gelmesi durumunda ıslaha (veya karşı tarafın muvafakatine) ihtiyaç olmadan artırılabilmesi açısından daha avantajlıdır.³⁸⁵

Belirsiz alacak davası, davanın açılma tarihinde dava konusu yapılan talep sonucunun belirlenebilir olmadığı durumlarda, alacağın belirlenebilir kısmının (sembolik bir kısmının) dava konusu yapılarak davanın açılması ve dava görülürken geriye kalan kısmın belirlenebilir hale gelmesi durumunda dava konusu yapıldığı dava türüdür. HMK m. 107'deki düzenleme ile dava görülürken belirlenebilir hale gelen (ilk başta dava konusu yapılmayan) kısım için tespit davasının açılabilmesi ya da tüm alacak miktarı için bir tespit davasının açılabilmesi imkânı getirilmiştir.

6100 sayılı HMK ile m. 107'de belirsiz alacak davası düzenlenmeden önce HUMK döneminde belirsiz alacak davası uygulanmazken; idari yargılama hukuku bakımından tam yargı davalarında davanın belirsiz alacak davası şeklinde açılması Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun İçtihadı Birleştirme Kararı ile uygulama alanı bulmaktaydı.³⁸⁶ Danıştay'ın 29.12.1983 tarihli İBK'sı şu şekildedir:

³⁸⁴ Bahtiyar Akyılmaz, "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, sayı 1-2, s.202.

³⁸⁵ Belirsiz alacak davasına ilişkin detaylı bilgi için bakınız: Cemil Simil, **Belirsiz Alacak Davası**, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 58 vd; Pekcanitez, **(Pekcanitez Usul)**, s. 1018.

³⁸⁶ Yasin Sezer ve Uğur Bulut, "İdari Yargıda Belirsiz Tam Yargı Davası İhtimali", **TBB Dergisi**, s.227

“Yukarıda açıklanan nedenlerle içtihadın, kamu görevlilerine ilişkin mevzuattan doğan uyuşmazlıklarda, İdari Yargılama Usûlü Kanununun 3/d maddesinde yer alan “tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktarın dava dilekçesinde gösterileceği” yolundaki hükmün, ancak bunun mümkün olduğu, yani zarar miktarının hesaplanabileceği durumlar için uygulama alanı bulunduğu, kamu görevlilerini ilgilendiren mevzuat dolayısıyla zararın tespit edilememesi nedeniyle uyuşmazlık konusu miktarın dilekçede gösterilmemiş olmasının iptal ve tam yargı davalarının birlikte açılmasını engellemeyeceği, dolayısıyla zarar miktarının tespitinin mümkün olmadığı hallerde dava dilekçesinde uyuşmazlık konusu miktar gösterilmeden tam yargı davası açılabilmesi görüşüne dayanan Beşinci ve İkinci Mürettep Daire kararları doğrultusunda birleştirilmesine 29.12.1983 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.”³⁸⁷

Danıştay, bu İBK’den sonraki süreçte de benzer şekilde zarar miktarının tespit edilebilmesinin mümkün olmaması durumunda ilgili İBK’ya atıfta bulunarak miktar belirtilmeksizin tam yargı davasının açılabilmesini belirtmiştir.³⁸⁸ Danıştay’ın açık ve net kararlarına rağmen özel hukuk uyuşmazlıklarından kaynaklanan medeni yargılama hukukunda HMK öncesi dönemde belirsiz alacak davası uygulama alanı bulmamaktaydı. 6100 Sayılı Kanun ile belirsiz alacak davası HMK’da düzenlendikten sonra, HMK m. 107’deki belirsiz alacak davasına ilişkin hükümlere paralel şekilde İYUK m. 16/4 ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu m. 46/4’e de birer cümle eklenmiştir. Bu kanunlara eklenen cümleler ile tam yargı davasında dava sonuçlanmadan (nihai karar verilmeden) önce harcın ödenmesi şartıyla bir

³⁸⁷ Pekcanitez, **(Pekcanitez Usul)**, s. 1019; Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, T. 29.12.1983, E. 1/10 (www.kazanci.com.tr).

³⁸⁸ “Danıştay Onuncu Dairesi kararında belirtildiği gibi, İdari eylem veya işlemlerden doğan zararın tazmini istemiyle açılan davalarda zararın tutarının kesin olarak belirlenmesi ve tazminata hükmedilecekse belirlenen gerçek zararın tazminine hükmedilmesi gerekmektedir. Öte yandan idare mahkemesi ısrar kararını verirken Danıştay içtihadı Birleştirme Kurulunun E: 1983/1, K: 1983/10 sayılı kararında, kamu görevlilerine ait mevzuattan doğan uyuşmazlıklarda idari işlemin neden olduğu zararın miktarının tespitinin mümkün olmadığı hallerde dava dilekçesinde miktar gösterilmeden tam yargı davası açılabilmesinin karara bağlanmış olduğunu da gerekçesine eklemiş ise de; anılan içtihadı birleştirme kararları kamu görevlilerine ilişkin mevzuattan doğan uyuşmazlıklarda idari işlem nedeniyle uğranılan ve dava açıldığında devam etmekte olduğu için zarar miktarı kesin olarak belirlenemeyen davaları kapsamakta olup, bakılan uyuşmazlıkta ise davanın açıldığı tarih itibarıyla davacının uğradığı zararın mahkemece kesin olarak belirlenmesi olanaklı olduğundan, bu yoldaki gerekçeye itibar edilmemiştir.” Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 27.10.2000, E. 996/1038, (www.kazanci.com.tr).

defaya mahsus dava konusu miktarın artırılabilceğı ve artırılmaya ilişkin dilekçenin karşı tarafa tebliğ edileceğı hüküm altına alınmıştır.³⁸⁹

3.2.6. Derdestlik Bakımından Karşılaştırılması

İdari davanın açılmasıyla usul hukukuna ilişkin meydana gelen sonuçlardan bir tanesi de derdestliktir.³⁹⁰ Davanın açılması ile dava derdest olur. Derdestlik, bir uyuşmazlığın dava konusu edilerek mahkemede görülmekte veya incelenmekte olması demektir.³⁹¹ Derdestlik bir olumsuz dava şartı olup, bir davanın açılabilmesi için o davanın derdest olmaması (başka bir mahkemede görülmemesi) gerekir (HMK m. 114). Yani derdest olan bir dava, aynı taraflar arasında aynı dava konusu ve sebebi için daha sonra tekrardan yeni bir dava açılmaz.³⁹²

İYUK'ta derdestliğe ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. İYUK'ta derdestliğe ilişkin herhangi bir hükmün olmaması, HMK'nın derdestliğe ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Zira derdestlik, yargılama hukukunun genel ilkelerindendir.³⁹³ Dolayısıyla HMK m. 114'te derdestliğe ilişkin düzenlenen hüküm niteliğine uygun düştüğü ölçüde idari davalar bakımından da uygulanacaktır.³⁹⁴

İdari yargılama hukukunun özelliğı yani kamu yararının gözetilmesi ve re'sen araştırma ilkesi nedeniyle derdestlik bir ilk itiraz değıl (olumsuz) dava şartıdır. Dolayısıyla idari yargılamada derdestlik hem taraflarca hem hâkim tarafından yargılamanın her aşamasında gözetilmelidir.³⁹⁵ Esasen idari yargıda ilk itiraz veya benzeri bir kurum da mevcut olmadığından, derdestliğin; hukuki yarar, konu, sebep

³⁸⁹ Pekcanitez, (Pekcanitez Usul), s. 1020.

³⁹⁰ Özsumcu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların..", s. 185; Zabunoğlu, **İdare Hukuku (Cilt 2)**, s. 584.

³⁹¹ Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, s. 1182. Dolayısıyla derdestliğı, davanın tekrarlanması olarak da tanımlayabiliriz. Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik", s. 92.

³⁹² HMK m. 114'te, "*Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması*" hükmüne yer verilerek derdest bir davanın tekrardan açılmayacağı ve derdestliğin bir dava şartı olduğu açıkça ifade edilmiştir.

³⁹³ Danıştay 15. D, T. 20.09.2011, E. 2011/358, K. 2011/1493.

³⁹⁴ Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik", s. 92 vd. Şekerci, "Medeni Usûl Hukukunda ve İdari Yargılama Usûlünde Derdestlik" s. 402.

³⁹⁵ Tanrıver, "Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı", s. 402.

ve usul ekonomisi ilkesi gibi hususlarla doğrudan ilişkili olduğu hesaba katılarak HMK’da olduğu gibi idari yargılamada da dava şartı olarak kabul edilmelidir.³⁹⁶

İlk açılan derdest olan davada davacıya dava dilekçesindeki eksikliğin giderilmesi tamamlattırılması için süre verilmişse verilen bu süre içerisinde de dava derdest sayılır ve aynı taraflar arasında aynı dava konusu ve sebebi için yeni bir dava açılmaz.³⁹⁷ Şayet derdest olan bir dava tekrar açılmışsa ilk açılan davadan davacı feragat etmişse artık ikinci davada derdestlikten bahsedilemez ve ikinci açılan dava derdestlik nedeniyle reddedilmez.³⁹⁸ Davacının ilk davasından feragat etmesi hâlinde ise ikinci davası derdestlik nedeniyle reddedilmez.³⁹⁹

İdari yargı yolunda açılmış (derdest) olan bir dava daha sonra ikinci kez hukuk mahkemelerinde açılırsa derdestlik dava şartı yerine yargı yolu dava şartının (HMK m. 114/1-b) incelenmesi gerekir. Farklı bir yargı yolunda açılmış olan davanın tarafları, konusu ve sebebi aynı olsa dahi görünürde derdestlik olsa dahi bu ihtimalde derdestlik hususu inceleme konusu yapılmaz. Zira burada farkı yargı yolunda davanın açılmış olması derdestlikten önce incelenmesi gereken bir husustur. Farklı yargı yolunda davanın açılmış olması hususu öncelikle incelenir ve dava reddedilirse derdestlik de kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Gerçek anlamda derdestlikten bahsedebilmek için aynı yargı yolunda açılmış iki aynı davanın söz konusu olması gerekir.⁴⁰⁰

3.2.7. İddianın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı Bakımından Karşılaştırılması

İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde davanın açıldığı anda yasak başlamakta iken, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile birlikte yazılı yargılama usulünde yasak dilekçeler aşaması sona erince başlamaktadır.⁴⁰¹ Basit yargılama usulünde ise dava dilekçesinin verilmesiyle birlikte yasak başlamaktadır. Davalının açık

³⁹⁶ Bu hususa ilişkin detaylı bilgi için bakınız: Işıklar, s. 92 vd; Özümucu, “Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların..”, s. 185-186.

³⁹⁷ Danıştay 14. D, T. 22.01.2019, E. 2016/7183, K. 2019/331, (www.kazanci.com.tr).

³⁹⁸ Danıştay 10. D, T. 25.02.2015, E. 2011/4625, K. 2015/754, (www.kazanci.com.tr).

³⁹⁹ Danıştay 10. D, T. 25.02.2015, E. 2011/4625, K. 2015/754, (www.kazanci.com.tr).

⁴⁰⁰ Tanrıver, ”Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı” s. 45.

⁴⁰¹ Ceylan, **Türk İdari Yargılama Usulünde..**,s.5.

muvafakati olmadıkça ya da talep ıslah edilmedikçe taraflar, dilekçeler aşamasından sonra taleplerini değiştirememekte, dayandığı vakaları ve davanın tarafları değiştirememektedir.

İdari yargıda ise iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı iptal davaları için farklı, tam yargı davaları için farklı uygulanmaktadır. İdari yargı da resen araştırma ilkesi olduğundan kamu düzenine ilişkin hususlar hakim tarafından resen dikkate alınmaktadır. Bu sebeple iddianın genişletilmesi yasağının kapsamı medeni yargıya nazaran bir hayli dardır. İptal davalarında, davacı dava açma süresinin sona ermesiyle iddiasını genişletip değiştirememektedir.⁴⁰² İptal davalarında, davacı dava açma süresi sona erinceye kadar talep sonucunu değiştirebilmekte iken dayandığı vakaları ise hüküm verilinceye kadar değiştirip genişletebilmektedir. Tam yargı davalarında ise bir defaya mahsus olmak üzere davacı talep sonucunu arttırabilmektedir.

Davacı dayandığı maddi vakaları ise hüküm verilinceye kadar değiştirip genişletebilmektedir.

3.3. İDARİ DAVA AÇILMASININ CEZA YARGILAMASI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Ceza yargılamasının tek bir hedefi vardır o da maddi gerçeğin araştırılmasıdır.⁴⁰³ Ceza yargılamasının nasıl yapılacağına ilişkin temel hükümler 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda yer almaktadır. Ceza yargılaması soruşturma aşaması ve kovuşturma aşamasından oluşmaktadır.⁴⁰⁴

Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 2. maddesine göre, Soruşturma kavramı: *yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre* olarak tanımlanmakta olup, kovuşturma ise: *İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre* olarak tarif edilmektedir.

Ceza yargılamasında savcılığın düzenlediği iddianamenin kabulüyle soruşturma aşaması sona ermekte olup kovuşturma aşamasına geçilmekte (CMK

⁴⁰² Kaya ve Akcan,” Medeni ve İdari Yargıda..” s,137.

⁴⁰³ Yener Ünver,Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınları, Ankara 2012.

⁴⁰⁴ Ünver ve Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.541

m.175), ceza davası açılmaktadır. Yani ceza davası açılması ile soruşturma aşaması sona ermekte kovuşturma evresi başlamaktadır. Ceza davası açılmasıyla soruşturma aşamasında şüpheli olarak adlandırılan şahıs, sanık olarak adlandırılmaktadır (CMK m.2.).

Ceza davası açılması ile savcılığın yetkileri azalmakta, savcılık karar verme makamından talep eden makam durumuna geçmektedir. Yargılamanın ana sujesi mahkeme olmaktadır.⁴⁰⁵

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun “*Dava zamanaşımı süresinin durması veya kesilmesi*” başlıklı 67. maddesinin 2. fıkrasında “*Bir suçla ilgili olarak; a) Şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, b) Şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, c) Suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, d) Sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa, mahkûmiyet kararı verilmesi, halinde, dava zamanaşımı kesilir.*” düzenlemesi yer almaktadır. İddianamenin düzenlenmesi ile dava zamanaşımı süresi kesileceğinden, iddianamenin kabulüyle ceza davası açıldığından evleviyetle ceza davası açılması ile dava zamanaşımı süresi kesilmektedir.

Soruşturma sırasındaki usuli işlemler gizli iken, (CMK 157.md) ceza davası açılmasıyla kovuşturma aşamasına geçilmekte ve yapılan duruşmalar herkese açık hale geldiğinden (CMK 182.md) yargılama aleni hale gelmektedir.

Tıpkı idari yargılama hukukunda olduğu gibi Ceza yargılama hukukunda da dava açılmasıyla mahkemenin davayı inceleme yükümlülüğü ve dürüstlük kuralına uyma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Ceza davası açılmasıyla sanığın doğruyu söyleme ve dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüğü bulursa da sanığın Anayasanın 38/5. maddesi gereği susma hakkı bulunmaktadır.⁴⁰⁶ Sanığın susma hakkı mutlak değildir. Ceza davasında sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırma yükümlülüğü bulunur (CMK 147.md).

⁴⁰⁵ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2020, s.568.

⁴⁰⁶ “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” (Any m.38/5).

Ceza davası açılmasıyla mağdur veya suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler kamu davasına katılma imkanı doğmaktadır. (CMK m.2) Ceza yargılamasında amaç maddi gerçeğe ulaşma olduğundan suçtan zarar gören kişilerin davaya katılımın sağlanması hakikate ulaşma bakımından önem arz etmektedir.

Şikayete bağlı suçlarda, ceza davası açılması sonucunda, suçtan zarar gören kişinin şikayetinden vazgeçmesi davayı düşürmektedir. Şikayetden vazgeçme kabul etmeyen sanığı etkilememektedir. (TCK m.73) Bu düzenlemenin amacı, sanığın beraat ederek toplumdaki saygınlığını geri kazanma hakkını sağlamaktır.⁴⁰⁷ Dolayısıyla, şikayete bağlı suçlarda, ceza davası açılması ile bir nevi davanın geri alınma yasağı başlanmakta, sanığın kabulüyle açılan dava düşmektedir. Şikayete bağlı olmayan suçlarda isesuçtan zarar görenin şikayetin vazgeçmesi yargılamayı etkilememektedir.

Ceza davası açılması ile mahkeme sadece iddianamede belirtilen fiil ve fail konusunda yargılama yapabilmektedir. Mahkeme fiilin nitelendirmesinde iddia ve savunmalarla bağlı olmamaktadır (CMK m.225). “*Sanık, suçun hukukî niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir hâlde bulundurulmadıkça, iddianamede kanunî unsurları gösterilen suçun değiştiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez. Cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hâller, ilk defa duruşma sırasında ortaya çıktığında aynı hüküm uygulanır. Ek savunma verilmesini gerektiren hâllerde istem üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması için süre verilir...*”(CMK.226).

İddianame yargılamanın sınırlarını çizmektedir. Sanık üzerine atılı suçun ne olduğunu bilerek savunma yapması sağlanmalıdır. İddianamede anlatılan olay ve sanığın eylemi değişmeksizin sanığın işlediği suçun niteliği ile ilgili değişiklik olduğunda ise sanığa ek savunma verilerek hüküm verilmelidir.⁴⁰⁸ Ceza

⁴⁰⁷ Centel ve Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.730.

⁴⁰⁸ Suçun Hukukî Niteliğindeki değişikliğe örnek vermek gerekirse “iddianamede hırsızlık olarak nitelendirilen eylemin güveni kötüye kullanma suçunu oluşturacağı görüşünde olan mahkemece, sanığa ek savunma hakkı da verilmek suretiyle bahse konu suçtan hüküm kurulabilecektir.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T.27.11.2018, E.2017/17-328, K.2018/575

yargılamasındaki bu yaklaşım, adil yargılanma ilkesi çerçevesinde, sanık ne ile suçlandığını bilmesi ve sanığın aydınlatılması açısından doğru bir yaklaşımdır.

İddianame sonrasında sanığın yeni suçları ortaya çıkarsa yeni iddianame düzenlenmesi gerekmektedir. İddianame sonrası cezanın arttırılması gerektiren iddialar ortaya çıktığında ise bu olaylarla ilgili yargılama yapılabilmesi için mahkemece ek savunma alınması şarttır.⁴⁰⁹ Böylelikle ceza davası açılması ile sanık hakkındaki iddianın genişletip değiştirme yasağının başladığı söylenebilmektedir.

Aynı eylemle sebebiyle, sanık için daha önceden ceza davası açılmışsa sonradan açılan dava reddedilmektedir. (CMK m.223/7) Sonradan açılan davanın derdestlik nedeniyle reddedildiği söylenebilmektedir. Yargıtay, sonradan düzenlenen iddianamenin reddine karara verilmesi gerektiği görüşündedir.⁴¹⁰

3.4. ANAYASA MAHKEMESİNDE DAVA AÇILMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.4.1. Anayasa Mahkemesinde İptal Davası Açılması Durumunda

Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün ya da bunların belirli maddelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılık taşıdığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde açılan davaya “iptal davası” ya da “soyut norm denetimi” adı verilmektedir.⁴¹¹

Anayasa Mahkemesinde herkes iptal davası açamamaktadır.⁴¹² Dava açma yetkisi, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve TBMM üyelerinin tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir (Any. m.150).

Kanunlara, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, TBMM içtüzüğüne karşı şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılık iddiasıyla açılan davalarda dava açma süresi 60 gündür (Any. m.151). 6216 sayılı Kanunun 37. maddesine göre bu süre,

⁴⁰⁹ Centel ve Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.553.

⁴¹⁰ Yargıtay 8.Ceza D. T.16.02.2017, 7402/1482.

⁴¹¹ Hasan Dinç, **Türk Anayasa Yargısında İptal Davası Açma Yetkisi ve Organ Davası**, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.12.

⁴¹² Nohutçu, **Anayasa Hukuku**, s.371.

hak düşürücü süredir. Anayasa Mahkemesi, iptal davasında iptali istenilen düzenleme ile bağlı kalmak şartıyla, başvuran kişinin ileri sürdüğü gerekçeden başka gerekçeyle de Anayasaya aykırılık kararı verebilmektedir (6216 m.43). Böylece, davacıların dava açılmasından sonra talep sonucunu (iptalini istediği düzenlemeyi) değiştirememekte; ancak dayandığı vakaları değiştirebilmektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru haricinde yapılacak/açılacak davalar harca tabi değildir. Anayasa Mahkemesine açılan iptal ve itiraz davalarında, davacıların harç ve posta giderine katlanma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

3.4.2.İtiraz Yoluyla Dava Açılması Durumunda

Mahkemeler önündeki davaya baktığı sırada, uygulanan kanunun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin Anayasaya aykırı olduğunu düşündüğünde ya da davanın taraflarından herhangi birinin öne sürdüğü anayasa aykırılık iddiasının önemli olduğu kanısına varırsa, dosyayı Anayasa Mahkemesine göndermektedir (Any.m.152). İtiraz yoluyla dava açılması “somut norm denetimi” olarak da adlandırılmaktadır.

İtiraz yoluna başvurulmasının Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılması ile en önemli farkı, iptal davası açılmasıyla iptali istenen işlemin uygulanması kendiliğinden durmazken itiraz yoluna gidilmesi ile ilk derece mahkemesindeki dava durdurulmaktadır. İtiraz yoluna başvuran mahkemede Anayasaya aykırı olduğu itiraz edilen hükmün uygulanacağı başka dosyalar için de bekletici mesele yapılarak Anayasa Mahkemesinin kararı beklenir. (6216 m.41/2.)

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse mahkeme buna uymak zorundadır (Any. m.152).

Kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz yoluyla dava açıldığında, Anayasa Mahkemesi esasa girerek ret kararı verdiğinde on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla dava açılmamaktadır (6216 m.41/1).

Anayasa Mahkemesi'nde kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, TBMM İçtüzüğü'nün iptali istemiyle açılan iptal ve itiraz yoluyla açılan davalarda, mahkeme davacıların ileri sürdüğü iptal istemiyle bağlı olmakla birlikte davacıların gerekçesiyle bağlı değildir. Dolayısıyla davacı, Anayasa Mahkemesi'nde iptal ya da itiraz yoluyla dava açtıktan sonra, iptalini istediği kanun maddesini, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri maddesini/maddelerini değiştiremezken iptal gerekçelerini değiştirip geliştirebilmektedir.

3.4.3 Bireysel Başvuru Yapılması ile Karşılaştırılması

“Herkes Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapabilir.” (6216 m.45/1)

Bireysel başvuruda bulunulması durumunda, başvuru konusu olan işlemin icrası kendiliğinden durmamaktadır. İşlemin icrasının durması için Anayasa Mahkemesi'nin tedbir kararı vermesi gerekmektedir.⁴¹³

İdari yargılama hukukunda, dava açılması ile dava derdest hale gelmekte, aynı konu ve taraf ile ilgili açılan ikinci dava derdestlik nedeniyle reddedilmektedir. Bireysel başvurularda da bu duruma paralel düzenleme mevcuttur. Aynı olay ve ihlal iddialarına yönelik yeni başvuru yapılması halinde, ikinci yapılan başvuru mükerrer başvuru olarak kabul edilmektedir. Usul kuralları gereğince mükerrer yapılan başvuru reddedilir.⁴¹⁴

⁴¹³ Hüseyin Ekinci, Musa Sağlam, **66 Soruda Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2015, s.31.

⁴¹⁴ Yunus Emre Yılmazoğlu, İsmail Emrah Perdecioğlu, Özcan Altay ve Hilmi Can Turan, **Bireysel Başvuruya Dair Sık Sorulan Sorular**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s.15.

İdari yargılama hukukunda olduğu gibi Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan kişinin de dürüst davranma yükümlülüğu bulunmaktadır. 6216 sayılı Kanun'un 51. maddesine göre başvuru hakkını kötüye kullanan kişiye yargılama giderlerinin dışında ayrıca iki bin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedileceği öngörülmektedir.

Bireysel başvuru yapanların harç yatırma zorunluluğu bulunmaktadır (6216 m.47/2). Başvuru dilekçesinin ekine harç yatırıldığına dair belgenin eklenmesi şarttır (6216 m.47/3). Harç yatırılmadan başvuru yapılması durumunda başvurana 15 gün süre verilmektedir. 15 günlük süre içerisinde eksiklik yerine getirilmezse başvurunun reddedileceğine karar verilmektedir (6216 m.47/6).

SONUÇ

Davacının idari dava açmasıyla, davanın açılmasına bağlanan sonuçlar, taraflar talep etmese dahi kendiliğinden meydana gelir. Dava açılmasının sonuçlarının bir kısmı kanunda açıkça yer alırken, çoğunluğu ise yargısal içtihatlarla belirlenmektedir. Dava açılması ile maddi hukuk ve usul hukukuna ilişkin sonuçlar kendiliğinden meydana gelmektedir.

İdari dava açılmasıyla usul hukukuna ilişkin olarak; mahkemelerin davaya bakma mecburiyetinin doğması, derdestlik meydana gelmesi, harç ve posta masrafinin yatırılması zorunluluğunun doğması, tarafların dürüst davranma yükümlülüğünün doğması, dava şartlarının belirlenmesi, üçüncü kişilerin davaya müdahale olanağının doğması, vergi davalarında vergi uyuşmazlıklarında tahsil işlemin durması, iptal davalarında dava açma süresinin sona ermesiyle davacının talep sonucuna ilişkin iddialarını genişletme ve değiştirme yasağının başlaması, idari yargı yerlerinde delil tespiti yapılması imkanının doğması, yürütmenin durdurulması isteminde bulunulabilmesi, sınırdışı etme kararının icrasının durması, duruşma isteminde bulunulabilmesi, davaların birleştirilmesiyle ayrılması imkanının doğması ve hakim reddi talebinde bulunulabilmesi sonuçları doğmaktadır.

Dava açılmasının maddi hukuka ilişkin sonuçları ise, davacının şahıs varlığı hakları malvarlığına haklarına dönüşerek bu hakların devredilebilmesi, davalı idarenin temerrüde düşmesi sonucunda tazminat istemlerinde faiz hesabının başlanması, davalının iyiniyetinin kötüniyete dönüşmesi ve Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarından geçmişe etkili olarak yararlanması sonuçlarından oluşmaktadır.

İYUK'ta derdestliğe ilişkin herhangi bir hükmün olmaması, HMK'nın derdestliğe ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Derdestliğin yargılama hukukunun genel ilkelerinden olmasının neticesi olarak

HMK'daki derdestliğe ilişkin hükümler, niteliğine uygun düştüğü ölçüde idari davalar bakımından da uygulanacaktır.

İdari yargıda da medeni yargıda olduğu gibi dava açılmasıyla tarafların dürüst davranma yükümlülüğü doğmaktadır. Mahkeme dürüst davranma yükümlülüğüne aykırı davrananlarla ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılıklarına suç duyurusunda bulunabilmektedir. Ayrıca, mahkeme İYUK 31. maddesinin Hukuk Muhakemeleri kanununda yer alan yargılama giderlerine yaptığı atıf sonucunda, davacının dürüstlük kuralına aykırı hareket ederek mahkemeyi yanıltmak ve yargılamaya uzatmaya çalışarak dava açtığı durumda idari para cezası kesilebilmektedir.

Dava açılması sonucunda üçüncü kişilerin davaya müdahale imkânı doğmaktadır. Üçüncü kişiler, davaya feri ve asli müdahalede bulunabilmektedir. Doktrinde idari yargıda asli müdahalenin varlığı tartışmalı olsa da, Danıştay güncel kararlarında asli müdahalenin idari yargıda var olduğuna karar vermiştir. Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay, müdahilin yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak kanun yollarına başvuramayacağı görüşündedir. Ancak, müdahilin açılan davanın sonucundan, çoğu zaman yanında katıldığı davalı idareden daha fazla menfaatinin etkilendiği düşünüldüğünde, mahkemeye erişim hakkı ve adil yargılanma hakkı kapsamında kanun yollarına başvuru hakkının tanınmasına ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.

Vergi mahkemelerinde dava açılması durumunda, vergi uyuşmazlıklarına ilişkin tahsil işlemleri durmaktadır. Vergi davalarında bu sonucun meydana gelmesi için dava dilekçesinin davalı idareye tebliğ edilmesi gerekmektedir.

İptal davalarında, dava açma süresinin sona ermesi ile iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı başlamakta iken, tam yargı davalarında ise karar verilinceye kadar İYUK 16. madde uyarınca davacı bir defaya mahsus olmak üzere neticeyi talebini arttırabilmektedir.

Davanın açılması ile usul hukukuna ilişkin olan sonuçlardan davanın geri alınması yasağı, HMK hükümlerinin kıyasen uygulandığı idari yargılama hukukunda niteliğine uygun düştüğü ve idari yargıda hâkim olan ilkeler ışığında bir çözüm ile

uygulanabilmelidir. Davacı, dava konusu yaptığı haktan feragat etmeden sadece davasını geri alarak yeniden dava açabilmelidir. Böylelikle davacının gereksiz zaman, emek ve para harcamaması ve bunun yanında mahkemelerin de gereksiz yere iş yükünün arttırılmaması adına davayı geri alınması imkânının tanınması yerinde olacaktır. Bu sebeple İYUK'ta davanın geri alınması ile ilgili düzenlemeler yapılması yerinde olacaktır.

Davanın açılmasıyla davalı idarenin temerrüdü meydana gelmektedir. İdari yargıda mahkemeler faize hükmederken “3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun” hükümlerini uygulamaktadır. Ancak bu kanun hükümlerinin yalnız faiz oranları kısmı uygulanmaktadır. Faizin ne zamandan başlayacağına mahkemeler takdire karar vermektedir. Takdir hakkındaki farklılıklar sebebiyle farklı faiz başlangıçları uygulanmaktadır. Danıştay ve mahkemeler kimi kararlarında zararın meydana geldiği tarihten faiz hesaplamaya başlar iken kimi kararlarında idareye başvuru tarihi, kimi kararlarda ise başvurunun idare tarafından ret tarihinden ve güncel kararlarda ise, idari başvuru varsa başvuru tarihi yoksa dava açma tarihinden itibaren hesaplanmaktadır. Kararlarda istikrar sağlanması açısından faiz başlangıç zamanının da yasal olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Davanın açılmasıyla zamanaşımının kesilmesi hususunun idari yargılamada uygulanmaması gerekmektedir. Zira idari yargılama düzenindeki dava açma süreleri zamanaşımı süreleri değil; hak düşürücü süre niteliğindedir. Davanın açılması ile hak düşürücü süre korunur. Hak düşürücü sürelerin kesilmesi gibi bir durum da söz konusu olamamaktadır.

Ceza davası açıldığında, mahkemenin davayı inceleme yükümlüğünün başlaması, sanığın kimlik bilgileri ile ilgili doğruyu söyleme yükümlülüğünün doğması, suçtan zarar gören kişilerin davaya katılma hakkının doğması, sanık hakkındaki iddianın değiştirme ve genişletilmesi yasağının başlaması, soruşturması şikayete tabi olan suçlarda şikayetin geri alınması sonucunda davanın düşmesi için sanığın rızasına tabi olması ve sonradan açılan davanın reddedilmesi sonuçlarının idari yargı da dava açılması ile meydana gelen sonuçlar ile benzerlikler gösterdiği söylenebilmektedir.

Anayasa yargısında, dava açılması ile de usul hukuku ve maddi hukuka ilişkin birtakım neticeler meydana gelmektedir. Anayasa'ya itiraz yoluyla başvuruda mahkemedeki dava durmaktadır. Anayasa Mahkemesinde açılan iptal davaları ve Bireysel başvuru da ise işlemin icrası kendiliğinden durmamaktadır. Anayasa Mahkemesi tıpkı davacıların talebiyle bağlı olmakla birlikte ileri sürülen gerekçelerle bağlı değildir. İdari yargıda olduğu gibi Anayasa Mahkemesinde dava açılmasından sonra, davacı dayandığı vakaları değiştirebilmektedir. Anayasa Mahkemesinde itiraz ve iptal davaları açılması ile davacıların harç ve posta yatırma yükümlülüğü doğmamakta iken, bireysel başvuru da ise idari yargılama hukukunda olduğu gibi harç yatırma zorunluluğu bulunmaktadır. Derdest dava reddedildiği gibi, mükerrer başvuru da reddedilmektedir. Medeni yargılama hukuku ve idari yargılama hukukunda olduğu gibi dürüst davranma yükümlülüğüne uymayarak bireysel başvuruda bulunan kişiye ceza kesilebilmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı, **İdari Yargılama Usulü Hukuku Ders Notu**, s. 1 vd.
www.edb.adalet.gov.tr, (E.T. 02.07.2020).

AKGÜNER, Tayfun, **İdare Hukuku Dersleri**, DR Yayınları, İstanbul 2017.

AKSUNGUR, Saide, **İdari Yargılamada Duruşma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2019.

AKYILMAZ, Bahtiyar, Murat SEZGİNER, Cemil KAYA, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2020.

AKYILMAZ, Bahtiyar, Murat SEZGİNER, Cemil KAYA, **Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.

AKYILMAZ, Bahtiyar, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, sayı 1-2, s.165-219.

AKYOL, Aslan Leyla, “Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 1, S: 2.

ALPERTONGA, Yusuf, **İdari Yargılama Usulünde Deliller** (yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

ARMAĞAN, Ramazan, “Yönetmelik yargıda vergi davalarının hukuki niteliği: tam yargı- iptal davası tartışmaları” **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2015.

ARSLAN, Ramazan, Ejder YILMAZ, Sema AYVAZ TAŞPINAR, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2016.

ARSLAN, Çetin, Mustafa KIRMIZI, **Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010.

ARTUK, M.Emin, Ahmet GÖKCEN, M.Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR, **Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

ASLAN, Zehreddin, **Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu Vergi Yargılaması İle Birlikte**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.

ASLAN, Zehreddin, “Türk İdari Yargı Sisteminde Re’sen Araştırma İlkesi”, **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:23-24, s.53-58.

- ATAY, Ender Ethem, **İdare Hukuku**, Turhan Yayınevi, Ankara, 2009.
- ATAY, Ender Ethem, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- BİLGE, Necip, Ergün ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1978.
- BİLGİN, Hüseyin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2020.
- BUDAK, Ali Cem, Varol KARASLAN, **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- BUZ, Vedat, **Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme**, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.
- CANDAN, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- CEBECİ, Ebru Zeybek, **Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim ve Kamu Hizmetlerinin Gördürülmesine İlişkin Sözleşmeler**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- CENTEL, Nur, Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2020.
- CEYLAN, Can, **Türk İdari Yargılama Usulünde İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı ile Islah Müesseseleri**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- DEMİR, Ömer Faruk, **İstirdat Davası**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- DEMİRKOL, Selami, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İdari Davalarla İlgili Yargılama Ayrıntıları**, Beta yayınları, İstanbul 2020.
- DERDİMAN, Cengiz, **İdari Yargının Genel Esasları**, Aktüel Yayınları, Ankara 2014.
- DİNÇ, Hasan, **Türk Anayasa Yargısında İptal Davası Açma Yetkisi ve Organ Davası**, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- DURAL, Mustafa, **Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler**, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995.
- DURAN, Lütfi, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982

EKİNCİ, Hüseyin, Musa SAĞLAM, **66 Soruda Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2015.

ERCAN, İsmail, **Medeni Usul Hukuku**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2014.

ERDAL, Muhammed, **İdari Yargıda Fer'i Müdahale Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanması Sorunu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

ERGEN, Cafer, **İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

GİRİTLİ İsmet, Pertev BİLGİN, Tayfun AKGÜNER, **İdare Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku**, Cilt II, Ekin Yayınevi, Bursa 2019.

GÖZLER, Kemal, Gürsel KAPLAN, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018.

GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Yayınevi, Bursa 2019.

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, 37. Bası, Ankara 2020.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Turgut TAN, **İdare Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020.

GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017.

GÜRBÜZ, Reşit, **İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 2020.

İŞIKLAR Celal, “İdari Yargıda Derdestlik”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVI, Sayı: 1, Yıl: 2012.

KALABALIK, Halil, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.

KALE, Serdar, **Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.

KAPLAN, Gürsel, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Açmanın Sonuçları”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İNÜHFD)**, 10(2): 660-676 (2019).

KAPLAN, Gürsel, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.

KAPLAN, Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2020.

KAPLAN, Gürsel, “İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (DÜHFD)**, 24/41, 2019, (s. 183-227), s. 195 vd.

KARAHANOGULLARI, Onur, **İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması**, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.

KARAARSLAN, Mehmet, **İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Değiştirilmesi ve Genişletilmesi Yasağı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2002.

KARAARSLAN, Mehmet, “Tanzimat ve Şurayı Devlet”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54 sayı:3 Ankara,2005.

KARAVELİOĞLU, Celal, **Açıklamalı, İctihatlı ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

KARSLI, Abdurrahim, **Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı**, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012.

KAYA, Cemil, Recep AKCAN, “Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2009.

KAYAR, Nihat, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, Ekin Yayınevi, Ankara, 2019.

KIYAK, Emre, **Dava Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.

KIZILOT, Şükrü, **Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları**, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2003.

KOÇAK, Nazım Taha, **Dilekçe Örnekleriyle Uygulamada Yürütmenin Durdurulması**, Seçkin Yayınları, Ankara 2017.

KOÇAK, Nazım Taha, **Tam Yargı Davaları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2020.

KURU Baki, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2016.

KURU, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. I, İstanbul, 2001.

KURU, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, İstanbul, 2001.

KURU, Baki, Ejder YILMAZ, Ramazan ARSLAN, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2013.

KUZU, “Burhan, Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:52 s:185-229, İstanbul 2011.

NOHUTÇU, Ahmet, **Anayasa Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2013.

NOHUTÇU, Ahmet, **İdari Yargı**, Savaş Yayınevi, Ankara 2012.

ODYAKMAZ, Zehra, Ümit KAYMAK, İsmail ERCAN, **Themis İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayın Ankara 2021.

ONAR, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt: III**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.

ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

ÖZMUMCU, Seda, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi,” **İÜHFM C. LXX, S. 2, s. 183-206**, 2012.

ÖZYÖRÜK, Mükbil, **İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977.

ÖZTÜRK, İlhami, “Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: XX, S: 1, 2016.

PEKCANITEZ Hakan, Muhammet ÖZEKES, Mine AKKAN ve Hülya TAŞ KORKMAZ, **Medeni Usul Hukuku Cilt I (Pekcanitez Usul)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.

SANAN, Melih, **Delil Tespiti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

SANCAKDAR, Oğuz, **İdari Yargılama Hukuku**, www.sorubankasi.net Yayınevi, Ankara 2019.

SEZER, Yasin, Uğur BULUT, “İdari Yargıda Belirsiz Tam Yargı Davası İhtimali”, **TBB Dergisi**, s213-246.

ŞEKERCİ, Ersin, “Medeni Usul Hukukunda ve İdari Yargılama Usulünde Derdestlik I”, **Yargıtay Dergisi**, S. 1986/3, (s. 207-226).

SİMİL, Cemil, **Belirsiz Alacak Davası**, On İki Levha Yayıncılık, 2013.

TANRIVER, Süha, **Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:531, Ankara 1998.

TOPUZ, İbrahim, Kadir ÖZKAYA, **Açıklamalı İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Mahalli İdareler Derneği Yayını, Ankara, 2002.

TORUN, Fatih, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020.

ULUSOY, Ali D., **Yeni Türk İdare Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019.

ULUSOY, Ali D., **İdari Yargılama Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020.

ÜNVER, Yener, Hakan HAKERİ, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınları, Ankara 2012.

ÜSTÜNDAĞ, Saim, **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, Beta Yayınevi, İstanbul 2000.

ÜZÜM, Şahin, **İdari Yargılama Usulünde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Uygulanabilirliği**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.

YAŞAR, Hasan Nuri, **İdare Hukuku**, DER Yayınları, İstanbul 2016.

YAŞAR, Hasan Nuri, **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013.

YENİCE Kazım, Yüksel ESİN, **Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü**, Arısan Matbaacılık, Ankara 1983.

YILDIRIM, Ramazan, **Türk İdari Rejimi Dersleri İdari Yargılama Hukuku**, Mimoza Yayınları, Konya 2015.

YILDIRIM, Ramazan, Serkan ÇINARLI, **Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri**, Astana Yayınları, Ankara 2018.

YILDIRIM, Turan, **İdari Yargı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.

YILDIRIM, Turan, Gül FİŞ ÜSTÜN, **Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Onikilevha Yayınları, İstanbul 2020.

YILMAZ, Ejder, “İdarî Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi/Değiştirilmesi Yasağı”, **Ankara Barosu Dergisi**, S: 1983/3-4, 1983, s. 24.

YILMAZ, Zekeriya, **Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.

YILMAZOĞLU, Yunus Emre, İsmail Emrah PERDECİOĞLU, Özcan ALTAY ve Hilmi Can TURAN, **Bireysel Başvuruya Dair Sık Sorulan Sorular**, Anayasa Mahkemesi Yayınları.

ZABUNOĞLU, Yahya Kâzım, **İdare Hukuku (Cilt 2)**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2012.

İNTERNET KAYNAKLARI:

www.danistay.gov.tr

www.edb.adalet.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.kazanci.com.tr

www.kararara.com

MAHKEME KARARLARI:

Yargıtay HGK T.29.06.2011, E.2011/4-206 K.2011/461.

AYM T.11.07.1991, E.1990/39, K.1991/21.

AYM T.28.02.2013, E.2011/21 K.2013/36.

Danıştay 12.D. T.18.07.1968, E.1968/1611 K.1968/1624.

AYM T.18.02.1992, E.1992/1 K.1992/7.

Danıştay 10. D. T. 26.11.2008, E. 2006/7165, K. 2008/8312.

Danıştay 10. D. T. 13.11.2002, E. 2002/1496, K. 2002/4319.

Danıştay 6. D. T. 18.03.2021, E. 2016/8635, K. 2021/4141.

AYM T.05.03.2020 Başvuru No:2016/13846.

Danıştay 6. D. T. 11.03.2021, E. 2021/570, K. 2021/3710.

Danıştay 8.D. T.17.10.2011, E.2011/4664, K.2011/4853.

Danıştay 2. D.T.05.10.2007, E.2005/2684, K.2007/3695.

Danıştay 8.D. T.23.12.2002, E.2002/3476, K:2002/6237.

Danıştay 4.D. T.30.10.2003, E.2002/509, K.2003/2652.

Danıştay 10. D. T. 17.09.2020, E. 2020/1156, K. 2020/3065.

Danıştay İDDK, T.02.12.2010, E.2006/3707 K.2010/1790.

Danıştay 13. D. T.08.06.2010, E.200976241 K.2010/4837.

Danıştay 4. D. T.12.06.2000, E.1999/4053, K:2000/2720.

Danıştay 13.D. T. 16.03.2005, E. 2005/208, K. 2005/1561.

Danıştay 8.D. T.11.01.2001, E.2000/3916 K.2001/22.

Danıştay İDDK T.23.09.2020, E.2020/1714 K.2020/1562.

Yargıtay İBK T.06.02.1984, E.1983/7 K.1984/3.

Danıştay 9.D. T.23.01.1985, E.1984/2343 K:1985/143.

Danıştay 7.Daire T.12.10.1994, E.1992/8157 K.1994/4695.

Danıştay 10.D. T.12.07.2017, E.2016/3546 K.2017/3738.

Danıştay İDDK T.12.10.2020, E.2020/321 K.2020/1781.

Danıştay 10. D. T.07.11.1988, E.1986/451 K.1988/1807.

Danıştay VDDK T.05.06.2009, E.2009/242 K.2009/219.

Danıştay 7.D. T.18.02.1992, E.1991/2624 K:1992/309.

Danıştay İDDK T.21.10.2015, E.2015/3847 K.2015/3655.

Danıştay 8.D. T.21.12.2020, E.2020/7637 K.2010/7114.

Diyarbakır 2.İdare Mahkemesi T.25.07.2019, E.2019/1207 K.2019/1634.

Danıştay 5. D. T.09.05.2018, E.2017/37 K.2018/14142.

Yargıtay İBK, T. 23.12.1976, 7/6, RG, T. 19.02.1977.

Yargıtay 4. HD, T. 24.03.1972, E. 14075/2556.

Yargıtay 16. HD, T. 27.12.2002, E. 12548/13159.

Danıştay 15. D, T. 20.09.2011, E. 2011/358, K. 2011/1493.

Danıştay 14. D, T. 22.01.2019, E. 2016/7183, K. 2019/331.

Danıştay 10. D, T. 25.02.2015, E. 2011/4625, K. 2015/754.

Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.24.05.2021, E.2018/1023 K.2021/520.

Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.02/12/2020, E.2020/827 K.2020/1042.

Kahramanmaraş İdare Mahkemesi T.14/04/2021, E.2020/520.

Danıştay 15.D. T.18.10.2016, E.2016/7901 K.2016/5002.

Mardin 1.İdare Mahkemesi T.11.12.2020, E.2020/1038 K.2020/2144.

Mardin 1.İdare Mahkemesi T.21.03.2019, E.2019/617 K.2019/275.

Danıştay İDDK, T.06.10.2005, E.1995/2247, K.1996/4070.

Danıştay 10.D. T.18.06.1998, E.1996/7336, K.1998/2700.

Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 22.10.2018, E. 2018/566, K. 2018/643.

Danıştay 10. D. T. 20.12.2011, E. 2010/16395, K. 2011/5749.

Danıştay 2.D. T.21.03.2008, E.2006/470 K.2008/1391.

Danıştay 6. D. T.12.04.2017, E.2017/915 K.2017/2524.

Danıştay T.15.03.2018, E.2017/2261 K.2018/2250.

Danıştay İDDK T.05.06.2017, E.2015/3157 K.2017/2427.

Danıştay 2.D. T.25.03.2021 E.2021/15573.

Konya Bölge İdare Mahkemesi 5.İdari Dava D. T.04.12.2018, E.2018/1495 K.2018/1744.

Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 2.İdari Dava D. T.10.06.2021, E.2021/1177 K.2021/915.

İzmir Bölge İdare Mahkemesi 7.İdari Dava D. T.09.04.2021, E.2021/434 K.2021/480.

Samsun Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.03.06.2021, E.2021/633 K.2021/412.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 10.İdari Dava Dairesi T.19.11.2020, E.2020/1584 K.2020/1863.

Adana Bölge İdare Mahkemesi T.03.12.2020, E.2020/682 K.2020/388.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 9.İdari Dava D.T.11.09.2019, E.2019/700 K.2019/893.

Danıştay 10.D. T.24.02.2004, E.2003/3720, K.2004/896.

Danıştay 10.D. T.11.06.2010, E.2007/4932 K.2010/5301.

Zonguldak Vergi Mahkemesi T.18.04.2014, E.2014/824.

Danıştay 9. D. T.25.6.2015 E.2015/597, K.2015/8023.

Danıştay 9.D. T.20.01.2010, E.2008/6275 K.2010/51.

Danıştay 6.D. T.07.05.2008, E.2006/3758 K.2008/2782.

Danıştay 16.D., T.09.05.2016, E.2016/4060 K.2016/3064.

Yargıtay 2.HD.T.03.10.2018, E.2016/24092 K.2018/10547.

Danıştay 8.D. T.04.03.2003, E.2002/3512 K.2003/974

Danıştay 2. D. T.21.09.2016, E.2016/10555 k.2016/3561.

Danıştay 10.D. T.21.11.1989, E.1988/2254 K.1989/2180.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.02.07.2020, E.2019/4941 K.2020/1796.

Konya Bölge İdare Mahkemesi 4.İdari Dava D. T.30.12.2020, E.2017/179 K.2020/2307.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 1.İdari Dava D. T.05.12.2018, E.2018/1769, K.2018/1961.

Yargıtay İBK, T. 23.12.1976, 7/6, RG, T. 19.02.1977.

Danıştay 10. D. T. 16.10.2017, E. 2017/749, K. 2017/4115.

Yargıtay HGK, T. 11.06.1997, E. 1997-11-278, K. 1997/529.

İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava D. T. 12.02.2019, E. 2019/115, K. 2019/229.

Yargıtay 13. HD, T. 25.06.2015, E. 18674/21964.

Danıştay 6. D. T. 17.11.1982, E. 1978/1400, K. 1982/3761.

Danıştay 11. D. T. 11.06.2004, E. 2004/1236, K. 2004/2781.

Danıştay 12. D. T. 30.11.1998, E. 1995/6978, K. 1998/2918.

Yargıtay 4. HD. T. 25.4.2005 tarih ve E.2004/10119, K.2005/4369.

Danıştay 10. D. T. 12.07.1995, E. 1994/7359, K. 1995/3559.

Danıştay 12. D. T. 12.04.2011, E. 2009/300, K. 2011/1636.

Danıştay 5. D.T. 10.04.2002, E. 2000/623, K. 2002/1607.

Danıştay 11. D. T. 17.02.2014, E. 2011/5443, K. 2014/309.

Danıştay 10. D. T. 18.02.1998, E. 1996/4835, K. 1998/703.

Danıştay 10. D. T. 16.11.1999, E. 1997/5989, K. 1999/6046.

Yargıtay 4. HD, T. 25.04.2005, E. 2004/10119, K. 2005/4369.

Danıştay 8. D. T. 05.07.2004, E. 2003/5646, K. 2004/3154.

Yargıtay İBK T.24.05.2019, E.2017/8, K.2019/3

Danıştay 15. D. T. 24.10.2017, E. 2017/1169, K. 2017/5908.

Danıştay 15. D. T.09.01.2019, E.2017/414, K.2019/59.

Danıştay İDDK T. 02.12.2013, E. 2010/2742, K. 2013/4312.

Danıştay 9.D. T.10.01.1972, E.1971/1057 K.1972/2.

Danıştay 14. D. T.6.2.2018, E.2017/4111, K.2018/397.

Danıştay İDDK T.08.10.2009, E. 2009/611, K. 2009/1769.

Yargıtay 5.Ceza D. T.09.03.1998 E.1982/854.

Danıştay 9. D., T. 20.11.1997, E. 5457/3748

Yargıtay 4. HD, T. 14.02.2013,E. 19068/2504.

Yargıtay 9. HD, T. 17.01.2012, E. 54610/683.

Yargıtay 4. HD, T. 07.06.2012, E. 7951/10045.

Yargıtay HGK, T. 27.02.2008, E. 2008/21-139, K. 2008/204; 10. HD, T. 30.04.2012. E. 3308/7625

Yargıtay. 10. HD, T. 05.05.2011, E. 16468/6782.

Yargıtay HGK, T. 27.02.2008, E. 21-140/205.

Yargıtay 10. HD, T. 25.12.2012, E. 10482/26913.

Danıştay İDDK, T.31.05.2007, E.2006/4713 K.2007/1302.

AIHM 2. Daire, T. 14.10.2008, Başvuru no: 36533/04.

Danıştay 3. D., T. 21.1.2015, E. 2013/5292.

Yargıtay 3. HD, T. 31.10.2017, E.2017/6528, K. 2017/14907.

Yargıtay HGK, T. 12.05.1982, E. 9-1180/494; 15. HD, T. 19.11.1981, E. 1594/2303.

Yargıtay 13. HD, T. 25.01.1994, E. 62/489.

Danıştay 10. D., T. 20.12.2011, E. 2010/16395, K. 2011/5749.

Yargıtay 13. HD, T. 25.06.2015, E. 18674/21964.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, T. 29.12.1983, E. 1/10.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun E: 1983/1, K: 1983/10.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 27.10.2000, E. 996/1038.

Danıştay 15. D, T. 20.09.2011, E. 2011/358, K. 2011/1493.

Danıştay 14. D, T. 22.01.2019, E. 2016/7183, K. 2019/331.

Danıştay 10. D, T. 25.02.2015, E. 2011/4625, K. 2015/754.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T.27.11.2018, E.2017/17-328, K.2018/575.

Yargıtay 8.Ceza D. T.16.02.2017, 7402/1482.